

Handelshøjskolen i København
Institut for regnskab og revision
Cand.merc.aud.
November 2008

Revisors ansvar i henhold til besvigelser

- herunder en komparativ analyse af dansk og amerikansk lovgivning

Udarbejdet af:
Malene Sofussen
Connie Schneider

Vejleder:
Caspar Rose

Indholdsfortegnelse

INDHOLDSFORTEGNELSE	1
EXECUTIVE SUMMARY	1
1. INDLEDNING.....	7
1.1. INDLEDNING.....	7
1.2. PROBLEMIDENTIFIKATION	8
1.3. PROBLEMFORMULERING.....	9
1.4. MODEL- OG METODEVALG.....	11
1.5. AFGRÆNSNING	13
2. BESVIGELSER	14
2.1. INDLEDNING.....	14
2.2. BESKRIVELSE OG KARAKTERISTIKA AF BESVIGELSER	14
2.3. BESVIGELSER.....	15
2.3.1. <i>Interne besvigelser</i>	15
2.3.2. <i>Eksterne besvigelser</i>	16
2.4. TYPER AF BESVIGELSER	16
2.4.1. <i>Regnskabsmanipulation</i>	17
2.4.2. <i>Misbrug af aktiver</i>	18
2.5. DELKONKLUSION.....	19
3. DANSK REVISORANSVAR	21
3.1. INDLEDNING.....	21
3.2. REVISIONSSTANDARD 240 (AJOURFØRT)	21
3.3. NØRBY-UDVALGET	28
3.4. EU'S 8. DIREKTIV	30
3.4.1. <i>Revisionskomite</i>	32
3.5. RISIKOSTYRING	33
3.5.1. <i>Definition af risikostyring</i>	34
3.5.2. <i>Basel II</i>	34
3.5.2.1. <i>Basel II's 3 søjler</i>	35
3.6. ANSVAR	36
3.6.1. <i>Disciplinæransvar</i>	38
3.6.2. <i>Erstatningsansvar</i>	39
3.6.3. <i>Strafansvar</i>	41

3.7. DANSKE SKANDALER	42
3.7.1. <i>Nordisk Fjer</i>	42
3.7.2. <i>Klaus Riskær Pedersen</i>	49
3.8. DELKONKLUSION	53
4. AMERIKANSK REVISORANSVAR	55
4.1. INDLEDNING.....	55
4.2. STATEMENT ON AUDITING STANDARDS	55
4.2.1. <i>Statement on Auditing Standards no. 82</i>	56
4.2.2. <i>Statement on Auditing Standards no. 99</i>	56
4.3. PUBLIC COMPANY ACCOUNTING OVERSIGHT BOARD	57
4.3.1. <i>Public Company Accounting Oversight Board Standard no. 5</i>	58
4.3.1.1. Sanktioner ved PCAOB	58
4.4. SARBANES-OXLEY ACT	61
4.4.1. <i>Sarbanes-Oxley Act § 404</i>	63
4.4.1.1. Forbehold i revisors erklæring.....	67
4.4.1.2. Sanktioner ved Sarbanes-Oxley Act.....	67
4.5. RISK MANAGEMENT	68
4.5.1. <i>Typiske metoder til besvigelser</i>	71
4.6. ANSVAR	72
4.6.1. <i>Kontraktligt ansvar</i>	72
4.6.2. <i>Erstatningsansvar</i>	73
4.6.3. <i>Parlamentvedtaget ansvar</i>	74
4.7. AMERIKANSKE SKANDALER	74
4.7.1. <i>WorldCom</i>	74
4.7.2. <i>Enron</i>	77
4.7.3. <i>Arthur Andersen</i>	79
4.8. DELKONKLUSION.....	80
5. EMPIRISK UNDERSØGELSE	83
5.3. DELKONKLUSION.....	87
6.1. INDLEDNING.....	89
6.2. FORVENTNINGSKLØFTEN/EXPECTATION GAP	89
6.2.1. <i>Definition af forventningskløften</i>	89
6.2.1.1. Forventningskløftens bestanddele	90
6.2.1.2. Varierende forventningskløft	91
6.3. CLARITY PROJECT	93
6.4. RS 240 VS. SAS NO. 99	93

6.4.1. Før revisionen.....	93
6.4.2. Under revisionen.....	95
6.5. EU's 8. DIREKTIV VS. SARBANES-OXLEY ACT	95
6.5.1. Før revisionen.....	95
6.6. DANSK REVISORANSVAR VS. AMERIKANSK REVISORANSVAR.....	96
6.7. INDFØRELSEN AF SARBANES-OXLEY ACT OG EU'S 8. DIREKTIV	97
6.7.1. Indledning	97
6.7.2. Danmark	97
6.7.2.1. Info Revision	98
6.7.2.2. Bruno Ege Kjøldal-Eriksen.....	98
6.7.2.3. Roskilde Bank	99
6.7.3. USA.....	102
6.7.3.1. Fannie Mae.....	102
6.7.3.2. Dell	103
6.7.3.3. Refco	103
6.8. DELKONKLUSION.....	104
7. PERSPEKTIVERING	107
8. KONKLUSION.....	110
9. LITTERATURHENVISNING.....	116
BILAG 1	120
BILAG 2	121
BILAG 3	122
BILAG 4	123

Executive summary

The overall objective of this Thesis is to perform a comparative analysis of the auditor's responsibilities in relation to fraud. For the purpose of discussing the main objective, the issue has been divided into 4 sub-areas including the main issue.

At first, the concept "fraud" will be defined, in Denmark as well as in the USA. Both definitions distinguish between "errors" and "fraud". The Danish Auditing Standard 240 (updated) defines errors as unintended misstatement in the accounts, including omission of amounts or disclosures, whereas fraud is defined as intentional and deliberate acts performed because misguidance is intended in order to obtain unwarranted or illegal advantages. Thus, fraud can be characterised as intentional and deliberate errors or misstatement whereas errors are unintended acts. The US standard, Statement on Auditing Standard no. 99, defines the two types of misstatement identically.

Just as well as the definition of errors and fraud is identical in Denmark and the USA, just as well can fraud generally be divided into two types, namely internal and external fraud. An external fraud will very rarely, if never, be exclusively of external nature. External fraud can be characterized as fraud committed by persons outside the business. External fraud is typically committed in cooperation with persons internally in the business.

After the definition and characterization of the types of fraud, the internal fraud can be divided into several types. The Thesis discusses only the two most "normal" types of fraud, namely manipulation of accounts and abuse of assets. The two standards agree on the definition and distinction between the types. Manipulation of accounts is defined as deliberate misstatement in the accounts to mislead the users of the accounts; this could be either in the form of omission of amounts/disclosures or incorrect amounts/disclosures. Abuse of assets in-

cludes theft of the enterprise's assets. This does not necessarily have to be theft of cash, but could also include abuse of the enterprise's assets.

Next, the responsibilities and Danish auditors and the responsibilities of the US auditors are discussed. In Denmark, Auditing Standard 240 (updated) is applicable. The Standard clarifies that it is management's responsibility to prevent and detect fraud. Thus, it is established that the executive and day-to-day management are required to ensure that the internal controls function as intended. The internal controls must be adopted by management, but since it is not sustainable neither financially nor from a resource point of view to check everything, there will be areas where fraud is possible, if so intended. The auditor is required to obtain a written statement from the management in which they acknowledge their responsibility for the internal controls, the prevention and detection of fraud. In 2001, a committee - the Nørby Committee - was set up in the wake of the business scandals faced. This committee should assess if there was a need for common guidelines for good business management and a need for restoring the confidence, which had suffered during the scandals, between the auditor and the shareholders/investors/the general public. From 2006, a "follow-or-explain" principle was added to the recommendations to the effect that an explanation should be provided if the recommendations were not followed. As compared with the USA, the implementation of this principle is some years behind. The Sarbanes-Oxley Act is, however, being increasingly applied in the rest of the world, and the Nørby Committee's recommendations have now been overshadowed. In addition, the 8th EU Directive should be implemented in all European listed companies or companies having shares or investments in US listed companies at 29 June 2008. The 8th EU Directive is a translation of the Sarbanes-Oxley Act, but with subsequent adjustment to the European situation.

It is also essential for an enterprise to have risk management, either by own resources or assistance from an auditor. The risks increase with the development and it is important to identify and control influencing risks. Risks are not necessarily negative but can be used constructively and be a value creating factor for

the enterprise – no risks, no activity, no business and, consequently, no profit. Risk management can be defined as the process that management has to go through to identify external and internal factors that affect the enterprise's earnings.

If the auditor does live up to his responsibilities or does not comply with good auditing practice, there are three types of possible punishments; disciplinary punishment, liability to damages and criminal liability. All can complain about the auditor in the disciplinary punishment, whereas in liability to damages only the client can claim damages from the auditor. Thus, the client's creditors and lenders cannot receive damages. However, it is possible for creditors and lenders to complain about the auditor through the criminal liability.

USA has two associations that issue auditing standards, the American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) and the Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). Accounting firms in USA are required to follow standards issued by either of the associations. It may differ from State to State which of the associations' standards are used. Standard SAS no. 99 is however the most commonly used standard in connection with an auditor's planning, audit and risk management. PCAOB's standard, PCAOB no. 5, is more or less identical with the Danish Auditing Standard 240 (updated), but from before the updates.

USA appointed, like Denmark, a committee after the big business scandals. The outcome of this committee was the Sarbanes-Oxley Act, which subsequently became an act that listed enterprises in the USA should comply with. One section of the act has been subject to special attention, namely section 404, "Management assessment of internal controls", which is extremely relevant to an auditor. The section contains rules for audit of internal controls. The Sarbanes-Oxley Act also includes sanctions, however, they apply only to management and not to the auditor of listed companies.

The auditor can seek guidance in SAS no. 99 in relation to risk management, and AICPA has also issued a four-step guidance. A lot of examinations have been made globally about financial crime in which the auditor can also find inspiration as to how to detect fraud.

The area of responsibility in the USA has been tightened in relation to Danish legislation. If the auditor has made an error, either intentionally or unintentionally, he/she should be held liable. Contractual liability can only be claimed by the client or by a specified third party in the agreement between the client and the auditor. The damages cannot exceed the actual loss. The liability to damages can be claimed by all, both the client, his creditors and lenders. The auditor may risk that the damages are set higher than the actual loss. It is also possible that the damages will be fixed in accordance with a liability adopted by the Parliament. This is a form of increased liability to damages and the group of complainers may be large in this situation. It is rare that an auditor is held liable according to this type of responsibility.

In the preparation of this Thesis, an imperial analysis was made in the form of an interview of the prosecutor for serious financial crimes (the Serious Fraud Office). Notifications to the Serious Fraud Office will typically be made by creditors or lenders who feel cheated. Lenders, in particular, are aware that if the auditor can be involved, the chances will be higher that the lenders can get their money back because the auditor has a professional indemnity insurance. The Serious Fraud Office deals not only with reported cases. The Serious Fraud Office itself has focus on a number of enterprises and they cooperate with, among others, the Danish Commerce and Companies Agency which results in investigation of enterprises. The Serious Fraud Office agrees that the maximum penalty for financial crime in Denmark is reasonable. Denmark does not have the same high terms of imprisonment that the USA has, but all forms of financial crime will be punished, even the small and, in fact, insignificant amounts. The global cooperation for the purpose of detecting financial crimes is good among the various countries.

The Serious Fraud Office, as well as the rest of the external environment, has certain expectations from the auditor, i.a. observance of legislation and standards, which leads to a gap in expectations. This gap is not only from the client and the users of the financial statements, but goes also the opposite way, namely the auditor's expectations from the client and his users of financial statements. The expectations gap and the confidence in the auditor suffered massively during and after the business scandals in both Denmark and the USA.

One of the differences between Denmark and the USA was that the USA implemented the Sarbanes-Oxley Act immediately after the scandals. Denmark set up a committee that prepared recommendations, but these were only recommendations and nothing happened if they were not followed. With the implementation of the 8th EU Directive, Denmark and the rest of Europe will be at level with the USA. When the Directive has been implemented, not many differences will be left between the legislation and standards of the two countries. The most distinct difference in the two countries is that the Danish auditing standard states that it is the responsibility of the management and not the auditor to prevent and detect fraud. In the USA, SAS no. 99 states that the objective is that the auditor should detect fraud.

Another difference between the two countries is the sanctions in case of fraud. There are sanctions in both cases, but it is possible to punish with 25 years' imprisonment in the USA and a fine of up to USD 750,000 for persons and up to USD 15,000,000 for enterprises. As compared with Denmark, the penalties seem enormously high as the maximum penalty for financial crime is 7 years' imprisonment in Denmark. However, when comparing the US sanctions with the rest of the US legal system and sanctions, it does not seem high.

The effect of the implementation of the Sarbanes-Oxley Act is i.a. reflected in the Fannie Mae scandal. It was as a result of this implementation that the com-

pany had to realise and admit a scandal on a billion scale. At the time of writing, it is not possible to analyse the effect of the 8th EU Directive as it was implemented mid 2008.

Finally, it can be concluded that Denmark and the USA can and does learn from each other. An example would be the implementation of the 8th EU Directive as this is a translation and adjustment of the Sarbanes-Oxley Act. USA could on the other hand learn from the sanctions, but if this will have to be compared with the rest of the legal system in the USA, it is unlikely that their sanctions will be changed.

It can be concluded that the auditor's responsibilities are not identical in Denmark and the USA. In Denmark, the auditor is responsible for communicating and documenting any frauds to the management, board of directors and public authorities. It is management's responsibility that the internal controls are adequate and effective. If fraud is committed in spite of the internal controls, it is management's responsibility to deal with the matters that made fraud possible.

In the USA, it is not alone the management's responsibility to detect fraud, but is also part of the auditor's responsibility. It should be added that the sanctions in the two countries are related to this responsibility. The sanctions in the USA are much higher than in Denmark as the auditor's responsibility is considerably higher in the USA than in Denmark.

1. Indledning

1.1. Indledning

Emnet for denne afhandling er et udspring af vores erfaringer som revisorer.

Emnet besvigelser har i de senere år fået større opmærksomhed end tidligere, hvilket bl.a. kan tilskrives de stigende antal af erhvervsskandaler, der har været i såvel Danmark. Størst og mest kendt er nok Nordisk Fjer-sagen (1990), som i USA, hvor Enron-sagen (2001) har haft en væsentlig betydning.

I praksis er det dog sjældent revisor, som opdager besvigelserne. Dette skyldes bl.a., at revisor foretager revision baseret på stikprøver, og dermed reduceres chancen for at opdage svig. Besvigelser i virksomheder opdages derfor som regel via de interne kontroller i virksomheden, ved en tilfældighed eller via et tip fra en tredjemand. Der vil dog også være tale om besvigelser, hvis revisor har kendskab hertil, men undlader at gøre noget.

På trods af at revisor ikke har mulighed for at gennemgå samtlige bilag for en virksomhed, både tids- og honorarmæssigt, har offentligheden en forventning om, at det er en del af revisors ansvar at opdage besvigelser.

"I Danmark har hver tredje virksomhed gennem de seneste 2 år været udsat for en eller flere former for virksomhedskriminalitet"¹. PriceWaterhouseCoopers lavede i 2007 for 4. gang en verdensomspændende undersøgelse af virksomhedskriminalitet. Undersøgelsen viste bl.a., at jo flere ansatte, jo flere besvigelser forekom der².

Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant, og udviklingen i virksomhedskriminalitet har derfor stor betydning for revisors rolle fremover. Kravene til revisor

¹ Citat: "Virksomhedskriminalitet i Danmark 2005-2007" Undersøgelse foretaget af PriceWaterhouseCoopers i 2007

² Kilde: "Economic crime: People, culture and controls" Undersøgelse foretaget af PriceWaterhouseCoopers i 2007

bliver kun skærpet med tiden og vil med stor sandsynlighed i fremtiden kræve mere gennemsigtighed og åbenhed. USA har, i kølvandet på Enron-skandalen, indført Sarbanes-Oxley Act of 2002 som lov for børsnoterede virksomheder i USA, og er derfor længere fremme end Danmark på området vedrørende krav til revisor i henhold til besvigelser, da disse fremkommer i Sarbanes-Oxley Act..

I Danmark kan ledelsen (direktionen og bestyrelsen) blive gjort erstatningsansvarlige for at tilbageholde eller give forkerte oplysninger til revisor i forbindelse med revisionen. Ligeledes kan revisor drages til ansvar, såfremt denne har været bekendt med oplysningerne, men ikke har medtaget det i revisionen.

USA falder ikke under EU's direktiver og lovgivning, hvor love og standarder kan være/er anderledes end de love og standarder, vi kender fra Danmark.

1.2. Problemidentifikation

Såvel virksomheder som revisorer står i dag overfor en udfordring iforhold til at genoprette en skadet tillid fra omverdenen efter de store erhvervsskandaler. Både den danske Nordisk Fjer-sag og den amerikanske Enron-sag har haft stor betydning for revisor, da revisor i begge tilfælde spillede en aktiv rolle.

For at der kan være en mulighed for, at drage revisor til ansvar, skal der være en grund hertil. Besvigelser bliver som oftest begået internt i virksomheden og revisor foretager som nævnt ofte kun stikprøver ved revisionen. Der har ikke været mange sager på besvigelserområdet, hvor revisor har været involveret.

Revisionen foretages i Danmark i overensstemmelse med de danske revisionsstandarder og i USA i overensstemmelse med de amerikanske standarder samt Sarbanes-Oxley Act som i USA er gældende lovgivning. I begge lande er dokumentation en vigtig del af revisionen.

Hvis der i en virksomhed opdages besvigelser, er det vigtigt, at revisor dokumenterer og rapporterer dette. Såfremt der ikke er tilstrækkelig dokumentation for revisors udførte arbejde, kan det have konsekvenser for revisor – både i relation til omdømme og erstatningsansvar.

Nærværende afhandling har til hovedformål, at afdække revisors ansvar i henhold til besvigelser.

1.3. Problemformulering

I henhold til ovenstående problemidentifikation vil denne afhandling fokusere på besvigelser. For at kunne behandle emner indenfor besvigelser, er en definition heraf nødvendig.

”Hvordan defineres begrebet besvigelser?”

I såvel Danmark som i USA har erhvervsskandalerne medført skærpet lovgivning, direktiver, standarder m.v. Det er desværre en tendens indenfor alle områder, at der skal ske noget opsigtsvækkende, før der sker ændringer.

På baggrund af de indførte direktiver, love og standarder som følge af erhvervsskandalerne, vil der i afhandlingen blive behandlet dansk og amerikansk ret i relation til revisors ansvar.

”Komparativ analyse af revisoransvar i henhold til besvigelser i dansk og amerikansk ret”

I forbindelse med analysen af ovenstående, vil dansk og amerikansk ret blive gennemgået og sammenlignet. Endvidere vil skandaler fra Danmark og USA blive gennemgået og analyseret i relation til revisors ansvar.

I forlængelse af ovenstående, vil der følge en empirisk undersøgelse, i form af et interview af Bagmandspolitiet for at høre, hvad de gør i forbindelse med besvigelser.

"Hvilke tiltag gøres der i Bagmandspolitiet for at undgå svig?"

"Hvad kan der forbedres i fremtiden?"

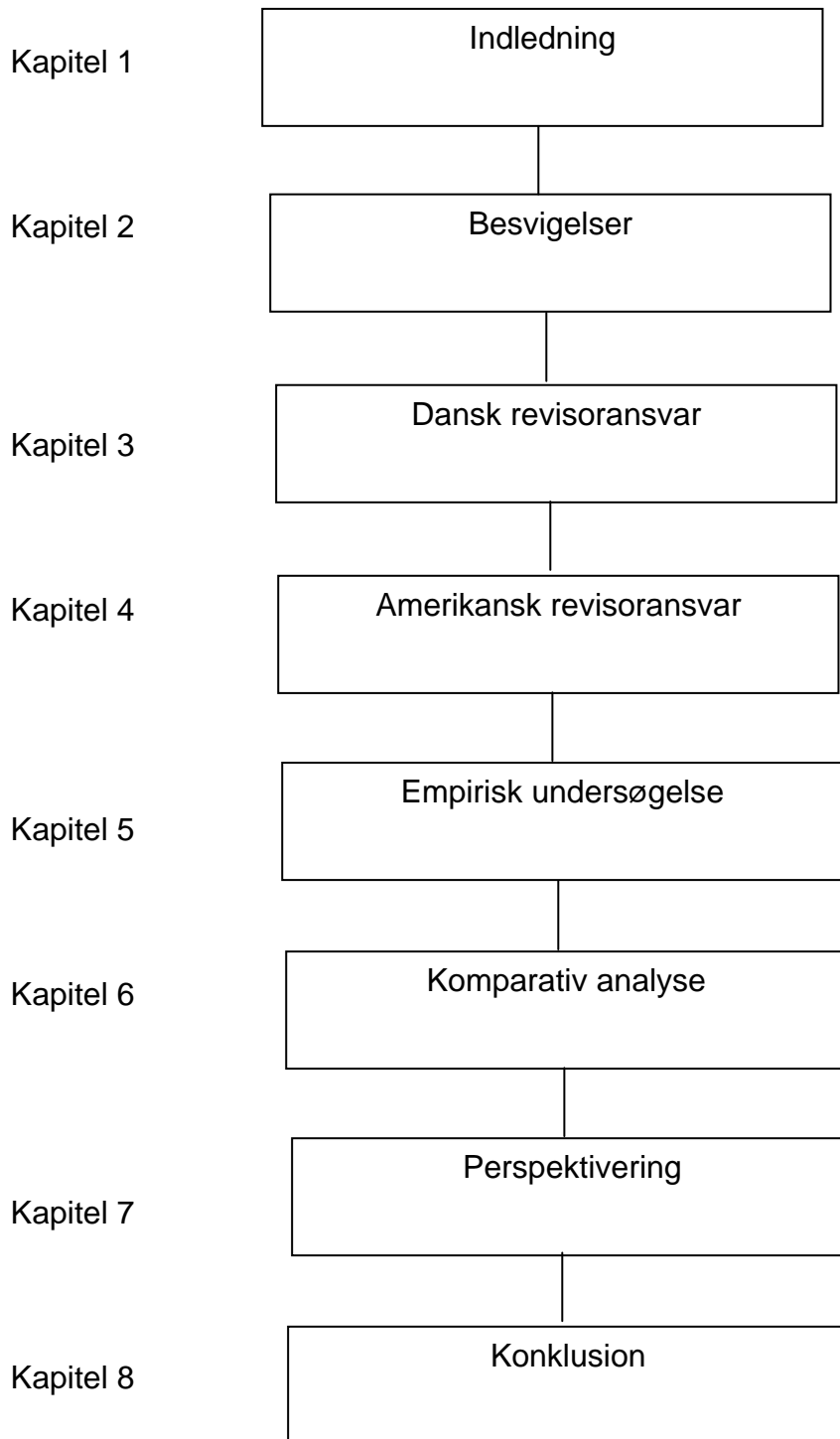
USA har på mange områder en strengere lovgivning end Danmark. I USA kan man sagsøges ud fra de, set med danske øjne, mærkeligste årsager. I Danmark er lovgivningen ikke så streng, men Danmark kan sandsynligvis med fordel lære lidt af USA. På baggrund heraf samt ovenstående, vil afhandlingen indeholde med en sammenligning.

"Kan Danmark og USA lære noget af hinanden?"

Nærværende afhandling vil afslutningsvis indeholde en perspektivering med fokus på hvilke tiltag, revisor kan forvente i fremtiden i kampen mod økonomisk kriminalitet.

1.4. Model- og metodevalg

Afhandlingen vil blive opbygget som følger:

Kapitel 1 vil indeholde problemidentifikation, -formulering, afgrænsning samt model- og metodevalg.

Kapitel 2 vil indeholde en definition af begrebet besvigelser samt de forskellige typer af besvigelser, der er underliggende hertil.

Kapitel 3 omfatter danske standarder, love m.v. I dette kapitel vil der endvidere være eksempler på danske erhvervsskandaler.

Kapitel 4 beskriver den amerikanske ret, standarder og lovgivning, der er relevant for revisor i henhold til besvigelser. Der vil ligeledes i dette kapitel være givet eksempler på amerikanske erhvervsskandaler.

Kapitel 5 indeholder interview med Bagmandspolitiet.

Kapitel 6 vil først og fremmest forsøge at udtrykke de forskelle, der måtte være på den danske og amerikanske lovgivning. Herefter vil vi analysere, om de tiltag, der er foretaget i henholdsvis Danmark og USA i et forsøg på at forebygge og/eller opdage besvigelser, egentlig har hjulpet.

Kapitel 7 vil indeholde en perspektivering af, hvad Danmark og USA kan lære af hinanden samt vores syn på sagen.

Kapitel 8 vil være en opsamling af hele afhandlingen i en konklusion.

1.5. Afgrænsning

Der findes flere typer af økonomisk kriminalitet. Afhandlingen vil omhandle typen "besvigelser". "Anden økonomisk kriminalitet" vil derfor ikke blive omtalt nærmere.

Der kan ligeledes være flere typer af besvigelser. Der vil i denne afhandling blive fokuseret på de to typer af besvigelser, som den danske standard RS 240 (ajourført) og den amerikanske standard SAS no. 99 omhandler. Andre former for besvigelser, f.eks. piratkopiering, bestikkelse og korrupsion vil således ikke blive behandlet.

Nærværende afhandling vil afdække emnet besvigelser med specielt fokus på revisoransvar og erstatningsansvar. Afhandlingen vil således ikke gå dybere i ledelsens ansvar ved besvigelser.

IT er i dag en vigtig del for stort set alle virksomheder. Af samme grund er mange kontroller og registreringssystemer indlagt i virksomhedens IT-systemer. Afhandlingen vil ikke omfatte en dybere behandling af sådanne kontroller og registreringssystemer.

Der vil blive beskrevet, at revisor foretager stikprøver i forbindelse med sin revision, men hvorledes disse stikprøver udtages, vil ikke blive behandlet.

2. Besvigelser

2.1. Indledning

Ved aflæggelsen af årsrapporten er det overordnet set ledelsen i selskabet, der har ansvaret. Revisor har imidlertid også et ansvar, idet revisor afgiver en revisionspåtegning, som indeholder en vurdering af, om årsrapporten er aflagt i overensstemmelse med gældende lovgivning, herunder overvejelser vedrørende besvigelser. Begrebet er dog ikke nærmere beskrevet, men anvendes ofte i såvel erklæringer som revisionsinstrukser m.v. I det efterfølgende vil det forsøges at afdække begrebet besvigelser.

2.2. Beskrivelse og karakteristika af besvigelser

I henhold til såvel den danske revisionsstandard (herefter betegnet som RS) 240 (ajourført)³, som den amerikanske Statement of Auditing Standards (herefter betegnet som SAS) no. 99, kan besvigelser være bevidste eller ubevidste.

RS 240 afsnit 5 - 6 beskriver fejl og besvigelser som følgende⁴:

"Betegnelsen "fejl" anvendes om en utilsigtet fejlinformation i regnskabet, herunder udeladelse af et beløb eller en oplysning..."

"Betegnelsen "besvigelser" anvendes om en bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredje parter, hvor vildledning for at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel er involveret."

³ Revisionsstandard 240 (ajourført) er en opdateret version af RS 240. Den ajourførte standard er imidlertid den gældende, hvorfor den efterfølgende betegnes som RS 240.

⁴ Kilde: Revisionsstandard 240 (ajourført)

SAS no. 99 afsnit 05 beskriver ligeledes to typer af fejlinformation⁵:

"... The primary factor that distinguishes fraud from error is whether the underlying action that results in the misstatement of financial statements is intentional or unintentional..."

Den danske RS 240 er en oversættelse af International Standard on Auditing (herefter betegnet som IAS) 240 (revised), hvorfor der hertil ikke kan findes øvrige forskelle i definitionen af besvigelser. SAS no. 99 derimod, definerer ikke på samme måde som RS 240 fejl og besvigelser, men der skelnes dog mellem tilsigtede og utilsigtede udeladelser.

Overordnet set er RS 240, IAS 240 samt SAS no. 99 altså enige om, hvad besvigelser er samt hvem der kan begå dem. I efterfølgende afhandling vil der ikke blive skelnet yderligere mellem fejl og besvigelser, da det primært er besvigelserne der behandles.

2.3. Besvigelser

Overordnet kan besvigelser opdeles i to typer; interne og eksterne besvigelser. Disse to typer besvigelser er ikke forskellige, hvad enten der er tale om besvigelser i Danmark eller besvigelser i USA.

2.3.1. Interne besvigelser

Interne besvigelser omfatter besvigelser begået af personer indenfor virksomhedens rammer, såsom f.eks. ledelsen eller medarbejderne.

PriceWaterhouseCoopers (herefter betegnet PwC) foretog i 2007 en undersøgelse som viste, at besvigelser i virksomhederne begås af såvel topledere som

⁵ Kilde: Statement of Auditing Standards no. 99

almindelige medarbejdere. 24 % af besvigelserne begås af topledere, mens 62 % begås af medarbejdere under mellemliderniveau⁶.

Undersøgelsen viste endvidere at, trods omfanget af virksomhedskriminalitet var faldet i Vesteuropa fra 42 % i 2005 til 38 % i 2007, at virksomhedskriminaliteten i Danmark var højere i 2007 end i 2005. I 2005 var der i Danmark 21 % af virksomhederne, der indenfor de seneste 2 år havde været udsat for virksomhedskriminalitet. Dette tal var i 2007 på 35 %.

2.3.2. Eksterne besvigelser

Eksterne besvigelser begås af personer udenfor virksomheden. Denne type af besvigelser begås dog ofte i samarbejde med en eller flere personer indenfor virksomheden. Eksterne besvigelser kan begås af kunder, leverandører samt "professionelle" kriminelle.

Afhandlingen vil efterfølgende kun fokusere på de interne besvigelser, hvorfor eksterne besvigelser ikke uddybes nærmere.

2.4. Typer af besvigelser

Både RS 240 og SAS no. 99 indeholder typer af besvigelser, som revisor skal være opmærksom på. Der er bl.a. to typer af besvigelser, som begge standarder påpeger som relevante for revisorer; Fejlinformation som følge af regnskabsmanipulation og fejlinformation som følge af misbrug af aktiver. De to standarder er enige om, at det er de to nævnte typer af besvigelser, der skal være meget fokus på fra revisors side.

⁶ Kilde: "Virksomhedskriminalitet i Danmark 2005 – 2007" undersøgelse foretaget af PriceWaterhouse-Coopers

2.4.1. Regnskabsmanipulation

*"Regnskabsmanipulation indebærer tilsigtet fejlinformation, herunder udeladelse af beløb eller oplysninger, i regnskabet for at vildlede regnskabsbrugere"*⁷. Ligeledes defineres regnskabsmanipulation i SAS no. 99 paragraph 06. Regnskabsmanipulation kan bl.a. opnås via⁸:

- Ændringer i bogføringen eller underliggende dokumentation hertil,
- Udeladelse eller misvisende fremstilling af hændelser, transaktioner eller anden væsentlig information,
- Forkert anvendelse af regnskabspraksis.

Regnskabsmanipulation er altså bevidste handlinger foretaget for, at årsrapporten f.eks. skal fremstå med overskud selvom det realiserede er et underskud (eller begrænset overskud), eller skal udskyde et underskud, eller skal fremstå med bedre nøgletal og balanceposter og dermed vises "pænere" end det er tilfældet.

Årsagerne til regnskabsmanipulation kan ofte findes i ledelsens personlige forhold, men ledelsens stolthed kan også være en årsag hertil.

Muligheden for at begå svig via regnskabsmanipulation er bl.a. afhængig af branchen samt virksomhedens miljø – i hvor stor udstrækning det er muligt for ledelsen at skjule handlinger. Revisor skal derfor være opmærksom på transaktioner med nærtstående parter, specielt hvis disse transaktioner ikke umiddelbart er "rutinetransaktioner" og indenfor virksomhedens aktivitet. Som ved mange andre områder bør revisor være opmærksom på transaktioner omkring statusdagen.

En anden mulighed for regnskabsmanipulation er i de tilfælde, hvor værdien af aktiver og passiver sættes af ledelsen på baggrund af skøn, men som revisor ikke har nærmere kendskab til og derfor kan have svært ved at værdiansætte.

⁷ Kilde: Citat: Revisionsstandard 240 pkt. 8

⁸ Kilde: Revisionsstandard 240 pkt. 8

Der kan f.eks. være tale om værdiansættelse af udviklingsomkostninger, ukuransvurdering af varebeholdninger, igangværende arbejder m.v.

Hyppig udskiftning i ledelsen, hvad enten det er i bestyrelsen eller direktionen, kan endvidere være en mulighed for regnskabsmanipulation. En hyppig udskiftning vil medføre, at der ikke er et dybere kendskab til virksomheden. Som eksempel herpå kan bl.a. nævnes, at en direktør med 5 år i virksomheden, med en hyppigt udskiftende bestyrelse, vil have nemmere ved at begå regnskabsmanipulation udenom bestyrelsen.

Såfremt en virksomhed er i offentlighedens lys, vil ledelsen som regel gerne fremstå bedst muligt, og dermed kunne fremlægge et så pænt regnskab som muligt – derved øges risikoen for regnskabsmanipulation. Revisor skal derfor være opmærksom på, hvis virksomhedens mål er urealistiske eller hvis ledelsen kæmper for at fastholde markedsværdien⁹.

2.4.2. Misbrug af aktiver

*"Misbrug af aktiver omfatter tyveri af virksomhedens aktiver"*¹⁰. Overordnet set definerer SAS no. 99 misbrug af aktiver på samme måde. Denne form for besvigelser begås ofte af medarbejdere, og er ofte små beløb. Dermed ikke sagt, at ledelsen ikke kan begå denne form for besvigelser. Misbrug af aktiver kan bl.a. udføres som underslæb, tyveri af immaterielle eller materielle aktiver eller privat benyttelse af virksomhedens aktiver¹¹.

Årsagerne til misbrug af aktiver er forskellige fra person til person. En kan overføre betaling fra kreditorer til egen konto, hvis der er et misbrug der skal betales, en anden kan stjæle kontanter, hvis levestandarden for vedkommende er højere end der egentlig er råd til. Fælles er, at adgangen til kontanter/betalinger

⁹ Kilde: "Revisors afdækning af besvigelser" side 29

¹⁰ Kilde: Citat: Revisionsstandard 240 pkt. 11

¹¹ Kilde: Revisionsstandard 240 pkt. 11

er forholdsvis nem og de interne kontroller dermed er svage – manglende funktionsadskillelse kan være eksempel herpå.

Der skal ikke nødvendigvis være tale om misbrug af likvider. En salgsvirksomhed med forholdsvis let omsættelige varer, f.eks. mærketøj eller elektronik, kan være udsat for misbrug af aktiver, f.eks. hvis en medarbejder stjæler varer. Igen vil der være tale om manglende interne kontroller i virksomheden.

2.5. Delkonklusion

På baggrund af nærværende afsnit kan det konkluderes, at den danske revisionsstandard og den amerikanske Standards on Auditing er enige i definitionen af fejl og besvigelser. Begge standarder definerer ”fejl” som en utilsigtet handling, mens besvigelser er en bevidst handling med henblik på at vildlede regnskabsbrugerne. Den danske revisionsstandard er en oversættelse, med efterfølgende tilpasning til danske forhold, af International Standards on Auditing. Standarder udgivet af International Standard on Auditing udarbejdes med en vis skelen til de amerikanske standarder, hvorfor de to standarder er meget ens. Den danske standard er dog mere detaljeret end den amerikanske.

Besvigelser skal efter sondringen mellem fejl og besvigelse opdeles i interne og eksterne besvigelser. Interne besvigelser begås af personer indenfor virksomheden, medarbejdere eller ledelsen. Eksterne besvigelser begås af personer udenfor virksomheden. Det er dog sjældent, at der udelukkende er tale om kun eksterne person. Der vil typisk være en medskyldig person, som er i virksomhedens interne kreds.

Begge standarder er ligeledes enige om, at der er mest fokus på to typer af interne besvigelser, regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Ved regnskabsmanipulation tilsigtes at vildlede regnskabsbrugerne, enten med forkerte regnskabstal/oplysninger eller ved udeladelse af regnskabstal/oplysninger. Dermed bliver beslutningsgrundlaget for regnskabsbrugerne forkert, hvilket kan

medføre store konsekvenser for bl.a. investorer og långivere. Misbrug af aktiver kan omfatte tyveri af likvide beholdninger, enten kontanter eller overførsler fra bankkonti, eller misbrug af materielle aktiver i virksomheden. Misbrug af aktiver bliver dermed den mest håndgribelige form for besvigelser af de to nævnte.

Revisor har pligt til at vurdere risiciene i forbindelse med ovenstående i forbindelse med planlægningen af kunden og at kunne dokumentere denne vurdering.

3. Dansk revisoransvar

3.1. Indledning

Danske revisionsstandarder (herefter kaldet RS'ere) udgives af Foreningen af Statsautoriserede Revisorer (herefter kaldet FSR). I dag bliver internationale standarder (herefter kaldet ISA'ere), udgivet af International Foundation of Accountants (herefter kaldet IFAC), oversat og tilpasset de danske love. Det er EU-kommisionen der bestemmer, hvilke nye standarder der skal udarbejdes.

Revisors ansvar vedrørende overvejelser omkring besvigelser er omtalt i RS 240, (ajourført) "Revisors ansvar for at overveje besvigelser ved revision af regnskaber".

3.2. Revisionsstandard 240 (ajourført)¹²

RS 240 blev udarbejdet efter nyere tids store erhvervsskandaler, herunder Enron, Nordisk Fjer m.m. RS 240 (ajourført) trådte i kraft for regnskabsperioder begyndende 1. januar 2006 eller senere. Som tidligere nævnt er RS 240 en oversættelse af ISA 240 "The auditor's responsibility to consider fraud in an audit of financial instruments".

Formålet med denne, og alle øvrige revisionsstandarder, er, at opstille nogle grundlæggende vejledninger for revisors ansvar omkring besvigelser.

RS 240 fastlægger, at det primære ansvar for at forebygge og opdage besvigelser ligger hos den øverste ledelse i virksomheden samt hos den daglige ledelse. Den øverste og den daglige ledelse skal sikre, at de interne kontroller fungerer som de skal. Ledelsen skal endvidere udtrykke, at besvigelser ikke er acceptable. Dermed kan risikoen for bl.a. potentielle medarbejderbesvigelser mindskes.

¹² Kilde: "Revision 2005/06" side 99 - 130

Interne kontroller vedtages af virksomhedens øverste ledelse, og da det hverken økonomisk eller ressourcemæssigt er muligt at have interne kontroller for alt, vil der automatisk blive frasorteret og/eller nedprioriteret nogle. Dermed opstår risikoen for besvigelser, selvom der er etableret interne kontroller. Samtidig vil de medarbejdere, som har til hensigt at besvige, som regel finde en svaghed i kontrollerne alligevel.

Revisor skal altid indhente en skriftlig udtalelse fra ledelsen om, at ledelsen anerkender deres ansvar for de interne kontroller, og at de har givet revisor alle relevante oplysninger, jf. RS 580, "Ledelsens udtalelser". Dette fremgår af den uafhængige revisors påtegning. Hvis ledelsen ikke vedligeholder og sikrer, at de interne kontroller fungerer som de skal, skal revisor opfatte det, som en betydelig risiko for besvigelser.

For revisor vil det altid være sværere at opdage besvigelser end fejl, da besvigelser som nævnt er bevidste handlinger, mens fejl er ubevidste. Årsagen hertil er, at hvis der er tale om besvigelser, og dermed en bevidst handling, vil vedkommende forsøge at skjule det og dermed mindske risikoen for at det opdaget. Hvis der er svindlet systematisk og vedkommende har fundet en måde, hvorpå det formås at skjule det for ledelsen/kollegaer og revisor, er det selvfølgelig vanskeligt for revisor at opdage. Er der endvidere en medsammensvoren, som ligeledes dækker over sviget, mindskes risikoen for at revisor vil afsløre besvigelsen.

Såfremt revisor afslører besvigelser, kan det være svært at afgøre om handlingen har været bevidst eller ubevidst. Det er derfor vigtigt, at revisor dokumenterer alt.

Såfremt der er tale om besvigelser på ledelsesplan, kan det være vanskeligere for revisor at afsløre svig. Interne kontroller vil typisk øge chancen for ledelsen for at afsløre besvigelser blandt ansatte. Modsat er der typisk ikke nogen til at kontrollere en leders arbejde. En leder kan tilsidesætte kontroller eller manipule-

re med regnskabsmateriale, mens en medarbejder følger en leders anbefalinger.

Udfører revisor sin revision i overensstemmelse med revisionsstandarderne, vil der automatisk opnås en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet er uden væsentlig fejlinformation. Absolut sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder fejlinformation kan revisor ikke få. Under hele revisionen og samarbejdet med en kunde, er det derfor yderst vigtigt, at revisor hele tiden har en professionel skepsis, herudover kan bl.a. uafhængighed nævnes som en vigtig del.

Ved professionel skepsis menes der, at revisor løbende skal vurdere den opnåede information sammenholdt med tidligere erfaringer med kunden m.m. Professionel skepsis udtrykkes overfor kunden ved, at revisor er uafhængig og trods eksempelvis et mangeårigt samarbejde, stadig stiller spørgsmålstegn. Regnskabsbrugerne træffer beslutninger på grundlag af regnskabet og den uafhængige revisors påtegning, og dermed er der en forventning til revisor om at være professionel, også trods et flerårigt samarbejde.

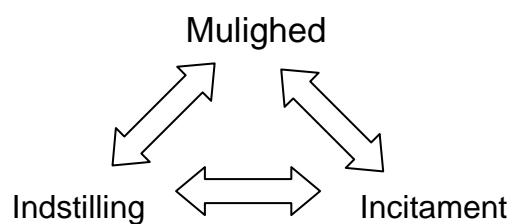
Hvis revisor ikke er tilfreds med det opnåede revisionsbevis¹³, bør revisor forespørge og udføre andre revisionshandlinger, som kan sikre et tilfredsstillende revisionsbevis.

Inden en revision påbegyndes er feedforward vigtig i et revisionsteam. Der kan være nye medarbejdere i teamet, nye begivenheder hos kunden osv., som er vigtige i den samlede planlægning og konklusion. Ligeledes gennemgås risikoen for besvigelser. Feedforward er et internt anliggende i revisionsteamet, og bør derfor ligeledes foregå forud for revisionen og dermed på kontoret og ikke hos kunden, da kunden kan misforstå drøftelsen. Får medarbejdere under revisionen viden eller mistanke om en eventuel besvigelser er det vigtigt, at denne viden bliver kommunikeret videre til den ledende revisor på sagen.

¹³ Revisionsbevis defineres i RS 500, som alle de informationer, revisor anvender under revisionen for at nå frem til en konklusion.

I forbindelse med forskellige skærper af revisors ansvar, pligter m.v. er det blevet klargjort, at revisor i forbindelse med planlægningen skal overveje sandsynligheden for besvigelser. Som hjælp til disse overvejelser, kan besvigelsestrekanten anvendes som hjælpemiddel. Besvigelsestrekanten består af følgende:

- Incitament
- Mulighed
- Indstilling

Kilde: egen tilvirkning

Såfremt det vurderes at der er risiko for besvigelser, bør revisor udvide sin revision for at forebygge eller afsløre besvigelser. Det kan f.eks. være ved uanmeldte kasseeftersyn, udvidelse af substansrevision m.m.¹⁴

Revisor skal gerne have en vis indsigt i og forståelse for kunden og dennes virksomhed. Derfor bør revisor forespørge ledelsen, både den daglige og den øverste, om deres vurdering af risikoen for besvigelser, eventuelle mistanker om besvigelser, interne kontroller såsom funktionsadskillelse ved eksempelvis håndtering af likvide beholdninger m.m. Ligeledes bør revisor tale med medarbejdere "på gulvet" i virksomheden. Nøglemedarbejdere kan bl.a. besidde vigtig information. Ligeledes kan medarbejdere have en mistanke om ledelsesbesvigelser. Den øverste ledelse skal ligeledes udspørges for, at underbygge den daglige ledelses svar på samme forespørgsler.

Ved alle svar på forespørgslerne skal revisor overveje, om den indhentede information antyder høj eller lav risiko for besvigelser, også kaldet besvigelsesfak-

¹⁴ Kilde: "Revisoransvar" side 207

toeren. En besvigelsesfaktor er et incitament eller et pres til at begå besvigelser. Som eksempler på besvigelsesfaktorer kan nævnes behovet for at opfylde en tredjeparts forventninger, et ineffektivt kontrolmiljø, driftsmæssigt tab som kan føre til konkurs m.m. En besvigelsesfaktor er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at der er begået besvigelser, men besvigelsesfaktorer vil ofte forekomme, hvor der svindles. Man kan dog ikke rangere besvigelsesfaktorer, da de varierer fra virksomhed til virksomhed.

Får revisor et usædvanligt eller uventet svar på en forespørgsel, skal revisor vurdere sandsynligheden for, om der kan være besvigelser involveret. Et usædvanligt svar vil også betyde, at revisor skal vurdere, om de interne kontroller virker efter hensigten eller om der bør ske justeringer. Der kan dog være tale om risici, hvor ledelsen har nedprioriteret nogle af de interne kontroller, hvilket bl.a. ofte sker i forbindelse med funktionsadskillelse i mindre virksomheder.

Hvis revisor konkluderer, at der findes en risiko for besvigelser, skal revisor øge sin professionelle skepsis, dvs. være mere opmærksom ved udvælgelse af revisionsbeviser m.m., jf. RS 330, "Revisors handlinger som reaktion på vurderede risici".

Vurderer revisor, at der er risiko for besvigelser, bør revisor ændre revisionshandling og dermed forsøge at opnå et mere pålideligt revisionsbevis. Som eksempel på ændrede revisionshandling kan nævnes anmodning om, at varebeholdninger bliver optalt så tæt på årsafslutningen som muligt for at mindske fejl, gennemføre interviews med personale m.m. Efter endt revision, bør risici for besvigelser igen vurderes.

Såfremt revisor under revisionen finder fejl, skal det vurderes, om der er tale om fejl, der kan indikere besvigelser eller blot en menneskelig fejl. Foreligger der en indikation på besvigelser, skal revisor vurdere betydning for resten af revisionen samt troværdigheden fra den daglige ledelse. En indikation på en besvigelse kan bl.a. være uoverensstemmelser med regnskabsmateriale, manglende dokumenter, problematisk forhold mellem revisor og ledelse. Opdages der besvi-

gelses, skal revisor have in mente, at der kan være andre steder i regnskabet, hvor der kan være skjult svig. Revisor er derfor nødt til at se kritisk på hele revisionen.

En fejlinformation eller besvigelse har ikke nødvendigvis væsentlig effekt på selve regnskabet. Som eksempel på en mindre besvigelse uden væsentlig betydning kan være misbrug af en kassebeholdning, som ofte ikke er af betydelig størrelse samt bestyres af en medarbejder og ikke af et ledelsesmedlem.

Får revisor bekræftet at regnskabet er fejlbehæftet eller ikke kan vurdere om det er fejlbehæftet, skal revisor finde ud af og vurdere hvilken betydning det får for resten af revisionen.

Såfremt revisor afslører svig, skal dette hurtigst muligt meddeles på rette niveau i virksomheden, også selvom der er tale om en mindre og uvæsentlig besvigelse. Besvigelens størrelse har betydning for, hvor højt i ledelsen der skal rapporteres til. En enkelt uvæsentlig handling kan f.eks. rapporteres til en mellemleder, mens en større og gentagen besvigelse rapporteres højere op i ledelsen. Revisor kan vælge enten at meddele en besvigelse skriftligt eller mundtligt. Revisor vil med fordel her kunne anvende RS 260, "Kommunikation af revisionsmæssige forhold til virksomhedens øverste ledelse".

Når revisor har viderebragt informationen om en besvigelse samt har rapporteret dette i revisionsprotokollatet, har virksomheden 14 dage til at forbedre forholdet. Forholder virksomheden sig passiv, skal revisor indkalde til en ekstraordinær generalforsamling. Hvis generalforsamlingen ligeledes forholder sig passiv, skal revisor underrette Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet (herefter kaldet SØK, også kendt som Bagmandspolitiet) samt fratræde som revisor og underrette Erhvervs- og Selskabsstyrelsen om grunden for dette, jf. Revisorloven (herefter kaldet RL) § 10 stk. 5. Undtagelsen til at informere ledel-

sen er, såfremt revisor vurderer, at ledelsen eller flertallet af ledelsen er involveret i besvigelsen, jf. RL § 10 stk. 6¹⁵.

Hvis revisor på baggrund af besvigelserne ikke er i stand til at fortsætte opgaven, skal revisor overveje de professionelle og juridiske hensyn samt overveje muligheden for at fratræde som revisor, herunder drøfte fratrædelsen med ledelsen samt informere en ny revisor om grunden til sin fratrædelse. Revisor kan søge vejledning i RS 320, "Væsentlighed" samt RS 700, "Revisionspåtegninger på regnskaber". Tidspunktet for fratrædelsen kan variere alt efter situationen.

Ved fratrædelse skal revisor altid sørge for at have dokumentation for vurderingen af risici, hvordan der er reageret på risici samt kommunikationen til den daglige ledelse, den øverste ledelse samt lovgivende myndigheder m.m.

I 2007 afsagde Revisornævnet domme i 45 sager¹⁶. Ud af de 45 sager endte 4 sager med at blive afvist, 18 sager endte med bøder på i alt kr. 1.160.000, 20 sager endte med frifindelse af revisor/revisionsfirma, 2 sager endte med advarsler til revisor samt 1 sag endte uden tillægsstraf til en tidligere dom. De af sagerne, som endte med bødestraf skyldes revisors tilsidesættelse af god revisorskik.

I 2008 var der frem til 23. september 2008 afsagt 9 domme, hvoraf 4 var endt med frifindelse af revisor/revisionsfirma, mens 5 var endt med bøder på i alt kr. 665.000. Sammenlignet med ovenstående fra 2007, er dommene enten blevet hårdere, eller forbrydelserne/manglerne er blevet større end tidligere. Ligesom i 2007 skyldes bødestraffene revisors tilsidesættelse af god revisorskik.

På baggrund af dommene kan det ligeledes konkluderes, at Revisornævnet tillægger de danske revisionsstandarder meget stor værdi. Begrundelserne for de afsagte domme understøtter dette¹⁷.

¹⁵ Kilde: www.fsr.dk

¹⁶ Kilde: www.disciplinaernaevnet.dk

¹⁷ Begrundelserne for de afsagte domme vil ikke blive nærmere beskrevet her.

3.3. Nørby-udvalget

Som følge af de store erhvervsskandaler omkring år 2000, blev der i år 2001 nedsat et udvalg, der skulle vurdere, om der var et behov for et fælles sæt anbefalinger, således at der ikke var/er tvivl om, hvad god selskabsledelse, dvs. Corporate Governance, er. Et andet formål med dette udvalg var at skabe fornyet tillid mellem revisor, aktionærer og selskabsledelser, både nu og i fremtiden. Tilliden til revisor led et alvorligt knæk efter de store erhvervsskandaler, på dette tidspunkt senest var Enron i USA. Man håbede på den måde også, at disse erhvervsskandaler kunne undgås i Danmark. Udvalget blev døbt Nørby-udvalget efter formand Lars Nørby Johansen.

Udvalget kom med deres anbefalinger i 2001, og Københavns Fondsbørs valgte kort tid efter, at alle danske børsnoterede selskabers regnskaber fra 2002 og frem skulle følge disse anbefalinger. Fra år 2006 har anbefalingerne haft et "følg-eller-forklar"-princip, hvilket betyder, at hvis der er nogle anbefalinger der ikke følges, skal grunden til dette forklares. Dette er et princip, som engelske børsnoterede selskaber har fulgt i flere år under princippet "comply or explain". Dette princip breder sig i øjeblikket i Europa¹⁸.

Anbefalingerne er inddelt i 8 emner, med i alt 40 anbefalinger¹⁹.

1. Aktionærernes rolle og samspil med selskabsledelsen.
 - 4 anbefalinger om kommunikation, ejer- og stemmeforhold samt generalforsamlingen.
2. Interessenternes rolle og betydning for selskabet.
 - 2 anbefalinger om hvordan interessenterne skal respekteres.
3. Åbenhed og gennemsigtighed.
 - 4 anbefalinger om kommunikation samt rapporter, herunder årsrapporten.

¹⁸ Kilde: www.cfl.insitel.net

¹⁹ Kilde: www.eogs.dk

4. Bestyrelsens opgaver og ansvar.
 - 4 anbefalinger om forretningsorden samt direktionens afrapportering.
5. Bestyrelsens sammensætning.
 - 11 anbefalinger om valg og antal af bestyrelsesmedlemmer, uafhængighed, bestyrelsesmøder, valgperiode, persondata samt årlig selvevaluering.
6. Bestyrelsens og direktionens vederlag.
 - 5 anbefalinger om aflønning og fratrædelsesordninger.
7. Risikostyring.
 - 3 anbefalinger om minimering af risiko.
8. Revision.
 - 7 anbefalinger om valg og aftale med revisor samt revisionsudvalg.

Ud fra antallet af anbefalinger er det tydeligt at se, at det vigtigste område er bestyrelsens sammensætning. Dette hænger bl.a. sammen med, at når en ny investor skal investere i et selskab, er det bestyrelsen i et selskab, som en aktionær skal forholde sig til. Er aktionæren ikke tilfreds med bestyrelsens arbejde, kan bestyrelsen risikere ikke at blive genvalgt på generalforsamlingen. Det kan bl.a. være valg af direktion, der er utilfredshed med. Tilgængelige informationer om bestyrelsesmedlemmer, oplysninger om erfaring m.m., kan være en hjælp for om en ny investor lettere kan finde ud af, om der er tillid til bestyrelsen eller ej.

I den seneste tid har det dog vist sig, at mange mindre danske børsnoterede selskaber ikke følger disse anbefalinger²⁰. Årsagen hertil er, at mindre firmaer ikke mener, at bl.a. direktionens og bestyrelsens aflønning er relevant for deres aktionærer. I mindre selskaber er bestyrelsen og aktionærerne ofte ens, mens større selskaber ofte har en professionel bestyrelse og en stor kreds af aktionærer, som typisk følger bestyrelsen. Dermed er bestyrelsens magt og indflydelse størst i selskaber med en professionel bestyrelse.

²⁰ Kilde: www.business.dk

Flere selskaber kunne have levet op til anbefalingerne, hvis de havde fulgt "følg-eller-forklar"-princippet. Når "følg-eller-forklar"-princippet følges skal der en dybere forklaring til, irrelevans er således ikke en tilstrækkelig forklaring.

Mange mindre selskaber kan endvidere være af den opfattelse, at der skal bruges for mange ressourcer i forhold til udbyttet heraf.

3.4. EU's 8. direktiv

USA indførte Sarbanes-Oxley Act i 2002, jf. afsnit 4.4., og har efterfølgende krævet af EU-kommisionen, at europæiske børsnoterede virksomheder ligeledes følger Sarbanes-Oxley Act eller lignende retningslinjer²¹. I 2006 vedtog EU et direktiv, som pr. 29. juni 2008 skulle være implementeret i alle europæiske børsnoterede virksomheder, eller virksomheder med værdipapirer i andre børsnoterede selskaber, hvad enten det er nationale eller internationale selskaber. EU's 8. direktiv er mere eller mindre en oversættelse af Sarbanes-Oxley Act. Direktivet omfatter virksomheder der er børsnoteret eller har værdipapirer i en børsnoteret virksomhed. Det gælder både aktier, obligationer og andre værdipapirer. Datterselskaber er dog ikke omfattet, hvis moderselskabet er omfattet af kravet om etablering af en revisionskomite²².

Direktivet gælder for selskaber senest 29. juni 2008, med virkning fra første generalforsamling efter 31. december 2008²³. Dette betyder, at når en børsnoteret virksomhed aflægger et regnskab efter 31. december 2008, skal virksomheden samtidig oplyse, hvordan EU's 8. direktiv eller Sarbanes-Oxley Act efterleves, herunder beskrive hovedelementerne.

Ulempen og fordelene ved EU-direktiver er, at de er meget løst formuleret, og dermed er lette at tilpasse nationale forhold.

²¹ Kilde: www.pwc.dk

²² Kilde: www.deloitte.com

²³ Kilde: www.pwc.com

Formålet med EU's 8. direktiv er bl.a. at gøre relationen mellem selskab og revisor mere gennemskuelig for offentligheden og fremtidige investorer. Derudover skal revisors uafhængighed skærpes, således at det fremgår tydeligt, hvilket arbejde revisor har udført samt honoraret herfor²⁴.

Allerede i 2006 kom Revisorkommissionen med en række forslag, som ville forbedre relationen mellem selskab, revisor, offentlighed og fremtidig investor. Disse forslag betød blandt andet en indskrænkning i revisors anvendelsesområde, regler om revisors omdømme, obligatorisk efteruddannelse, udvidelse af informationspligten imellem fratrædende og tiltrædende revisor samt ændring af regler om revisorvirksomhed. Revisionskommissionen er siden kommet med deres vurdering af, hvilke tiltag der skulle ske for at EU's 8. direktiv kunne implementeres²⁵.

Selvom EU-kommissionen har vedtaget EU's 8. direktiv, er det ikke ensbetydende med, alt fra Sarbanes-Oxley Act vil blive direkte overført, f.eks. strafansvar. I Danmark er den højeste straf pt. 7 år, som revisor Bruno Ege Køldal-Eriksen fik for et større omfang af svindel. Herudover fik Kurt Thorsen 6 års fængsel for sin medvirken i PFA-skandalen og Klaus Riskær Pedersen fik ligeledes 6 års fængsel for sin medvirken i Accumulator Invest A/S og CyberCity A/S²⁶.

Selvom man ikke er underlagt Sarbanes-Oxley Act, anser mange selskaber det for god selskabsledelse at følge denne standard. Det samme har gjort sig gældende ved frafaldet af revisionspligten for B-selskaber i Danmark. Til trods for at revisionen ikke længere er obligatorisk, har mange virksomheder valgt at bibeholde revisionen, da det bl.a. anvendes af banker og andre långivere og investorer, og et revideret regnskab har dermed en nytteværdi for både selskabet og for regnskabsbrugerne.

²⁴ Kilde: www.dbnyt.dk

²⁵ Kilde: www.dbnyt.dk

²⁶ Kilde: www.doctech.dk

3.4.1. Revisionskomite

EU's 8. direktiv indeholder bl.a. krav om, at der skal etableres en revisionskomite. Dette krav kan dog undgås ved at lade en bestyrelse varetage de opgaver en revisionskomite skulle varetage, men kun så længe der ikke i bestyrelsen sidder en fra virksomhedens direktion²⁷. Se bilag 1 for "Forslag til proces for etablering af revisionskomite".

Revisionskomiteen skal bestå af bestyrelsesmedlemmer, men må ikke være en del af virksomhedens direktion, dog skal mindst et medlem være uafhængigt og have kvalifikationer indenfor regnskabsvæsen eller revision. I gennemsnit er der 3 - 4 medlemmer (69 %), der er dog ikke noget krav til antallet af medlemmer. I USA holder en revisionskomite i gennemsnit 6,4 møder om året, mens man i Europa i gennemsnit holder 5,1 møder om året²⁸. Dette hænger bl.a. sammen med, at kravet om revisionskomiteer har eksisteret i USA i længere tid. Tendensen i Europa er dog stigende. Revisionskomiteer har en positiv indflydelse, da 92 % mener, at revisionskomiteer arbejder mere effektivt i dag end for 5 år siden²⁹. Blandt førsteprioriteringerne ligger risikostyring samt vurdering af regnskabsmæssige forhold. I fremtiden forventes det, at IT og IT-risici vil få en højere prioritering. Hele 72 % mener ligeledes, at revisionskomiteer har været en medhjælpende faktor til bedre kommunikation med revisor³⁰. Se bilag 2 "Forventede prioriteringer af emner i 2008 i revisionskomiteer".

En revisionskomites primære rolle er, at assistere en bestyrelse med at³¹:

- Overvåge den finansielle rapportering.
- Overvåge om de interne kontroller og risikostyringssystemer fungerer som de skal.
- Overvåge den lovpligtige revision af årsrapporten.
- Overvåge og gennemgå revisors uafhængighed.

²⁷ Kilde: www.deloitte.com

²⁸ Kilde: www.kpmg.dk

²⁹ Kilde: www.kpmg.dk

³⁰ Kilde: www.kpmg.dk

³¹ Kilde: www.kpmg.dk

- Hvis en virksomhed har etableret en selvstændig revisionskomite, skal bestyrelsens valg af revisor komme på en anbefaling fra revisionskomiteen.

Endvidere skal revisor drøfte mulige trusler med revisionskomiteen³². Selvom revisionskomiteen skal hjælpe bestyrelsen, fratager det ikke bestyrelsen for deres ansvar.

EU's 8. direktiv omhandler endvidere risikostyring samt interne kontroller. Revisors arbejde i forbindelse med risikostyring handler om at måle og kontrollere en virksomheds risiko, både mod kerneydelser og mod ikke-kerneydelser, herunder valutatab. På den måde kan en virksomhed minimere sit tab. Bl.a. har de tre største danske banker en så god risikostyring, at risikoen for at tabe kapital er mindre end 1 %. Samme risikostyring har forsikringsselskaberne som mål indenfor få år³³.

3.5. Risikostyring

I takt med at verdenen udvikler sig, vokser risiciene ligeledes. Derfor er det essentielt at erkende, identificere og styre disse risici. For virksomhederne giver dette en større mulighed for at overleve, og risikostyringen kan dermed anvendes konstruktivt og dermed være en værdiskabende faktor. Risici er ikke nødvendigvis uønskede faktorer i virksomheden, men kan være en konsekvens af at drive forretning – ingen risici, ingen forretning og dermed ingen gevinst.

Der findes mange former for risikostyring. Den finansielle sektor anvender eksempelvis operationel risikostyring, kreditrisiko m.v. Der er endvidere i staten udarbejdet en vejledning om risikostyring i staten³⁴. I det efterfølgende vil der primært blive fokuseret på Basel II, et regelsæt anvendt i den finansielle sektor.

³² Kilde: www.deloitte.com

³³ Kilde: www.okonomi-finans-job-stepstone.dk

³⁴ Kilde: www.oav.dk

3.5.1. Definition af risikostyring

Risikostyringen kan defineres som den proces, der sker i en virksomhed, når ledelsen skal identificere såvel udefra- som indefrakommende faktorer, som vil kunne påvirke virksomhedens fremtidige indtjening. I analysen af risici er der følgende essentielle elementer:

- Identifikation af risici
- Vurdering af sandsynligheden for identificerede risici
- Vurdering af konsekvensen
- Beskrivelse af håndteringen

Det er vigtigt, at virksomheden tager højde for alle tilgange til risikostyringen. Der er for banker og sparekasser indført en ny lovgivning, Basel II, denne gennemgås dybere i næste afsnit, og for forsikringselskaber, Solvency II³⁵.

Begge nævnte regelsæt har således risici mod virksomhedens indtjening, som skal identificeres. Virksomheden skal dog også kunne identificere risici, som ikke nødvendigvis relaterer sig til virksomhedens kerneaktivitet, således at disse også kan begrænses. Endvidere skal der tages en økonomisk tilgang til risiciene, som handler om at måle og håndtere de identificerede risici, således at virksomheden minimerer de økonomiske tab, såvel ved identificerede som ved uforudsete risici³⁶.

3.5.2. Basel II

I december 2004 blev der i EU vedtaget et nyt direktiv, som havde betydning for banker og sparekasser. Direktivet var en konsekvens af de anbefalinger, der var givet af Baselkomiteen³⁷. Kapitalkravsdirektivet trådte i kraft pr. 1. januar 2007 med en overgangsperiode til 2010.

³⁵ Solvency II vil ikke blive nærmere uddybet i afhandlingen.

³⁶ Kilde: www.okonomi-finans-job.stepstone.dk

³⁷ Kilde: Artikel: "Nye regler skærper risikostyring"

Basel II skal erstatte Basel I³⁸, i og med at der i Basel II bl.a. er mere fokus på kreditinstitutternes interne metoder og risikovurderingen bliver mere præcis.

En konsekvens af Basel II er, at kreditinstitutterne fremover selv skal identificere de risici, som de er eksponeret overfor, og selv skal sørge for at kapitalafdække disse risici.

Basel II indeholder 3 søjler, som vil give kreditinstitutterne flere valgmuligheder indenfor de 3 søjler³⁹. Det er således muligt for virksomhederne, at anvende en standardmetode eller en mere kompliceret metode, men som vil have mere lempelige kapitalkrav⁴⁰.

3.5.2.1. Basel II's 3 søjler

Søjle I; indeholder 3 former for risiko; kreditrisiko, markedsrisiko og operationel risiko.

Søjle II; giver ledelsen ansvaret for, at kapitalafdækningen er tilstrækkelig i forhold til de risici, der under søjle I er beregnet. Ledelsen skal altså løbende vurdere solvensbehovet.

Søjle III; indeholder krav til offentliggørelse af informationer om risikostyring. Formålet med disse krav er en større gennemsigtighed.

I forbindelse med søjle I kan der anvendes en standardmetode eller mere komplicerede metoder. Standardmodellen inddeler risiciene i 4 risikoklasser med beregningsmetoder for hver enkel risikoklasse.

Som følge af indførelsen af både Basel II og Solvency II er efterspørgslen på revisorers shjælp til risikostyring fra kreditinstitutterne steget. Endvidere har kravet i EU's 8. direktiv om revisionskomiteer i større virksomheder medført

³⁸ Basel I ligger udenfor afhandlingens primære problemstilling, og vil derfor ikke blive gennemgået yderligere.

³⁹ Kilde: Artikel: "Nye regler skærper risikostyring"

⁴⁰ Da metoderne som sådan ikke relaterer sig direkte til afhandlingens egentlige problemstilling, vil de enkelte metoder ikke blive nærmere gennemgået.

større efterspørgsel hos revisorerne. Der er imidlertid kamp i revisionsbranchen om netop dette område, men umiddelbart er det Deloitte og PriceWaterhouse-Coopers, der har indtaget den førende markedsposition på dette område.

3.6. Ansvar

Såfremt revisor ikke overholder love, standarder m.v. og dermed ikke udfører sit arbejde i overensstemmelse med god revisorskik, kan det medføre tre slags ansvar;

- Disciplinæransvar.
- Erstatningsansvar.
- Strafansvar.

God revisionsskik betyder, at revisor skal udføre sit hverv med omhu, nøjagtighed og den hurtighed som hvervet tillader. Såfremt der måtte være tvivl om overholdelse af god revisionsskik, er det op til domstolene at afgøre dette. Typisk vil tilsidesættelse af god revisionsskik blive anset for at være en culpøs handling, dvs. med vilje⁴¹.

En disciplinærstraf er ikke ensbetydende med, at de to andre strafansvar udelukkes. Såfremt revisors forseelse eller tilsidesættelse vurderes at være bevidst og/eller af grov karakter, kan revisor blive idømt alle tre ansvar. Det er dog sjældent forekommende at blive idømt en disciplinærstraf samt et strafansvar, da det vil være for økonomisk krævende⁴².

Den revisor der underskriver regnskabet, er den ansvarlige revisor. For revisionsfirmaer er det både revisionsfirmaet og den underskrivende revisor, der er ansvarlige, jf. Aktieselskabsloven (herefter betegnet ASL) § 141, stk. 2. Den

⁴¹ Kilde: www.oem.dk

⁴² Kilde: "Revisoransvar" side 189

underskrivende revisor og/eller revisionsfirmaet hæfter ligeledes for medarbejderes fejl, jf. Danske Lov 3-19-2⁴³.

Revisors påtegning af et regnskab kan være med til at afgøre, om en revisor kan drages til ansvar⁴⁴. Påtegningen er revisors kommunikationsmiddel til de eksterne regnskabsbrugere. Revisor skal her tage forbehold eller at give supplerende oplysninger, hvor det er påkrævet, således at revisor forebygger risikoen for anklager. Forbehold i påtegningen frifinder som regel revisor for erstatningsansvar overfor regnskabsbrugerne⁴⁵.

Forbehold og/eller supplerende oplysninger bør revisor overveje og være sikker på, og kunne dokumentere, da forbehold og/eller supplerende oplysninger kan skade tilliden mellem revisor og kunde. Mange kunder anser et forbehold og/eller supplerende oplysninger som noget negativt. En supplerende oplysning er dog ikke nødvendigvis negativt ladet, men såfremt kunden opfatter det negativt, kan det medføre mistillid til revisor, hvilket i værste fald kan medføre tilbageholdte oplysninger. Er der tale om mere end én revisor, hæfter alle revisorer solidarisk, men kun hvis de alle er ansvarlige og dømmes hver for sig⁴⁶. For at der kan være tale om solidarisk hæftelse, skal alle ansvarlige have handlet culpøst.

Drejer det sig om et koncernregnskab, hvor moder- og dattervirksomhed ikke har samme revisor, vil moderselskabets revisor blive draget til ansvar for datterselskabet, jf. revisionsvejledning nr. 3, "Vejledning om anvendelse af en anden revisors arbejde". Kan moderselskabets revisor derimod bevise et passende professionelt omhu, vil datterselskabets revisor være ansvarlig⁴⁷.

⁴³ Kilde: "Revisoransvar" side 248

⁴⁴ Kilde: "Revisoransvar" side 237

⁴⁵ Kilde: "Revisoransvar" side 240

⁴⁶ Kilde: "Revisoransvar" side 247

⁴⁷ Kilde: "Revisoransvar" side 248

3.6.1. Disciplinæransvar

For at der kan blive tale om et disciplinæransvar kræves der, at der er indgivet en klage over revisoren samt en vurdering om at god revisionskik er tilsidesat. Selve disciplinærstraffen idømmes af Revisornævnet. Der kan blive tale om en disciplinærstraf ved både store og små forseelser.

Tidligere var selve disciplinærsystemet inddelt i 2 faser:

Første fase var et Disciplinærnævn, bestående af statsautoriserede og registrerede revisorer. I denne fase blev alle klager over revisorer behandlet og vurderet i forhold til overholdelse af god revisionskik eller mangel på samme. Klager uden egentlig retlig interesse skulle ske til Disciplinærnævnet. Klager vedr. erstatning skulle dog ikke til Disciplinærnævnet.

Disciplinærnævnet kunne, hvis revisor blev fundet skyldig i anklagen, idømme revisoren en advarsel eller en bøde på op til kr. 200.000. Såfremt det var et revisionsfirma der var anklaget, kunne Disciplinærnævnet idømme en advarsel eller en bøde på op til kr. 500.000.

Disciplinærnævnet havde ikke bemyndigelse til at frakende revisorer autorisationen. Såfremt Disciplinærnævnet fandt anklagen af så grov karakter, at en frakendelse af autorisationen ville være aktuel, skulle sagen overgives til Revisornævnet med en velbegrundet årsag⁴⁸.

Anden fase var Revisornævnet. For at klager kunne behandles i Revisornævnet, skulle de have været behandlet i Disciplinærnævnet først, og de kendelser som Revisornævnet afsagde, kunne indbringes for domstolene. Heller ikke i Revisornævnet kunne erstatningsspørgsmål behandles.

Såfremt Revisornævnet fandt, at en revisor havde udvist grov eller gentagne forsømmelser, kunne nævnet frakende revisor sin autorisation i en tidsperiode på mellem 6 måneder til 5 år eller på ubestemt tid. Revisornævnet havde der-

⁴⁸ Kilde: www.oem.dk

udover mulighed for at begrænse revisors revisionspligt til en vis størrelse, til f.eks. kun anpartsselskaber eller mindre selskaber⁴⁹.

Pr. 1. juli 2008 er Disciplinærnævnet og Revisornævnet blevet til ét nævn, som fremover kaldes Revisornævnet. Det nye Revisornævn har nu de samme beføjelser som de to nævn tidligere havde hver for sig. Domme afsagt i Revisornævnet kan indbringes for en domstol, såfremt dommen ønskes anket.

3.6.2. Erstatningsansvar

Reglerne om revisors ansvar findes i Aftaleloven (herefter betegnet som AL) §§ 140 – 145⁵⁰.

For at der kan blive tale om et erstatningsansvar kræves det, at der er handlet culpøst, dvs. med forsæt eller groft uagtsomt. Vurderingen af, om der er handlet culpøst, er en skønsmæssig vurdering. Erstatningssummen fastsættes af domstolene. Derudover skal der, for at blive erstatningsansvarlig, også være en årsagssammenhæng mellem tab, og revisors uagtsomhed⁵¹. Revisor vil altid være ansvarlig for det tab han har været skyld i. Som tidligere nævnt kan forbehold eller supplerende oplysninger være årsag til at frifinde revisor. Ligeledes kan revisor frikendes hvis anklagen ikke kan dokumenteres, også selvom der er tale om en fejl⁵².

For at revisor kan idømmes et erstatningsansvar, skal de almindelige erstatningsbetingelser være opfyldt. For at der kan være tale om at blive erstatningsansvarlig, skal der være følgende⁵³:

- Skade.
- Ansvarsgrundlag.
- Fravær af objektiv ansvarsfrihedsgrunde.

⁴⁹ Kilde: www.oem.dk

⁵⁰ Kilde: www.oem.dk

⁵¹ Kilde: "Revisoransvar" side 226

⁵² Kilde: "Revisoransvar" side 230

⁵³ Kilde: "Erhvervsjura" side 270

- Årsagssammenhæng.
- Adækvans.

Der skal være sket en skade, dvs. der skal være lidt et tab.

Såfremt revisor har handlet culpøst, har revisor et ansvarsgrundlag og kan dermed idømmes et erstatningsansvar. Er skaden derimod sket ved et hændeligt uheld, kan revisor ikke blive ansvarlig. Ligeledes kan revisor heller ikke drages til ansvar, såfremt skaden skyldes kundens egne handlinger.

Endvidere skal der være en årsagssammenhæng mellem skaden og tabet, ellers vil revisor ikke kunne blive erstatningsansvarlig.

Endelig skal der være tale om adækvans, hvis revisor skal kunne blive erstatningsansvarlig. Med adækvans menes påregnelig, dvs. at kunne det ikke forudses, at skaden kunne ende som den gjorde, vil revisor ikke blive erstatningsansvarlig.

Derudover er det kun den direkte skadelidte, der kan kræve erstatning af revisor, dvs. at kreditorer til et selskab kan ikke kræve erstatning af revisor. Der kan blive tale om erstatningsansvar selv ved mindre forseelser, hvilket betyder, at revisor godt kan idømmes erstatningsansvar, uden at revisor er idømt et strafansvar. Der behandles i gennemsnit 3 sager om året vedrørende revisors erstatningsansvar. De største sager om revisors erstatningsansvar omhandler ofte selskabstømmersager⁵⁴.

Som udgangspunkt bliver alle erstatningssager dækket af den lovpligtige ansvarsforsikring. Det er for alle revisionsfirmaer/revisorer lovpligtigt at have en ansvarsforsikring samt en garanti. Selve forsikringen skal lyde på mindst 2 mio. kr., mens garantien skal lyde på mindst 500.000 kr. Ansvarsforsikringen skal dække simple uagtsomme hændelser, mens garantien skal dække de grove uagtsomme hændelser. Såfremt der idømmes en bøde, eksempelvis for at have

⁵⁴ Kilde: "Revisoransvar" side 194

tilsidesat god revisionsskik, dækkes denne ikke af forsikringen, da loven er brudt, hvilket man ikke kan forsikre sig ud af⁵⁵.

Professionsansvar har stor betydning for om der kan idømmes erstatningsansvar. Med professionsansvar menes, hvad man kan forvente af revisors omhu og faglige dygtighed. Når forventningerne kendes er det nemmere at finde frem til om revisor har handlet uagtsomt eller ej. Professionsansvaret er ligeledes med til at indikere, om revisor/revisionsfirmaet har påtaget sig en opgave udenfor deres kompetenceområde⁵⁶.

Det er ikke muligt at kunne forudsige, hvor stort et erstatningsbeløb revisor kan blive idømt, da det er en individuel vurdering hver gang af hver enkel sag.

3.6.3. Strafansvar

For at der kan blive tale om et strafansvar kræves det, at en lov er blevet overtrådt, samt at det skal være sket med vilje. Selve straffen idømmes af domstolene.

For at blive strafansvarlig kræves det, at skaden kan tilregnes en person, dvs. man skal kunne bebrejde én person det skete, samt at det skal være sket forsætteligt eller groft uagtsomt. Er tilregnelsen ikke til stede, vil man ikke kunne blive strafansvarlig. Derudover skal skaden være sket med fortsæt, dvs. være sket med vilje. Dette betyder for revisor, at hvis ikke revisor er opmærksom på, at der er sket en fejl, kan revisoren ikke straffes for dette⁵⁷.

Hvor det ved erstatningsansvar kun er den direkte skadelidte, der kan kræve revisor dømt, er det ved strafansvar som hovedregel det offentlige. Grunden til dette er, at det skete har været så groft, at det er i samfundets interesse at an-

⁵⁵ Kilde: "Revisoransvar" side 255

⁵⁶ Kilde: "Revisoransvar" side 196 - 198

⁵⁷ Kilde: www.skat.dk

svaret bliver synligt. Som udgangspunkt kan der først blive tale om strafansvar, når selve forseelsen har været tilstrækkelig grov⁵⁸.

Ligesom ved erstatningsansvar er det ikke muligt at kunne forudsige, hvilket strafansvar og dermed hvilken dom en revisor kan blive pålagt, da hver enkel sag skal vurderes individuelt. Ved at læse tidligere domme, kan der udledes et gennemsnitsniveau for en kommende dom, hvis der tidligere har været et lignende sagsforløb.

3.7. Danske skandaler

3.7.1. Nordisk Fjer

Følgende er kun hovedtræk i den store og omfattende skandale omkring den børsnoterede koncern Nordisk Fjer Holding A/S (herefter kaldet Nordisk Fjer).

*Resume*⁵⁹, se bilag 3 for tidslinie i Nordisk Fjer:

Nordisk Fjer blev stiftet i 1901 af Hans Ove Lange. Selskabet arbejdede med fjer og dun. Nordisk Fjer blev igennem tiden til en international koncern med fabrikker i flere lande og havde mere end 2.000 ansatte. Over tid blev Nordisk Fjers hovedaktivitet ændret til produktion af dyner, puder og sengetøj. Gennem tiden nåede Nordisk Fjer at have tre direktører, hvoraf den sidste var Johannes Petersen, 1969 – 1990.

I 1980'erne begyndte det at gå galt for Nordisk Fjer. Fra 1984 til 1990 blev regnskabsprincipperne ændret 32 gange, og revisorerne blevet skiftet ud 8 gange. I 1988 fik Nordisk Fjer en arbejdende bestyrelsesformand Johannes Petersen, som havde sin helt egen opfattelse af, hvordan situationen i Nordisk Fjer så ud. Kort tid efter at Nordisk Fjer havde holdt generalforsamling i 1990, begik Johannes Petersen selvmord. Mindre end 6 måneder senere var Nordisk Fjer gået konkurs, hvilket betød at kreditorerne fik et tab på 3 mia. kr.

⁵⁸ Kilde: "Revisoransvar" side 180

⁵⁹ Kilde: www.wikipedia.org

Skandalen omkring Nordisk Fjer optog og optager stadigvæk mange, og har efterfølgende været medvirkende til, at love og regler er blevet ændret, for at lignende skandaler ikke sker i fremtiden.

Hvad gik galt, og hvad skulle revisor have gjort anderledes:

Grunden til at det kunne gå så galt som det gjorde med Nordisk Fjer skyldes bl.a. oppustede regnskaber, hyppige ændringer af anvendt regnskabspraksis, hyppige ændringer af regnskabsperioder samt ofte udskiftning af revisorer.

Det misvisende i regnskaberne bestod bl.a. af aktivering af immaterielle anlægsaktiver som patenter og aktiverede reklameomkostninger⁶⁰. Der blev imellem koncernselskaberne solgt maskiner til alt for høje priser. Derudover blev anlægskartoteket ikke ajourført, hvilket gjorde det svært for revisor at kontrollere, hvilke selskaber der ejede hvilke maskiner.

Herudover startede Nordisk Fjer i 1982 med sale-and-lease-back, som betød, at maskiner der var anskaffet til 2-300.000 kr. blev solgt for flere millioner til leasingelskaber for så at blive leaset tilbage⁶¹. Dette betød, at selskaberne kunne fremvise bedre resultater i regnskaberne.

Fra 1983 til 1989 blev anlægsaktiverne opskrevet fra 135 mio. kr. til 1.400 mio. kr. Revisorerne gjorde ikke noget, men bemærkede kun, at datterselskaberne ikke var selvstændigt revideret⁶².

Dette er i strid med Revisionsvejledning 3, "Vejledning om anvendelse af en anden revisors arbejde". Denne vejledning gør det klart for revisor, at hvis en revisor benytter en anden revisors arbejde, f.eks. i forbindelse med udarbejdelse af et koncernregnskab, så er koncernrevisor også ansvarlig for datterselskaber.

⁶⁰ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 87

⁶¹ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 163

⁶² Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 162

Revisor fritages kun for ansvar hvis følgende betingelser er opfyldt⁶³:

- Den sekundære revisor har de fornødne kompetencer og uddannelse.
- Den sekundære revisor er uafhængig af den reviderede virksomhed.
- Der kan være forskellige lovkrav til dattervirksomheden, hvis denne ligger i udlandet. Dette betyder, at den primære revisor kun kan benytte regnskabsstat for dattervirksomheden, hvis denne er revideret efter gældende regler for modervirksomheden.

Den første opskrivning af interne avancer skete i 1981, men blev tilbageført allerede året efter, da revisorerne alligevel ikke fandt det rigtigt. Revisor på dette tidspunkt var Centralanstalten for Revision v/Stig-Erik Schaumburg-Müller. Stig-Erik Schaumburg-Müller valgte ikke at kommentere noget, og afgav blanke påtegninger og protokollater i flere år⁶⁴. Revisor burde allerede her have reageret på de mange interne avancer.

I løbet af 1980'erne hjemtog Nordisk Fjer mange leasingkontrakter på baggrund af sale-and-lease-back. Problemet for Nordisk Fjer var, at de solgte maskinerne til alt for høje priser.

Hvad Nordisk Fjer dog ikke tog højde for var, at en leaset maskine normalt skal frikøbes ved udløbet af en leasingkontrakt. I 1989 havde Nordisk Fjer så mange leasingkontrakter, at de hvert år skulle betale 67 mio. kr. i lejeafgift. Da Nordisk Fjer i 1982 startede med at lease, betød det at, fra 1989 skulle de til at frikøbe de leasede maskiner, der var solgt til overpris. Frikøb af maskiner bliver normalt sat til 10 % af maskinens værdi ved indgåelse af en leasingkontrakt og da maskinerne var leaset til overpris, blev frikøbsbeløbene derefter. Dette betød, at Nordisk Fjer i 1989 begyndte at sælge maskinerne meget billigt for at skaffe likvider⁶⁵. Revisor burde tidligere have rådgivet om fordele og ulemper ved sale-and-lease-back samt om leasingkontrakter.

⁶³ Kilde: "Revision 2005/06" side 433 - 444

⁶⁴ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 156 - 157

⁶⁵ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 167

Først i 1987 bemærkede koncernens revisorer, at det ikke var muligt at revidere og identificere de materielle anlægsaktiver. Først var det den schweiziske revisor i Nordisk Fjer AG der påpegede problemerne. Året efter var det den danske revisor City Revision, der påpegede problemerne⁶⁶.

I 1984 blev regnskabsperioden ændret for første gang til 15 måneder⁶⁷. Herefter blev regnskabsperioden ændret op til flere gange, for på den måde, ligesom ved ændring af regnskabsprincipper, at skjule den faktiske værdi af Nordisk Fjer.

Selskabet blev også flere gange beskyldt for at ændre anvendt regnskabspraksis for at forbedre koncernens resultat⁶⁸. I alt blev regnskabsprincipperne ændret 32 gange i 1980'erne. Grunden til at det overhovedet kunne lade sig gøre at manipulere med regnskabstallene ved at ændre regnskabsprincip skyldes, at den danske årsregnskabslov var meget løst formuleret og dermed meget let at tilpasse for alle virksomheder. Nordisk Fjer overholdt dog ikke årsregnskabsloven i forbindelse med ændringer af regnskabspraksis. For at give regnskabsbrugeren et overblik skal effekten ved ændringer af regnskabspraksis opgøres tillige med at fremgå af noterne. Dette gjorde Nordisk Fjer imidlertid ikke⁶⁹. Her burde revisorerne have trådt i kraft og overholdt årsregnskabsloven.

Hyppige ændringer af både regnskabsperioder og regnskabsprincipper bør altid vække revisors mistanke. Herefter bør revisionsbeviserne ændres, så de enten af- eller bekræfter en mistanke.

I begyndelsen af 1980'erne opnåede Nordisk Fjer for første gang et underskud, hvilket Johannes Petersen mildt sagt ikke var glad for. Han satte derfor som et fiktivt mål, at årets resultat altid skulle være ca. 10 % mere end sidste års resultat, koste hvad det ville. Dermed startede et sandt puslespil med at få regnska-

⁶⁶ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 169 - 170

⁶⁷ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 157

⁶⁸ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 88

⁶⁹ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 185

bet til at gå op. Grunden til, at "puslespillet" overhovedet kunne gå op, skyldes den løse formulering af årsregnskabsloven⁷⁰.

Siden 1985 blev Nordisk Fjers regnskaber ofte kritiseret af analytikere, herunder af bl.a. Klaus Riskær Pedersens analysefirma, for ikke at komme med den fornødne information til investor samt for at være oppustede⁷¹. Denne kritik blev alle gange afvist af den arbejdende bestyrelsesformand Johannes Petersen.

Det at have en arbejdende bestyrelsesformand betyder, at denne person besidder to erhverv, hvilket kan blive et problem, da det kan være svært at skelne mellem direktøren og bestyrelsesformanden. Det anbefales derfor, at disse to poster altid er adskilt. Drejer det sig om en mindre virksomhed, kan det godt accepteres, at direktør og bestyrelsesformand er én og samme person. Revisor burde derfor have gjort bestyrelsen opmærksom på denne problemstilling.

Fra efteråret 1986 og halvandet år frem skete der tre emissioner i Nordisk Fjer. Dette burde, og skulle have, vækket revisors interesse og opmærksomhed⁷².

På grund af sit velrenommerede navn kunne Nordisk Fjer op til flere gange hente store lånehjemtagelser. En af grundene til at bankerne også blev ved med at låne Nordisk Fjer penge, kan bl.a. skyldes regnskaber med blanke revisionspåtegninger. Påtegningen er, som nævnt, eksterne regnskabsbrugeres kommunikationsmiddel fra revisor. Eksterne interessenter, som banker, har f.eks. ikke adgang til revisionsprotokollen, og kan derfor ikke kende til forhold, som kan påvirke beslutningen, hvis ikke det fremgår af påtegningen.

En af grundene til at investorerne forblev trofaste hos Nordisk Fjer kan bl.a. have skyldtes, at investorerne frem til 1983 flere gange havde fået udstedt gratis fondsaktier. Selv i de år, hvor det ikke gik godt i Nordisk Fjer, holdt Johannes

⁷⁰ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 186

⁷¹ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 92

⁷² Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 94

Petersen fast i udbyttepolitikken. Så sent som i 1989 blev der udbetalt 26 mio. kr. i udbytte⁷³.

Trods advarsler fra analytikere og medier om at investere i Nordisk Fjer, gjorde investorerne det alligevel, bl.a. fordi de kunne se, at der blev udbetalt udbytte hvert år til aktionærerne. Tankegangen bag dette kan have været, at de blanke påtegninger og fortsatte udbetaling udbytte måtte betyde, at der på en eller anden måde var værdi i selskabet. Revisor kom først med bemærkninger i revisionsprotokollatet for regnskabsåret 1985/86, som fortsatte i revisionsprotokollaterne for 1986/87, 1987/88 samt 1988/89⁷⁴.

Det tidligste man kommer på bemærkninger, er et kritisk notat udarbejdet af City Revision i 1988. Heri konkluderede de, at forbehold i påtegningen kun kunne undgås, hvis egenkapitalen blev nedsat kraftigt. Herudover frabad de sig at blive genvalgt som revisor på den kommende generalforsamling. Dette notat nåede dog aldrig generalforsamlingen eller offentligheden, men kun bestyrelsen⁷⁵. Selvom Nordisk Fjer modtog en massiv kritik, fik regnskabet en blank påtegning.

Revisor burde allerede i 1981 have gjort bestyrelsen opmærksom på problemerne. Herudover burde revisor have taget forbehold og givet supplerende oplysninger. Noget andet der kan undre er, hvorfor revisor ikke reagerede på den manglende indtjening i selskabet, de mange leasingkontrakter samt de mange lånehjemtagelser. I dag ville, forhåbentlig, alle revisorer reagere.

En anden af fejlene fra de fleste af revisorernes side bestod i, at de gik med til at revidere et regnskab, selvom de for længe siden havde meddelt bestyrelsen, at de ikke genopstillede på generalforsamlingen som revisor. Dette signalerede overfor omverdenen, at regnskabet var i orden, og at revisorerne ville revidere det kommende års regnskab.

⁷³ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 92

⁷⁴ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 189 - 200

⁷⁵ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 192 - 193

Når de forskellige revisorer afbrød samarbejdet, forsøgte Johannes Petersen ofte at få dem til at ombestemme sig. På den måde sikrede Johannes Petersen sig, at vigtig information som kunne skade Nordisk Fjer, blev indenfor en lukket kreds⁷⁶. Johannes Petersen prøvede dog ikke at få de sidste revisorer til at ombestemme sig, herunder Elo Green og Robert Percy Woolford. Dette skyldes bl.a., at Johannes Petersen havde haft en mistanke om, at svindlen snart ikke kunne skjules mere. Ikke dermed sagt, at Johannes Petersen gav op, han kæmpede blot til det sidste. Først da skandalen rullede, gav han op, hvilket endte med selvmord.

De spørgsmål bestyrelsen stillede og fik svar på, blev der ikke stillet yderligere spørgsmålstejn ved. Der blev ligeledes aldrig stillet spørgsmålstejn ved de store lånehjemtagelser, mange leasingkontrakter, hyppig revisorskifte samt hyppige udskiftninger af underdirektører i koncernen⁷⁷.

Dét at bestyrelsen ikke satte spørgsmålstejn eller stillede sig tilfreds med svarene, kan ikke inddrage revisorerne, da protokollaterne fra regnskabsåret 1985/86 og hvert år frem, indeholdte deres bekymring. En bekymring som aldrig blev udtrykt i påtegningerne – det eneste sted, hvor eksterne regnskabsbrugere kunne se det. Tre statsautoriserede revisorer blev hver idømt dagbøder på 40.000 kr. for ikke at leve op til deres ansvar⁷⁸. To statsautoriserede revisorer blev frikendt⁷⁹.

Alt i alt viser det med tydelighed, at Nordisk Fjers revisorer ikke var uafhængige. Ét af forholdene i den skærpede uafhængighedsvejledning er, at revisionsfirmaer ikke må påtage sig opgaver, som overstiger 20 % af den samlede årlige omsætning. Det kunne Nordisk Fjer revisorerne ikke alle sige sig fri for, hvorfor frygten for at miste en millionkunde opvejede bekymringen, og Nordisk Fjer havde magten. Derudover havde Nordisk Fjer som sådan heller ikke overtrådt

⁷⁶ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 191

⁷⁷ Kilde: "Skandalen om Nordisk Fjer" side 199 - 200

⁷⁸ Kilde: www.danske-nyheder.dk

⁷⁹ Kilde: www.retssal.dk

årsregnskabsloven, grundet den løse formulering og dermed muligheden for lette tilpasning.

3.7.2. Klaus Riskær Pedersen

Følgende er kun hovedtræk i den store og omfattende skandale omkring Klaus Riskær Pedersen.

*Resume*⁸⁰:

I 1979 startede Klaus Riskær Pedersen investeringsvirksomheden Krepco A/S, senere Krepco Holding A/S, som i 1986 købte 48 % af den børsnoterede virksomhed Accumulator Invest A/S. Overtagelsen skete ved at låne penge i banker, som derefter fik stillet sikkerhed i villa og fly personligt af Klaus Riskær Pedersen. Bankerne krævede herefter, at Klaus Riskær Pedersen skulle indbetale 7 mio. kr. som yderligere sikkerhed. Da dette ikke skete, begyndte det at gå galt for Accumulator Invest A/S.

På generalforsamlingen i 1990 blev det besluttet, at hjemtage et 2-årigt obligationslån på 132,7 mio. kr. til nedbringelse af den kortfristede gæld⁸¹.

Efter regnskabsaflæggelsen i 1990 begyndte den negative omtale af selskabet i medierne. Analytikere hævdede, ligesom ved Nordisk Fjer, at egenkapitalen i Accumulator Invest A/S var oppustet gennem aktieudvidelser og ejendomsopskrivninger, samt at vederlag til ledelse og bestyrelse ikke var specificeret nok. Herefter faldt aktiekursen, hvilket ikke gjorde det lettere at skaffe nye investorer, som var tiltrængt, da obligationslånet skulle indfries i 1992.

Klaus Riskær Pedersen valgte, da det begyndte at gå dårligt i Accumulator Invest A/S, at overføre over 1 mia. kr. fra det franske datterselskab Consortium

⁸⁰ Kilde: www.wikipedia.org

⁸¹ Kilde: www.selskabsadvokaterne.dk

Immobilier de France S.A. Dette endte med en konkurs for det franske selskab kort tid efter⁸².

Accumulator Invest A/S havde, ligesom Nordisk Fjer, en arbejdende bestyrelsesformand⁸³. Den 27. januar 1992 gik Accumulator Invest A/S i betalingsstandsning. Senere i 1992 gik koncernen konkurs, og Klaus Riskær Pedersen blev dømt personlig konkurs. Derudover blev han og den øvrige ledelse i den forbindelse tiltalt for mandatsvig, skyldnersvig samt bedrageri i både Danmark og Frankrig.

Klaus Riskær Pedersen fik i alt en dom på 5,5 års betinget fængsel, heraf 3 år samt en bøde på 150.000 € i forbindelse med den franske sag, og 2,5 års fængsel i forbindelse med den danske sag.

I forbindelse med betalingsstandsningen var revisionsfirmaet KPMG det uafhængige revisionsfirma, som undersøgte regnskaberne. Som antaget var den egentlige egenkapital ikke så høj som medtaget i regnskaberne, samt at en stor del af de værdier der holdt selskabet i live, bestod af tvivlsomme gældsbreve til Klaus Riskær Pedersen privat⁸⁴.

Klaus Riskær Pedersen startede herefter i 1995 CyberCity A/S med hjælp fra sin nu tidligere svigerfar. Da Klaus Riskær Pedersen blev dømt personlig konkurs betød det samtidig, at han ikke måtte eje en virksomhed. Dette betød, at Klaus Riskær Pedersen i 1997 oprettede en familiefond, som fik overdraget ejerskabet af CyberCity A/S, hvorfra han fik udbetalt et beløb hver måned.

Da CyberCity A/S i 2000 blev solgt, blev hele overskuddet indsat i familiefonden. Klaus Riskær Pedersen var imidlertid af en anden mening. Han mente, at overskuddet skulle tilfalde ham, da det var ham der havde oparbejdet over-

⁸² Kilde: <http://www.information.dk>

⁸³ Kilde: <http://www.selskabsadvokaterne.dk>

⁸⁴ Kilde: www.ekstrabladet.dk

skuddet. Han havde imidlertid ikke ret til at eje CyberCity A/S, og dermed heller ikke ret til at kræve overskuddet udbetalt til ham.

Da Erhvervs- og Selskabsstyrelsen i 2001 begyndte at undersøge familiefonden i samarbejde med Bagmandspolitiet kom det frem, at Klaus Riskær Pedersen havde forsøgt at få kontrol over fondens midler, hvilket ikke er lovligt, når man er erklæret personlig konkurs.

Klaus Riskær Pedersen havde med hjælp fra en stråmand forsøgt at overtale bestyrelsen i CyberCity A/S til at sælge 2/3 af anparterne til denne stråmands udenlandske selskaber. Bagmandspolitiets undersøgelser viste imidlertid, at det var Klaus Riskær Pedersen, som ejede de udenlandske selskaber⁸⁵.

Klaus Riskær Pedersen blev samlet idømt 6 års ubetinget fængsel for Accumulator Invest A/S og CyberCity A/S-sagerne, hvoraf 3,5 år var vedrørende CyberCity A/S, mens en betinget dom i forbindelse med Accumulator Invest A/S udløste 2,5 års fængsel.

Mens det stadigvæk gik godt for Klaus Riskær Pedersen, stillede han op til Europaparlamentet for Venstre i 1989. Den 9. december 1998 blev Klaus Riskær Pedersen dømt for at have overført 2,1 mio. kr. fra Accumulator Invest A/S til sin valgkampagne i forbindelse med valget til Europa-parlamentet⁸⁶. Denne overførsel burde revisorerne have reageret på. I stedet for at reagere på denne overførsel, blev selve beløbet afsat i regnskabet som en personaleomkostning.

Hvad gik galt, og hvad skulle revisor have gjort anderledes:

Ligesom ved skandalen omkring Nordisk Fjer, så var revisorerne, som i dette tilfælde var PriceWaterhouseCoopers samt H. J. Fromberg⁸⁷, ikke uafhængige af deres kunde, da de var bange for at miste en millionkunde.

⁸⁵ Kilde: www.nyhederne-dyn.tv2.dk

⁸⁶ Kilde: www.wikipedia.org

⁸⁷ Kilde: www.selskabsadvokaterne.dk

Revisorerne burde have undersøgt og taget stilling til følgende:

- Undersøgt banklånene i forbindelse med købet af Acculumator Invest A/S.
- Undersøgt om gældsbrevene fra Klaus Riskær Pedersen var reelle eller ej.
- Undersøgt om den overførte mio. til Accumulator Invest A/S fra Consortium Immobilier de France S.A. skulle have været ført tilbage.
- Undersøgt oprettelsen og formålet med familiefonden.
- Undersøgt hvordan og hvem der bestemte udbetalinger fra familiefonden.
- Undersøgt hvad der skulle være sket med overførslen til Klaus Riskær Pedersens personlige valgkampagne.

I forbindelse med alle undersøgelserne skulle revisor have overvejet, om der var behov for et forbehold eller supplerende oplysninger.

Ifølge dommen af 18. april 2006 fra Sø- og Handelsretten, skulle revisorerne have specificeret vederlaget til ledelsen og bestyrelsen yderligere⁸⁸. Revisorerne blev i Sø- og Handelsrettens dom frikendt for deres ansvar i forbindelse med Accumulator Invest A/S⁸⁹. Klaus Riskær Pedersen har fået omstødt en dom vedrørende CyberCity A/S, hvilket betyder, at revisorerne her stadigvæk kan dømmes.

Alt i alt kan det konstateres, at i disse to danske tilfælde har revisor ikke 100 % været uafhængig af sine kunder.

Siden de to skandaler er årsregnskabsloven blevet ændret og skærpet, men er som tidligere nævnt underlagt EU's 8. direktiv, som også er løst formuleret. Der er endvidere i kølvandet på skandalerne ligeledes tilføjet i aktieselskabsloven, at man ikke må have en arbejdende bestyrelsesformand, jf. ASL § 56, stk. 1, 3. pkt.

⁸⁸ Kilde: www.selskabsadvokaterne.dk

⁸⁹ Kilde: www.selskabsadvokaterne.dk

3.8. Delkonklusion

En af fordelene ved RS 240 er, at den definerer, hvilket ansvar der er pålagt revisor og hvilket ansvar ledelsen har. Ved at følge RS 240 opnår revisor en høj grad af revisionsbevis.

Fordelen ved at informere ledelsen hurtigt ved besvigelser er, at eventuelle fejl ved interne kontroller kan blive rettet. Det er dog altid ledelsens opgave at sikre, at de interne kontroller fungerer hensigtsmæssigt. Ulempen er dog, at ledelsen kan have fravalgt nogle interne kontroller, hvis de er vurderet som uvæsentlige.

Ulempen ved at fratræde som revisor i forbindelse med besvigelser er, at revisor skal have dokumentation for mistanken, dokumentation for kommunikationen med ledelsen, samt på hvordan der er reageret på mistanken. Hvis kunden ikke ønsker at revisor skal fratræde, kan denne dokumentation være svær at skaffe, og ende med revisors ord mod bestyrelsens ord.

Til at starte med var Nørby-anbefalingerne en succes, men i takt med at Sarbanes-Oxley Act bliver mere og mere implementeret kommer forskellene mere til udtryk. Sarbanes-Oxley Act kan derimod kræve både økonomiske og menneskelige ressourcer at overholde. Trods de flere ressourcer, kan det tænkes, at flere selskaber fremover vil forsøge at følge Sarbanes-Oxley Act, og dermed EU's 8. direktiv frem for Nørby-anbefalingerne. Dette kan hænge sammen med at Sarbanes-Oxley Act er international, og de større selskaber kan have mere nytte af at følge Sarbanes-Oxley Act frem for Nørby-anbefalingerne.

Informationspligten mellem fratrædende og tiltrædende revisor er blevet udvidet. Dermed er informationspligten fra den fratrædende revisor blevet skærpet, og hvis der har været mistanke om besvigelser, har den fratrædende revisor pligt til at videregive denne information til den tiltrædende revisor. Den nye revisor er dermed informeret om, hvilke områder der skal være fokus på, eller om der overhovedet skal begyndes et samarbejde.

EU's 8. direktiv udtrykker endvidere anbefalinger om etablering af en revisionskomite. En af fordelene ved dette er bl.a., at der kommer mere fokus på bl.a. revisors uafhængighed samt, at selve meningen med revisionskomiteen er, at kommunikationen og forholdet mellem virksomhed og revisor skal forbedres. Ulempen ved revisionskomiteer er dog, at hvis et selskab ikke er stort nok, så kan bestyrelsen varetage denne opgave. Dermed skabes der ikke den ønskede uafhængighed imellem ledelse og revisor.

Sarbanes-Oxley Act kræver, i forhold til EU's 8. direktiv, en revisorerklæring i forbindelse med interne kontroller. Dette har blandt andet betydet, at flere selskaber med vilje fravælger de amerikanske børser. Dette kan imidlertid også være en ulempe, da Sarbanes-Oxley Act bliver svagere stillet end EU-direktivet. Det samme gør sig gældende i forhold til Nørby-anbefalingerne.

Såfremt en virksomhed mener, at en revisor har handlet forkert, er der flere måder at gøre opmærksom på dette. Det vanskelige er at vurdere, om revisor har gjort noget galt eller ej, da begrebet god revisionsetik er svært at definere, da det varierer fra kunde til kunde. Det samme gør sig gældende for definitionen af revisors professionsansvar, som også er svært at definere.

Ved en disciplinærstraf kan alle klage over revisor. Ved erstatningsansvar er det kun kunden, og ikke kundens kreditorer der kan kræve erstatning af revisor. Ved strafansvar kan kundens kreditorer anlægge sag. Ofte er det dog det offentlige, der fører disse sager, fordi det er i samfundets interesse.

Danske sager omkring besvigelser har vist at problemerne også opstår når revisor ikke er 100% uafhængig af kunden og dens omsætning.

4. Amerikansk revisoransvar

4.1. Indledning

I 2002 foretog revisionsfirmaet KPMG en undersøgelse i USA med henblik på besvigelser blandt medarbejderne. Skræmmende nok viste denne, at 60 % af virksomhederne havde oplevet en eller anden form for besvigelser og 75 % havde indenfor det sidste år været udsat for medarbejdersvig⁹⁰.

Risikoen for besvigelser, såvel fra medarbejdere som fra ledelsen, vil aldrig kunne fjernes, men den kan minimeres ved at tage forholdsregler. Revisor kan ikke gennemgå alt bilagsmateriale, og der vil derfor være smuthuller som kan udnyttes, hvad enten det er medarbejdere eller ledelsen, som ønsker at begå besvigelser.

Som i så mange andre tilfælde skal der ske store skandaler før lovgivningen ændres, dette også i USA. Skandaler som Enron, WorldCom m.fl. har medvirket til, at kravene til revisors ansvar er blevet skærpet. Med kravene følger et behov for forståelse af de konsekvenser, der følger af revision af besvigelser og det udvidede ansvar heraf. De amerikanske standarder Statement on Auditing Standards (herefter kaldet SAS) vil i det efterfølgende blive gennemgået.

4.2. Statement on Auditing Standards

I USA anvendes SAS for ikke-børsnoterede virksomheder. SAS'erne offentliggøres af Auditing Standards Board og American Institute of Certified Public Accountants (herefter kaldet AICPA). Der er udgivet 114 standarder siden 1972, hvor SAS no. 1 blev udgivet. Efterfølgende er der kommet nye standarder, og nogle er blevet afløst af nye og er dermed ikke gældende længere.

⁹⁰ Kilde: Artikel "How to avoid internal financial fraud" part I

4.2.1. Statement on Auditing Standards no. 82

SAS no. 82 skal ses i sammenhæng med SAS no. 53, som begge er forgængere til SAS no. 99. SAS no. 53 "The Auditors Responsibility to Detect and report errors and irregularities" fra 1988 indeholder 14 punkter, som bør give anledning til overvejelser hos revisor. SAS no. 82 "Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit" følger i 1997 op på SAS no. 53 med 25 nye punkter⁹¹.

SAS no. 82 blev udstedt i et forsøg på at afhjælpe mangler i revisionsprocessen med henblik på besvigelser. Både SAS no. 82 samt dens forgængere havde fokus på opdagelse af besvigelser, og ikke så meget på forebyggelse heraf.

4.2.2. Statement on Auditing Standards no. 99

SAS no. 99 blev til i 2002 som følge af bl.a. Enron-skandalen, jf. afsnit 4.7.2. Dette kan bl.a. også ses ved tilblivelsen af SAS no. 99, hvor det bl.a. blev påpeget, at indførelsen af den nye standard ville medføre en forventning om, at revisor fremover ville opdage mere i relation til besvigelser⁹².

I modsætning til SAS no. 82 har SAS no. 99 mere fokus på forebyggelse af svig samtidig med fokus på opdagelse heraf. Både SAS no. 82 og SAS no. 99 har fokus på, at revisor skal reagere og kunne dokumentere opdagede besvigelser. SAS no. 99 har endvidere skærpet vægten på at opretholde den professionelle skepsis, altså at revisor fortsat opretholder nysgerrigheden og spørger. SAS no. 99 skærper endvidere fokus på diskussionen før og under revisionen i revisionsteamet om besvigelserfaktorer og risici. I forlængelse heraf skal der endvidere under hele revisionen ske løbende tilpasning af revisionsprocedurer for at identificere besvigelserrisici. Gennem en løbende tilpasning vil der også fortsat være opmærksomhed på besvigelserrisici gennem hele revisionen⁹³.

⁹¹ Kilde: Artikel: "Raise the red flag: a recent study examines which SAS No. 99 indicators are more effective in detecting fraudulent financial reporting" <http://findarticles.com>

⁹² Kilde: Revision & Regnskabsvæsen nr. 2 2003, side 26

⁹³ Kilde: Artikel: "CPA's perceptions of the Impact of SAS 99 – Bilag 1"

I modsætning til SAS no. 82 er der i den nye og opdaterede standard fokus på at indhente flere oplysninger om virksomheden og hvilke risici der er i forbindelse med besvigelser. Dermed sker der også en udvidet vurdering, og i forlængelse heraf skal der ske skærpet dokumentation på området.

SAS no. 99 skærper endeligt samspillet med alle niveauer i virksomheden. Dermed skal revisor inddrage alle nøglepersoner i virksomheden og ikke kun topledelsen i virksomheden.

SAS no. 99 har mange ligheder med RS 240. Dette skyldes bl.a. at RS 240 er en oversættelse af IAS 240. Opdateringen af IAS 240 var et projekt i samarbejde med de amerikanske standardudstedere⁹⁴.

IAS 240 blev efter SAS no. 99 til som resultat af samarbejdet med USA. IAS 240 kom imidlertid først 1½ år efter SAS no. 99. I den periode havde der været fortsat kritik af revisor i henhold til opdagelsen af besvigelser. IAS 240 og SAS no. 99 har grundet samarbejdet mange ligheder. De få forskelle der er mellem de to standarder skyldes primært, at der er amerikanske forhold der ikke har betydning for IAS 240.

4.3. Public Company Accounting Oversight Board

Public Company Accounting Oversight Board (herefter betegnet som PCAOB) er en organisation startet i kølvandet på indførelsen af Sarbanes-Oxley Act⁹⁵. Organisationen har bl.a. til formål at kontrollere, at uafhængige revisorer handler i investorer og resten af omverdenens interesse. PCAOB har som AICPA standarder. PCAOB's standarder er gældende for revisorer af børsnoterede virksomheder. Standarden hos PCAOB har ligheder med SAS-standarderne, men de nyeste tiltag i SAS er ikke indarbejdet i PCAOB Standard no. 5.

⁹⁴ Kilde: Revision & Regnskabsvæsen nr. 7 2004, side 32

⁹⁵ Kilde: PCAOB's hjemmeside www.pcaobus.org

4.3.1. Public Company Accounting Oversight Board Standard no. 5

Securities and Exchange Commission (herefter kaldet SEC) godkendte i juli 2007 standard no. 5, som "afløser" standard no. 2. *"In approving Auditing Standard No. 5, the Commission has strengthened investor protection..."*⁹⁶, hvilket betyder, at investorbekskyttelsen er styrket med den nye standard. Standarden er et tiltag for at gøre SOX § 404 mere effektiv og produktiv.

Standard no. 5 skal erstatte standard no. 2 og sætter standarden for revision af interne kontroller i forbindelse med revision af årsrapporten samt uafhængighed. Den nye standard sætter nye retningslinjer for den uafhængige revisor i forhold til, at afgive erklæring om ledelsens vurdering af effektiviteten af de interne kontroller i forhold til den finansielle rapportering som er gældende i henhold til SOX § 404. Én af forbedringerne i den nye standard i forhold til Standard no. 2 er bl.a.⁹⁷, at revisor kan fokusere på de områder, der er identificeret som væsentlige. Ledelsen og økonomiafdelingen kan dermed skabe mere målrettede drøftelser med revisor om risiko og væsentlighed. Revisors ansvar omfatter dermed ikke at finde fejl og mangler, som ikke er væsentlige. Revisor kan således også drage nytte af tidligere erfaringer i virksomheden.

4.3.1.1. Sanktioner ved PCAOB

PCAOB har ansvaret for at pålægge straf på revisionsfirmaer, som er registreret hos styrelsen. SEC har en oversigt over de registrerede firmaer hos PCAOB, og kan skærpe, ændre eller omstøde styrelsens straf⁹⁸. Da enten PCAOB's eller AICPA's standarder, skal følges, er det pålagt de enkelte stater at tage en uafhængig beslutning om styrelsens (PCAOB) standarder skal være gældende for små og mellemstore revisionsfirmaer, som ikke er børsnoteret på SEC⁹⁹.

⁹⁶ Citat: Press Release "SEC Approves PCAOB Auditing Standard No. 5 Regarding Audits of Internal Control Over Financial Reporting; Adopts Definition of "Significant Deficiency" <http://www.sec.gov>

⁹⁷ Kilde: Press Release "SEC Approves PCAOB Auditing Standard No. 5 Regarding Audits of Internal Control Over Financial Reporting; Adopts Definition of "Significant Deficiency" <http://www.sec.gov>

⁹⁸ Kilde: Manager Karin Blaney fra BDO Seidman LLP, New York

⁹⁹ Kilde: Sarbanes-Oxley Act section 209

I PCAOB's standard no. 5 er der i part 3 angivet sanktioner for personer og revisionsfirmaer. Rule 5300 er gældende sanktioner for søgsmål vedrørende rule 5200a(1) eller 5200a(2).

Rule 5200a(1) omfatter et revisionsfirma eller en person med tilknytning hertil, som medvirker eller har kendskab til overtrædelse af gældende love, standarder og regler uden af reagere. Rule 5200a(2) omfatter revisionsfirmaets vejledning af tilknyttede medarbejdere i henhold til gældende love, standarder og regler¹⁰⁰.

Såfremt styrelsen på baggrund af fakta og omstændigheder mener, at et registreret noteret revisionsfirma eller en medarbejder med tilknytning hertil har medvirket til, haft kendskab til eller undladt at reagere ved tilsidesættelse af love, standarder og regler, herunder revisors rapportering, kan styrelsen pålægge en passende straf i henhold til følgende:

- Midlertidig fratagelse eller permanent tilbagekaldelse af bevilling.
- Midlertidig eller permanent fratagelse eller udelukkelse af én person fra videre tilknytning med hvilket som helst revisionsfirma.
- Midlertidige eller permanente grænser på aktiviteter eller afdelinger i et revisionsfirma (med undtagelse af påkrævet videreuddannelse eller oplæringsforløb).
- Pengestraf for hvert brud på beløb svarende til:
 - Ikke mere end \$ 100.000 for fysiske personer eller \$ 2.000.000 for andre personer¹⁰¹.
 - Ikke mere end \$ 750.000 for fysiske personer eller \$ 15.000.000 for andre personer i ethvert tilfælde, hvor sektion 105c(5) er aktuel.
- Censur.
- Krav om yderligere professionel efteruddannelse eller oplæring.

¹⁰⁰ Rule 5200a(1) og rule 5200a(2) vil ikke blive uddybet yderligere, da det ikke er en del af problemstillingen.

¹⁰¹ Med fysiske personer menes revisorer eller personer ansat i et revisionsfirma. Med andre personer menes virksomheden selv.

- Krav om at revisionsfirmaet antager en uafhængig tilsynsførende med det forbehold, at styrelsen kan omstøde valget til at kontrollere overholdelse af love, standarder og regler.
- Krav om at revisionsfirmaet ansætter en konsulent til at udarbejde effektiv overholdelse af gældende love, standarder og regler.
- Krav om at revisionsfirmaet eller en tilknyttet person hertil indfører eller implementerer politikker eller andre tiltag for at forbedre kvalitetsstyringen af revisionen eller en mere effektiv overholdelse af gældende love, standarder og regler.
- Krav om at revisionsfirmaet indhenter et uafhængigt review og rapportering på én eller flere revisionsopgaver.

Udover ovenstående er der andre sanktioner, hvis f.eks. styrelsen kan indlede søgsmål i henhold til reglen om usamarbejdsvillighed i forbindelse med en undersøgelse, jf. rule 5200a(3). Kort beskrevet indeholder denne regel, rule 5110a, at styrelsen kan indlede søgsmål, såfremt revisionsfirmaet udviser usamarbejdsvillighed i en undersøgelse, såfremt der er fejlet ved overholdelse af krav fra styrelsen, såfremt der bevidst er lavet falsk erklæring, eller såfremt der bevidst er overtrådt regler for at hindre en undersøgelse¹⁰². Sanktionerne for overtrædelse heraf, vil i så fald være stort set de samme som ovenstående.

For fysiske personer, som er suspenderet eller udelukket fra at være medarbejdere i et revisionsfirma og pålagt sanktioner i henhold til førnævnte, må vedkommende ikke igen blive tilknyttet et revisionsfirma uden styrelsens godkendelse, jf. rule 5301a.

Ingen af de registrerede revisionsfirmaer hos styrelsen, som ved eller burde vide, at en person som er suspenderet eller udelukket fra revisionsbranchen, må ansætte vedkommende uden styrelsens godkendelse, jf. rule 5301b.

¹⁰² Kilde: PCAOB standard no. 5 rule 5110a

4.4. Sarbanes-Oxley Act

Sarbanes-Oxley Act of 2002 (herefter betegnet som SOX) blev vedtaget d. 30. juli 2002 af den amerikanske kongres. SOX, som er resultatet af erhvervsskandalerne, jf. afsnit 4.7, er en af de mest gennemgribende ændringer i den amerikanske lovgivning. SOX er i USA vedtaget som lov for alle selskaber noteret på den amerikanske børns, Securities and Exchange Commission¹⁰³ (herefter betegnet som SEC)¹⁰⁴. SOX er ligeledes gældende for danske selskaber, der er børnsnoteret i USA samt koncernselskaber med moderselskabet hjemmehørende i USA.

SOX's ophavsmænd er senator Paul S. Sarbanes og kongresmedlem Michael G. Oxley, som begge gik forrest i kampen for at løse de tillidsproblemer, der opstod i kølvandet på skandaler som Enron og WorldCom. Lovens formål var at genoprette den tillid til regnskabsmæssig rapportering, som led et alvorligt knæk efter skandalerne¹⁰⁵. Med formålet menes ikke kun tilliden til årsrapporten, men lige såvel til revisor.

SOX forbinder Corporate Governance med regnskabet, i og med hensigten med SOX er at forbedre samt stille krav til ledelsen i virksomheden. Dermed stilles der øgede krav til virksomhedens øverste ledelse samt til revisor i forhold til tidligere.

SOX indeholder 11 sektioner, som hver indeholder underpunkter. De 11 sektioner er som følger¹⁰⁶:

1. Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) – Det offentlige revisortilsyn; Et oprettet revisortilsyn, som skal registrere alle revisionsfirmaer, som reviderer børnsnoterede selskaber i USA, udarbejde og godkende standarder for revision samt holde tilsyn med overholdelse heraf.

¹⁰³ SEC kan sammenlignes med Erhvervs- og Selskabsstyrelsen i Danmark. SEC administrerer og overvåger de selskaber, som har interesse for offentligheden, herunder børnsnoterede selskaber.

¹⁰⁴ Kilde: Artikel: "Sarbanes-Oxley Act. – en udfordring for SAP-kunder også i Danmark"
<http://www.applicon.dk>

¹⁰⁵ Kilde: Artikel: "Introduktion til Sarbanes-Oxley Act" <http://www.doctech.dk>

¹⁰⁶ Kilde: www.findlaw.com Sarbanes-Oxley Act of 2002

2. Auditor independence – Revisors uafhængighed; heri skærpes det forhold der må være tale om mellem revisor og kunde, hvilke ydelser revisor må yde samt, hvilke sanktioner overtrædelsen har.
3. Corporate responsibility – Selskabsansvar; alle involverede i regnskabsaflæggelsen har et ansvar. Kan sammenlignes med Nørby-udvalgets anbefalinger for god selskabsledelse.
4. Enhanced financial disclosures – Forøgede krav til den finansielle rapportering; som primært beskriver de udvidede krav til regnskabsoplysninger. Her kan bl.a. nævnes krav om afsnit i ledelsesberetningen om ej-balanceførte transaktioner samt om kontraktlige forpligtigelser.
5. Analyst conflicts of interest – Interessekonflikter med analytikere; indeholder kort sagt regler, som skal forhindre interessekonflikter mellem analytikere og selskaber.
6. Commission resources and authority – Kommissionens ressourcer og autoritet; fastsætter praksis for at genoprette tilliden fra analytikere. Afsnittet indeholder endvidere SEC's beføjelser, herunder hvorledes en person kan udelukkes fra at være rådgiver.
7. Studies and reports – Studier og rapporter; inkluderer undersøgelser for at håndhæve reglerne ved overtrædelse heraf for SEC-registrerede virksomheder.
8. Corporate and criminal fraud accountability – Erhvervs- og kriminelt bedrageriansvar; beskriver strafferetslige sanktioner for manipulation, ødelæggelse eller ændring af regnskaber eller øvrige forhindringer samt beskyttelse af vidner/anmelder til/af den kriminelle handling.
9. White-collar crime penalty enhancements – Skærpelse af straf for økonomisk kriminalitet; skærper sanktioner for økonomisk kriminalitet.
10. Corporate tax returns – Erhvervsskat; fastslår at det bør være regnskabschefen, der underskriver selvangivelsen.
11. Corporate fraud and accountability – Erhvervsbedrageri og ansvar; identificerer svig, og fastslår manipulation som strafbar overtrædelse.

Sarbanes-Oxley Act kræver i forbindelse med de interne kontroller en revisorerklæring. Dette har vist sig så ressourcekrævende, at flere virksomheder fravælger de amerikanske børser¹⁰⁷.

4.4.1. Sarbanes-Oxley Act § 404

En af de mest omtalte og omfattende paragraffer i SOX er § 404, som er under sektion 4. Paragraffen "Management assessment of internal controls" sætter fokus på det ansvar, der ligger hos bestyrelsen og direktionen i de selskaber, der er underlagt regelsættet.

SOX § 404 er særdeles relevant for revisor, men kan anskues fra to vinkler¹⁰⁸:

- Ledelsens ansvar for interne kontroller samt effektiviteten heraf. Ledelsen skal bl.a. årligt vurdere de interne kontroller og erklære sig herom ved regnskabsaflæggelsen.
- Revisors ansvar for revisionen af virksomhedens interne kontrollers fremgangsmåde og effektivitet. Revisor skal erklære sig herom i forbindelse med regnskabsaflæggelsen.

Effektive interne kontroller er afgørende for tilliden til den finansielle rapportering. For at opnå effektive interne kontroller skal alle medarbejdere på alle niveauer involveres, ikke kun topledelsen.

SOX § 404 kan med fordel efterleves af virksomheder, der ikke er underlagt regelsættet. SOX § 404 omhandler intern kontrol i virksomheden, hvorved virksomheder kan opnå større troværdighed og øget stakeholder value gennem paragraffen. At sætte fokus på netop § 404 kan bl.a. skyldes, at effektive interne kontroller forbedrer processerne i virksomheden samt minimerer risikoen for, at fejl og besvigelser forekommer eller aldrig opdages.

¹⁰⁷ Kilde: www.ey.com

¹⁰⁸ Kilde: "Revisors afdækning af besvigelser" side 89

Det skal i forlængelse heraf understreges, at revisionen af de interne kontroller ikke står i stedet for den almindelige revision i forbindelse med årsrapporten. Revisionen af de interne kontroller udføres som et supplement til statusrevisionen og fokuserer på de procedurer, der er i virksomheden for aflæggelse af årsrapporten. Statusrevisionen derimod fokuserer på selve resultatet af disse procedurer.

I forbindelse med planlægningen af revisionen af de interne kontroller skal revisor for det første opnå kendskab og forståelse af de interne kontroller. For det andet skal revisor opnå kendskab til ledelsens vurdering og erklæring af de interne kontroller. Ved selve revisionen skal revisor kontrollere effektiviteten af de interne kontroller. I forbindelse hermed skal revisor have fokus på følgende¹⁰⁹:

1. Kriterier anvendt ved vurderingen af væsentlige interne kontroller, herunder dokumentation herfor.
2. Ledelsens dokumentation anvendt ved vurdering af kontrollernes effektivitet, herunder formålet med kontrollerne samt omfanget heraf.
3. Ledelsens dokumentation for svagheder og mangler ved kontrollerne.
4. Vurdering samt tests af effektiviteten af kontrollerne.

Ad. 1.

For det første skal revisor tilse, at ledelsen har udvalgt interne kontroller, som har til formål at hindre, mindske og/eller opdage svig, herunder funktionsadskillelse samt beskyttelse mod misbrug af aktiver. For det andet skal revisor kontrollere om de interne kontroller, fungerer i en sammenhæng med andre interne kontroller.

Ledelsen foretager regnskabsmæssige skøn på baggrund af en vurdering. Revisor skal her have fokus på disse skøn. Endvidere skal revisor gennemgå de kontroller, der har sammenhæng med årsrapportens aflæggelse.

¹⁰⁹ Kilde: "Revisors afdækning af besvigelser" side 90

Revisor skal påse, at ledelsen kan dokumentere deres vurdering af de væsentligste kontroller for virksomheden. Med væsentligste menes de kontroller, som har væsentlighed for driften af virksomheden. Dokumentationen som ledelsen skal kunne fremvise overfor revisor, bør for hver kontrol udtrykke hvilket (revisions)formål, der afdækkes med den givne kontrol.

Indførelsen af dette vil gøre revisors arbejde mere krævende, i og med virksomhederne skal stå til ansvar for deres interne kontroller og dermed eventuelle svagheder. Dermed vil der komme en optimering heraf, og omfanget af de interne kontroller vil således stige, og revisors arbejde vil ligeledes stige.

Ad. 2.

Ledelsen skal kunne dokumentere, at der har været foretaget en vurdering af, hvor effektive kontrollerne er. Dokumentationen skal omfatte samtlige kontroller i virksomheden, som har væsentlighed for væsentlige dele af driften. Endvidere skal dokumentationen indeholde kontrollernes formål.

Ét af formålene med at ledelsen skal fremvise dokumentation er, at påvise transaktionsflowet, således at udsatte områder for besvigelser identificeres. Dokumentationen er derfor et vigtigt redskab for revisor for at vurdere, om de interne kontroller er effektive nok til at hindre, mindske og opdage svig¹¹⁰.

Revisor skal kontrollere via dokumentation fra ledelsen, at ledelsen har forholdt sig til de svagheder, der er identificeret. Ledelsen skal således påpege i dokumentationen, hvilke initiativer der er foretaget for at mindske eller helt fjerne disse svagheder. Såfremt dette ikke fremgår tilstrækkeligt af dokumentationen, skal revisor påføre et forbehold i sin erklæring, da der er tale om en væsentlig svaghed. Ligeledes skal ledelsen kunne dokumentere overfor revisor, såfremt der har været opdaget besvigelser, uanset væsentlighed. Hvis ikke dette er tilfældet, skal der ligeledes tages forbehold i revisors erklæring. Det skal i forlængelse heraf påpeges, at der ikke er tale om den uafhængige revisors påtegning

¹¹⁰ Kilde: "Revisors afdækning af besvigelser" side 91

på årsrapporten, men den erklæring der er krav om i henhold til interne kontroller i SOX. Forbehold i erklæringen om de interne kontroller bør udvide revisors revision af årsrapporten, således at der foretages mere sustansrevision end systemrevision, og risikoen for at opdage eventuelle besvigelser dermed øges.

Ad. 3.

Udover ovenstående skal ledelsen overfor revisor kunne dokumentere, at medarbejdere med relation til udarbejdelse af årsrapporten er blevet spurgt om risici for besvigelser i årsrapporten. Revisor skal reagere, hvis ikke dette er tilfældet eller hvis interne kontroller ikke udføres korrekt eller udføres af forkerte medarbejdere. Såfremt revisor finder væsentlige svagheder i de interne kontroller på statusdagen, skal der i revisors erklæring om de interne kontroller påføres forbehold.

Identificerede svagheder eller mangler ved de væsentlige interne kontroller skal ledelsen herefter mindske ved optimering af kontrollerne eller indførelse af nye. Revisor skal kontrollere effektiviteten af disse frem til statusdagen.

Ad. 4.

De nævnte tre punkter skal medføre, at revisor kan afgive en erklæring om virksomhedens interne kontroller. Denne erklæring afgives i forbindelse med årsrapporten. Revisor skal ved revisionen af de interne kontroller foretage stikprøver, observation m.v. for at vurdere effektiviteten af kontrollerne.

De tests/stikprøver, der er foretaget af ledelsen i forbindelse med efterprøvning af de interne kontroller, har revisor pligt til at efterprøve. Revisor skal under revisionen af de interne kontroller forsøge at mindske anvendelse af ledelsens kontroller, da der her kan være tale om tilsidesættelse fra ledelsens side.

Dette punkt suppleres af ISA 240 (og dermed RS 240) mht. interview af medarbejdere, jf. afsnit 3.1.

4.4.1.1. Forbehold i revisors erklæring

Revisor kan af flere grunde være nødsaget til at tage forbehold i sin erklæring. Forbeholdet skal påføres erklæringen, uanset om svagheden korrigeres efterfølgende eller ej.

Forbehold i erklæringen kan bl.a. skyldes, at ledelsen ikke tilstrækkeligt kan dokumentere vurderingen af de interne kontrollers effektivitet eller, at revisor har været begrænset i sit arbejde. Sidstnævnte forbehold kan dog nås at undlade i erklæringen, såfremt virksomheden retter op herpå inden regnskabsårets afslutning.

Erklæringer afgivet i henhold til SOX har en høj grad af sikkerhed, da der her er krav om revision. Sammenligner man SOX med den danske pendant, RS 300, er der her ikke krav om revision, men i stedet foretages der review. Dette giver en begrænset eller høj grad af sikkerhed.

4.4.1.2. Sanktioner ved Sarbanes-Oxley Act

Hver regnskabsafklæggelse, hvad enten det er årligt eller kvartalsvis/halvårligt, skal indeholde en erklæring fra den administrerende direktør samt regnskabschefen. Såfremt dette ikke overholdes, kan der i henhold til SOX § 1350 gives bøder eller fængselsstraf. Sanktioner i henhold til SOX vedrører kun ledelsen i børsnoterede selskaber på SEC¹¹¹.

Såfremt der afgives en erklæring velvidende, at der er urigtige oplysninger i regnskabet, kan der gives bøde på op til 1.000.000 \$, 10 års fængselsstraf eller begge dele. Afgives der erklæring trods kravene til regnskabsafklæggelse ikke er overholdt, kan der gives bøde på op til 5.000.000 \$, fængselsstraf på op til 20 år eller begge dele¹¹².

¹¹¹ Kilde: Manager Karin Blaney fra BDO Seidman, LLP New York

¹¹² Kilde: Sarbanes-Oxley Act § 1350

4.5. Risk Management

Risikostyring kan beskrives som den proces, hvor revisor og ledelsen i en virksomhed forsøger at danne sig et overblik over både udefra- og indefra kommende faktorer, som påvirker virksomheden på den ene eller anden måde. Der er således mange risikofaktorer, som en virksomhed skal tage i betragtning. Følgende afsnit vil koncentrere sig om risici forbundet med besvigelser.

Økonomisk kriminalitet, herunder besvigelser, koster hvert år masser af virksomheder mange penge, det fra mindre medarbejdertyverier til misbrug af aktiver eller misvisende regnskabsaflæggelse.

USA har som sådan ikke nogen standard for risikostyring¹¹³. Der skal dog i forlængelse heraf nævnes, at både SAS no. 99 og AICPA beskriver revisors handlinger i forbindelse med risikostyring. AICPA har bl.a. en særskilt afdeling til besvigelser og ledelsesansvar, jf. <http://antifraud.aicpa.org/>. Her kan revisor finde vejledning til revision og afdækning af besvigelser.

AICPA er organisationen bag førnævnte SAS no. 99, som giver revisor et redskab til udvidet vejledning i revisionen til opdagelse af besvigelser. Standarden skulle forbedre chancen for, at revisor opdager eventuelle besvigelser. Standarden er imidlertid ikke udarbejdet med henblik på risikostyringen.

AICPA's Antifraud Center beskriver på deres hjemmeside, hvad der kan gøres for at forhindre besvigelser. AICPA henvender sig såvel til virksomheden som til revisor.

AICPA beskriver, at formålet er at forebygge motivationen og/eller muligheden for at begå svig¹¹⁴. De som begår svig skiltes ikke ligefrem med det, hvorfor det er vigtigt for firmaerne at understrege, at der er risikostyring i virksomheden vedrørende besvigelser. Ved at understrege dette i hele virksomheden kan po-

¹¹³ Kilde: Manager Karin Blaney fra BDO Seidman, LLP New York

¹¹⁴ Kilde: <http://antifraud.aicpa.org>

tentielle besvigelser forebygges grundet åbenhed omkring opdagelse og straf af sådanne. Dette vil alt andet lige være billigere for virksomheden end en større undersøgelse ved mistanke om besvigelser.

Som udviklingen generelt sker, sker der ligeledes udvikling indenfor måder at begå svig på. Såfremt der skulle være sket besvigelser, kan revisor i værste fald blive draget til ansvar for ikke at have opdaget eller undladt at gøre noget herved. Revisor bliver derfor nødt til at bevare overblikket og sikre sig, at revisionen omfatter vurdering af risici og revision af risikoen for besvigelser.

AICPA Audit Guide har en 4-faset analyseprocedure¹¹⁵, som revisor kan hente vejledning i, således at afdækning af besvigelser sker på den mest optimale måde.

Fase 1- Revisors forventninger; Revisors forventninger til en korrekt balance har stor betydning for den analytiske procedure. Jo mere præcist revisors forventninger er, jo større er chancen for at identificere risikoområder. Revisors forventninger udgøres af 3 faktorer¹¹⁶:

- Arten af regnskabet eller påstanden.
- Pålidelighed og andre karakteristika af fakta.
- Den iboende præcision af forventningsmetoden der er anvendt.

Fase 2 og 3 – Identifikation og undersøgelse; Identifikationen starter med at revisor sammenligner forventninger med det realiserede beløb i balancen. Såfremt differencen mellem det forventede og realiserede er acceptabelt, kan den bogførte værdi godtages, og en undersøgelse er ikke nødvendig. Hvis differencen derimod ikke er acceptabel, skal revisor overveje mulige forklaringer på differencen. Forklaringen kan som regel skyldes; vildledende oplysninger, iboende faktorer og/eller pålideligheden af data, som forventningen er baseret på.

¹¹⁵ Kilde: <http://antifraud.aicpa.org>

¹¹⁶ Kilde: <http://antifraud.aicpa.org>

Fase 4 – Den sidste fase er evaluering, som er den analytiske fase, hvor differencen analyseres. Det er sandsynligvis ikke muligt for revisor, at ramme det eksakte beløb som differencen er, men en del af den kan sandsynligvis forklares. Hvis ikke forklaringen kan findes, skal SAS no. 47 anvendes. Kort sagt skal revisor i henhold til SAS no. 47 opsamle de oplysninger, som er vildledende, og som ikke er korrigeret af virksomheden, således at det er muligt for revisor at forklare en difference, om det er et beløb, flere beløb sammen eller hele beløbet.

SAS no. 99 opstiller krav om visse procedurer, som revisor skal udføre, for at risikostyring tilsidesætter de interne kontroller¹¹⁷.

Revisor skal bl.a. undersøge bogførte posteringer og andre rettelser, hermed menes tests af relevansen af posteringer i den generelle bogføring og øvrige korrektioner. For at denne procedure medtages mest effektivt i revisors arbejde, er det nødvendigt at revisor har en forståelse og et kendskab til virksomhedens processer vedrørende den finansielle rapportering. Dette kendskab er vigtig for revisor for, at kende de "rutinemæssige" transaktioner, og dermed have mulighed for at identificere "unormale" transaktioner i bogføringen. En oversigt over hvorledes transaktionerne forløber, vil ligeledes være en del af revisors kendskab, således at revisionen og stikprøver kan planlægges herefter.

I forbindelse med den nævnte planlægning skal revisor overveje, hvorledes bogføringen kan anvendes til at begå og/eller skjule besvigelser.

I forbindelse med revisionen bør revisor henvende sig til hele virksomheden og ikke kun ledelsen. Revisor bør forespørge f.eks. regnskabsafdeling og IT-afdelingen, om de har fundet uregelmæssigheder for regnskabsperioden. Revisor skal endvidere i forbindelse med revisionen foretage stikprøver, hvilket SAS no. 99 giver forslag til, hvorledes de udvælges, bl.a. konti der sjældent anvendes.

¹¹⁷ Kilde: www.antifraud.aicpa.org

des eller er atypiske for virksomheden, posteringer omkring statustidspunktet, posteringer uden eller med meget lidt tekst m.fl.

Revisionsteknikker understøttet af computere kan ligeledes være nødvendig for revisor i forbindelse med revisionen. Dette kan være revisors eneste mulighed for at finde posteringer, som kun findes elektronisk. Sådanne revisionsteknikker kan endvidere anvendes til for eksempelvis at se posteringer, som er foretaget udenfor normal arbejdstid, foretaget af andre personer end den daglige regnskabsafdeling m.v.

Efter revisor har udvalgt stikprøverne, skal stikprøverne foretages, herunder kontrol af dokumentationen med korrekt godkendelse. Her skal bl.a. fokuseres på, at svig ofte foretages sidst i en rapporteringsperiode, hvorfor transaktioner heromkring kan være vigtige. Dette er dog ikke ensbetydende med, at transaktioner gennem regnskabsperioden er ligegyldige!

Revisors forventninger kan være meget sårbare overfor svig. Dette skyldes bl.a., at forventninger baseres på andre antagelser, f.eks. budgetter. SAS no. 99 stiller derfor krav til revisor om, at der skal kigges tilbage på forrige perioder, og store udsving i ledelsens antagelser skal forklares.

4.5.1. Typiske metoder til besvigelser

Virksomheder/personer, som begår svig anvender typisk 5 måder¹¹⁸:

- A. Fiktiv indtjening.
- B. Planlagte differencer.
- C. Skjulte forpligtigelser og/eller omkostninger.
- D. Svigagtige oplysninger.
- E. Svigagtig værdiansættelse, herunder fiktive aktiver.

¹¹⁸ Kilde: Artikel: "Ghost Goods: How to Spot Phantom Inventory"

Svigagtig værdiansættelse af aktiver eller optagelse af fiktive aktiver i regnskabet, er sandsynligvis den mest vanskelige type for revisor at opdage. Det vil dog kræve et større omfang af arbejde for virksomheden, da revisor givetvis vil spørge til bilag, f.eks. transport af aktivet, hvorved virksomheden skal have udarbejdet en masse falske dokumenter. For at undgå at der optages fiktive aktiver, er det derfor vigtigt, at revisor sommetider foretager fysisk kontrol af aktiver. Denne kontrol vil dog ikke forhindre svig, da der stadig er mulighed for at begå svig. Ledelsen følger som regel med revisor, og ser hvilke aktiver der eftertælles. De aktiver, der ikke eftertælles, kan så tillægges fiktive aktiver efterfølgende. Revisor meddeler som regel også, hvornår eftertællingen finder sted, hvilket giver virksomheden en mulighed for evt. at rette op på fiktive aktiver og rette dem tilbage efterfølgende.

Revisor skal endvidere foretage en analytisk revision, hvor der sammenlignes med sidste periode, og eventuelle store udsving skal der stilles spørgsmålstegn ved.

4.6. Ansvar

SOX har haft en skærpet virkning på mange områder, for såvel virksomheder som for revisorer. Med SOX er revisors ansvar blevet skærpet væsentligt. Som tidligere nævnt er PCAOB bl.a. oprettet som et led i SOX med det formål at overvåge revisors arbejde. Revisors ansvar er imidlertid ikke lige til at opdele på samme måde som i dansk ret, hvor der er tale om 3 former for ansvar, jf. afsnit 3.4. De typiske former for ansvar er baseret på kontraktligt ansvar og erstatningsansvar¹¹⁹.

4.6.1. Kontraktligt ansvar

Som vi kender det fra dansk praksis og standarder, udarbejdes der et aftalebrev mellem kunde og revisor. Aftalebrevet skal præcisere det arbejde revisor skal udføre. I den danske standard, jf. RS 210, er der ikke krav om, at aftalebrevet

¹¹⁹ Kilde: Artikel: "Impact of the Sarbanes-Oxley Act on accountant liability"

skal indeholde bestemmelser vedrørende erstatning. Det er der derimod krav om i den amerikanske ret. Såfremt der opstår fejl, vil der som regel opstå spørgsmål om revisors kompetence. Domstolene i USA bedømmer, om der er handlet med kompetence, dvs. hvis revisor har handlet i overensstemmelse med "Generally Accepted Accounting Practices" (GAAP), så har revisor som regel handlet med kompetence.

Det kontraktlige ansvar kan gøres gældende af kunden eller af tredjepart, som skal anvende revisors arbejde, f.eks. en bank som anvender regnskabet til brug for bevilling af et lån. Det kontraktlige ansvar er dog begrænset. Kunden eller tredjeparten kan miste penge, men erstatningen er således også kun det faktiske tab¹²⁰.

4.6.2. Erstatningsansvar

Hvis revisor ikke handler med omhu og i henhold til GAAP, vil der opstå erstatningsansvar, da der i så fald vil være tale om et misvisende billede af virksomheden. Såfremt der ikke er handlet i overensstemmelse med, hvad en bonus pater ville, vil revisor blive gjort erstatningsansvarlig for det tab, der med rimelighed kan forventes.

Erstatningsansvar kan gøres gældende af alle, således det ikke kun er kunden eller en specificeret tredjepart, der kan gøre sit tab gældende, men kreditorer har ligeledes mulighed for at kræve erstatning af revisor.

Såfremt revisor har begået svig, hvilket er sjældent, skal anklageren bevise, at sviget har fundet sted. Såfremt dette påvises, kan en domstol endvidere pålægge straf til revisor udover det eventuelle erstatningsansvar, der kan være tale om. Dermed kan erstatningen blive væsentlig højere end det faktiske tab.

¹²⁰ Kilde: Artikel: "Impact of the Sarbanes-Oxley Act on accountant liability"

4.6.3. Parlamentvedtaget ansvar

Udover de 2 førnævnte ansvar, kan der være tale om ansvar i henhold til lov vedtaget af Parlamentet. Denne form for ansvar er et udvidet erstatningsansvar, og kredsen af sagsøgere kan således også være utallige. Denne form for revisoransvar er primært vedrørende værdipapirer, og der er primært tale om Securities Act of 1933, § 11, og Securities Act of 1934, § 10b.

Securities Act of 1933 § 11 omhandler forkerte eller udeladte oplysninger i registreringserklæringen til SEC vedrørende værdipapirer. I så fald vil enhver, der har medvirket til erklæringen, blive gjort ansvarlig. Fejlen eller de udeladte oplysninger skal bevises af sagsøger, og revisor har modsat ret til at modbevise dette.

Securities Act of 1934 § 10b omhandler ikke kun værdipapirer men alle handler. Bevisbyrden er her større end i den førnævnte paragraf for sagsøger, som skal bevise at revisor har handlet med overlæg.

4.7. Amerikanske skandaler

Blandt de amerikanske erhvervsskandaler kan nævnes Enron, Tyco, Global Crossing m.fl. I det efterfølgende vil der blive fokuseret på Enron og WorldCom skandalerne, som Arthur Andersen i begge tilfælde var involveret i.

4.7.1. WorldCom

WorldCom indskrev sig i 2002 som den største erhvervsskandale i USA's historie. Bernie Ebbers startede i 1983 WorldCom, som siden hen blev en succes.

WorldCom var på et tidspunkt nr. 2 på markedet indenfor langdistance telekommunikation, kun overgået af AT & T. WorldCom opnåede deres markedsposition via opkøb af i alt 65 andre virksomheder, her i blandt MCI Communication, som var den mest opsigtsvækkende overtagelse.

Virksomhedsovertagelserne resulterede i at, WorldComs aktier i 1997 var over 60 \$ værd pr. aktie¹²¹. Dette ville bl.a. have været en medvirkende faktor til en succeshistorie, der var bare lige et par store ledelsesmæssige udfordringer, der skulle løses.

For det første skulle ledelsen håndtere integrationen af nye og gamle systemer og organisationer, således at der blev tale om en flydende organisation. En integration som er tidskrævende og kræver ledelsens fulde opmærksomhed, hvis resultatet skal være øget værdi for aktionærer og investorer. For det andet havde ledelsen en udfordring vedrørende revision i forbindelse med overtagelserne. Revisionen er en del af den fulde integration, og skal selvfølgelig ske i henhold til anerkendte revisionsprincipper.

Integrationen af MCI Communication blev på flere områder ikke håndteret tilfredsstillende, bl.a. blev kundeservicen stærkt forringet. Det store opkøbsgilde WorldCom præsterede på 6 år, gav altså ledelsen en uoverskuelig opgave – de kunne ikke magte at forene alle virksomhederne til én. Den dårlige integration gav ikke kun problemer udadtil. Internt i organisationen opstod der problemer, bl.a. gjorde den overordnede ledelse ikke specielt meget for, at tankegangen i organisationen skulle forandres.

WorldCom valgte endvidere selv at tolke revisionsprincipperne og –reglerne. Virksomheden ville selvfølgelig gerne have, at indtjeningen skulle fremstå som øget, så virksomheden afskrev 250.000 \$ på aktiver samtidig med, at beløbet var inkluderet i fremtidig indtjening. Dette medførte større tab i indeværende kvartal, men mindre i det næste kvartal. WorldCom mindskede endvidere den bogførte værdi af aktiver fra MCI Communications med et betydeligt flercifret beløb, og øgede værdien af goodwill i virksomheden med samme beløb. Hermed kunne virksomheden hvert år opkræve et mindre beløb og samtidig sprede de store omkostninger over flere årtier. WorldCom fik dermed en autodidakt evne til at reducere omkostninger samtidig med at give indtjeningen et positivt bil-

¹²¹ Kilde: Artikel: www.scu.edu

lede. Ligeledes ignorerede ledelsen debitorafdelingens lister med debitorer, som ikke havde betalt og sandsynligvis aldrig ville gøre det. Ledelsen sørgede for, at beløbet blev dækket af overførte reserver – desto mindre hensættelserne til tab på debitorer var, desto mindre beløb skulle de overførte reserver dække og dermed højere indtjening.

I år 2000 blev der sat en stopper for WorldCom's opkøb, i og med regeringen nægtede WorldCom erhvervelse af Sprint. Det hvilket gav ledelsen et valg – enten at fokusere på at generere indtjening fra de tidligere overtagelser eller finde andre kreative metoder til at fastholde eller øge aktieværdien¹²². I juli 2002 blev WorldCom's konkurs en realitet, og endda USA's største, og dermed blev der sat en stopper for de kreative metoder anvendt til at fastholde aktiekursen på.

Cynthia Cooper var ansat i WorldCom som intern revisor, men fandt mange uregelmæssigheder, som havde til hensigt at snyde investorer. I marts 2002 blev Cynthia Cooper kontaktet af en manager, som klagede over økonomidirektøren Scott Sullivan, som havde beregnet 400.000.000 \$ til forventede indtjeningstab. Cynthia Cooper iværksatte herefter selv en undersøgelse og kontaktede i første omgang virksomhedens revisor, Revisionsfirmaet Arthur Andersen, som afviste hende. Med gå-på-mod gik Cynthia Cooper direkte mod ledelsen. Scott Sullivan bad herefter Cynthia Cooper om at holde sig væk.

I sin undersøgelse fandt Cynthia Cooper frem til en tidligere medarbejder, som blev fyret, fordi han ikke ville være med til de finansielle kneb virksomheden brugte. Scott Sullivan opdagede Cynthia Coopers undersøgelse, men bad hende vente et kvartal. Dette gik Cynthia Coopers videre med til bestyrelsen, og Scott Sullivan og 2 andre blev afskediget. Cynthia Cooper blev dermed den, der afslørede besvigelserne i WorldCom.

Revisorerne burde, som i de danske skandaler, have reageret og sat spørgsmålstegn ved bl.a. opkøb og integrationen af de 65 virksomheder, de store af-

¹²² Kilde: www.scu.dk

skrivninger som ligeledes var medtaget som indtjening, nedskrivningen af værdien af MCI, gamle debitorer m.v. Revisorerne lod stå til og afgav blanke påtegninger.

4.7.2. Enron

Ca. ½ år før WorldCom skandalen var det samme revisionsfirma i pressens søgelys. Virksomheden Enron gik i december 2001 konkurs.

I 1985 sammenlagde Kenneth Lay et naturgasfirma og et olieselskab og Enron var skabt. Enron kom ind på markedet for salg af el og naturgas i 1990erne, da den amerikanske regering ændrede lovgivningen. I 1999 var Enron den største på markedet med en omsætning på 27 milliarder kr. på et kvartal¹²³. Dette var dog ikke helt nok for Kenneth Lay, som udvidede virksomhedens aktivitet til at omfatte flere markeder. Disse nye forretningsområder skulle senere vise sig at være en hindring for Enrons primære aktivitet.

Med udvidelsen fulgte der omkostninger, omkostninger som Enron ikke kunne klare, da udvidelserne ikke var så rentable som først antaget. Kreativ bogføring når man imidlertid langt med, specielt hvis revisionsfirmaet ligeledes fortolker revisionsprincipper og -regler på samme måde. Hvis ikke revisionsfirmaet er af helt samme holdning, kan det jo være, at millioner i honorar kan hjælpe på forståelsen.

Revisionsfirmaet Arthur Andersen hjalp Enron med oprettelse af underselskaber til Enron, således at de store tab ikke kunne ses i Enrons regnskab. Underselskaberne blev altså brugt til at skjule den gæld Enron havde, og det billede investorer og aktionærer fik af Enron var altså misvisende. Underselskaberne kunne ligeledes låne penge, uden at Enron var en del af det, og Enron kunne således låne penge i underselskaberne, og da disse lån blev bogført uden påvirkning på Enron, havde det ikke betydning for deres regnskab. Af det overskud der så måtte vises i regnskabet, blev en del anvendt til valget i Washing-

¹²³ Kilde: <http://en.wikipedia.org>

ton. Da George Bush blev valgt, var Kenneth Lay med til møder, og den energi-politik der bliver vedtaget, var pudsigt nok til fordel for Enron og andre energi-selskaber.

Et andet aspekt der var med til, at Enron gik konkurs var økonomidirektøren Andrew Fastow som fik overført flere hundrede tusinde dollars til sig selv og sin familie¹²⁴. Andrew Fastow og hans hustru erklærede sig i 2004 skyldige i be-drageri i form af regnskabssvindel. Andrew Fastow fik en fordel, da ledelsen begik en fejl og tilsidesatte deres pligter. Andrew Fastow havde derfor tilladelse til at have aktier i underselskaberne, hvorved disse selskaber blev vigtigere for ham end Enron.

Medio august 2001 meddelte den administrerende direktør Jeffrey Skilling, at han trådte ud af ledelsen samtidig med, at Kenneth Lay forsikrede omverden om, at der intet var galt. Jeffrey Skilling fratrådte af "personlige årsager", dog indrømmede han dagen efter, at det var pga. de faldende aktiekurser¹²⁵. Dette var også korrekt taget i betragtning af, at aktiekursen faldt fra ca. 90 \$ til 0,5 pennies, da skandalen kom for offentligheden.

I slutningen af august 2001 begyndte investorerne at udtrykke bekymring. Både investorer og analytikere havde svært ved at forstå, hvorledes regnskaberne kunne vise indtjening, mens de tabte penge. Endvidere havde Jeffrey Skillings pludselige fratræden sammen med uigennemsigtheden i regnskaberne vakt bekymring. Yderligere havde Enron flere transaktioner med nærtstående parter, transaktioner som meget vel kunne anvendes til at skjule tab. Endnu en årsag til denne bekymring var, at flere af transaktionerne var blevet eller blev kontrolleret af økonomidirektøren Andrew Fastow.

I oktober 2001 offentliggjorde Enron et trecifret milliontab. Selskabet forsøgte at afhjælpe en forestående konkurs, bl.a. via salg af selskabet. Dette lykkedes ikke og i december 2001 erklæres selskabet konkurs.

¹²⁴ Kilde: <http://en.wikipedia.org>

¹²⁵ Kilde: <http://en.wikipedia.org>

Enron-skandalen var ikke blot et misvisende regnskab, men ligeledes en skandale om ledelses- og bestyrelsesmæssig tilsidesættelse af pligter. Samtidig var revisionsfirmaet Arthur Andersen et skoleeksempel på, hvorfor revisor ikke kan være økonomisk afhængig af én kunde, hvorved der under revisionen blev "set bort fra" indicier, der kunne afsløre svindel.

Jeffrey Skilling og Kenneth Lay blev i starten af 2006 begge sagsøgt for medvirken til Enron skandalen. Kenneth Lay begik i juli 2006 selvmord med et søgsmål hængende over sig fra SEC på 90.000.000 \$. Jeffrey Skilling blev i oktober 2006 idømt 24 år og 4 måneders fængsel samt pålæg om at genetablere den pensionsformue medarbejderne havde til gode, på i alt 26.000.000 \$.

Revisorerne burde have reageret på bl.a. transaktioner med nærtstående parter, men først og fremmest skulle Revisionsfirmaet Arthur Andersen ikke have hjulpet med at fortolke revisionsprincipperne, og ej heller oprette underselskaber.

4.7.3. Arthur Andersen

Revisionsfirmaet Arthur Andersen var engang blandt "The Big Five", de fem største revisionsfirmaer i verdenen. Revisionsfirmaet blev indblandet i nogle af de mest markante erhvervsskandaler i USA, bl.a. Enron og WorldCom, hvilket medførte fald for såvel revisionsfirmaet som for de skandaleramte virksomheder.

Revisionsfirmaet blev stiftet tilbage i 1915 af Arthur Andersen, som selv var en del af ledelsen indtil sin død. Arthur Andersen blev kontaktet af en kunde, som ønskede hjælp til bogføring. Efter sigende afslog Arthur Andersen at underskrive noget, der ikke var ærligt¹²⁶. En ærlighed som hans efterfølgere desværre ikke videreførte.

¹²⁶ Kilde: <http://en.wikipedia.org>

I juni 2002 blev revisionsfirmaet dømt for at makulere dokumenter vedrørende Enron. En dom som i 2005 blev omstødt af USA's Højesteret. I 2002 blev dommen blev afsagt; skyldig i at have makuleret papirer som dokumenterede arbejde udført for Enron. Der var imidlertid ingen beviser for, at medarbejderne havde gjort dette med kriminel hensigt¹²⁷. Trods omstødelse af dommen, er det tidligere revisionsfirma reduceret fra ca. 30.000 medarbejdere til ca. 200, og der har altså ikke været redning af firmaet. Derimod kan de tidligere medarbejdere muligvis få oprejsning, da alle medarbejdere har bødet for skandalerne, trods de ikke har været en del af sagen. Samtidig kan det have en eftervirkning for anklagere, *"Højesteretsdommere sender et signal om, at anklagemyndighederne må gøre et bedre arbejde for at bevise, at en anklaget har haft til hensigt at svindle. At begå en fejl er trods alt ikke det samme som at begå en forbrydelse."*¹²⁸.

Som tidligere nævnt har Arthur Andersen og Enron-skandalen medvirket til SOX-lovgivningen, bl.a. vedrørende præcisering af behandling af de dokumenter, som revisionsfirmaet makulerer.

4.8. Delkonklusion

AICPA og PCAOB er i USA de mest fremtrædende standardudstedere. AICPA står bag Statement on Auditing Standards, mens PCAOB står bag Auditing Standards. Begge organisationer har udstedt standarder i forbindelse med revisors arbejde ved besvigelser.

Revisionsfirmaer skal anvende en af standarderne. For små og mellemstore revisionsfirmaer, som ikke er børsnoterede, kan der være varierende regler for, hvilke standarder der skal følges fra stat til stat.

SAS no. 99 er den standard, revisor kan anvende i forbindelse med såvel planlægning og revision som ved risikostyring. PCAOB no. 5 er mere eller mindre

¹²⁷ Kilde: <http://www.aa.dk>

¹²⁸ Citat: <http://www.aa.dk>

en kopi heraf, som dog ikke indeholdende de nyeste tilføjelser fra SAS'en. SAS no. 99 indeholder ikke sanktioner, såfremt der findes besvigelser. Det gør derimod PCAOB no. 5.

PCAOB er et udspring af indførelsen af SOX i 2002. SOX er den gældende lovgivning i USA, og indeholder 11 punkter, som hver indeholder underpunkter. SOX § 404 har fået stor omtale og kritik, men er yderst relevant for revisor, da den indeholder regler for revision af interne kontroller. SOX indeholder endvidere sanktioner, men disse sanktioner er kun gældende for ledelsen i børsnoterede selskaber på SEC. Sanktionerne i henhold til SOX er skærpede i forhold til sanktioner i PCAOB no. 5.

Revisors risikostyring i forbindelse med besvigelser er medtaget i SAS no. 99. Udover SAS no. 99 har AICPA en guide indeholdende 4 trin, som kan vejlede revisor ved risikostyringen. Der er endvidere foretaget en del undersøgelser indenfor området økonomisk kriminalitet, hvor revisor ligeledes kan hente hjælp, inspiration eller vejledning ved afdækning af besvigelser.

Såfremt revisor begår fejl, uanset om disse er tilsigtede eller utilsigtede, skal han/hun kunne drages til ansvar. Dette kan primært ske i henhold til kontraktligt ansvar eller erstatningsansvar. Kontraktligt ansvar kan kun gøres gældende af kunden eller af en specifik tredjepart i aftalen mellem revisor og kunde. Erstatningen fra revisor er her begrænset til det faktiske tab. Erstatningsansvaret kan derimod anlægges af alle og er ikke begrænset, og revisor kan dermed komme til at erstatte mere end det faktiske tab. Der er mulighed for, at revisor kan drages til ansvar i henhold til love vedtaget af Parlamentet, men dette sker sjældent.

Alle ovenstående standarder er udviklet i nyere tid som resultat af flere store erhvervsskandaler i USA, bl.a. Enron og WorldCom. Begge selskaber havde lavet regnskabsmanipulation, og i Enrons tilfælde økonomidirektøren erkendte sig skyldig i misbrug af aktiver. WorldCom-skandalen kom kort tid efter Enron-

skandalen, og overgik Enron. WorldCom er den største konkurs i nyere tid. Begge selskaber havde dog ét til fælles: Revisionsfirmaet Arthur Andersen.

I Enron-skandalen er det kendt, at dokumenter, som kunne have bevist at revisionsfirmaet var bekendt med de besvigelser der foregik, blev makuleret. I WorldCom-skandalen er der kun antagelser om, at revisionsfirmaet havde "godkendt" de fortolkede regnskabsprincipper.

5. Empirisk undersøgelse

5.1. Indledning

Den danske myndighed, som varetager økonomisk kriminalitet, er Bagmandspolitiet, også kaldet SØK, en forkortelse for særlig økonomisk kriminalitet. I forbindelse med nærværende afhandling er SØK kontaktet og interviewet. Frede Bisgaard samt Knud Haargaard har været så venlige at afsætte tid. Spørgsmålene til SØK er vedlagt i bilag 4.

5.2. Interview med SØK

SØK får mellem 15 og 20 henvendelser om året, som omhandler økonomisk kriminalitet. Frede Bisgaard og Knud Haargaard vurderer, at der er hold i dem alle. Frede Bisgaard har været ansat i SØK i 18 år, og han har endnu ikke oplevet, at de revisorer som gennemgår sagerne for at se om der er grundlag for at rejse sigtelse eller ej, har afvist nogle sager.

SØK får som regel kendskab til sagerne, fordi banker eller kreditorer anmelder en virksomhed, fordi de føler sig snydt. Specielt bankerne ved, at revisor har en ansvarsforsikring, så hvis revisor kan inddrages og drages til ansvar, kan bankerne få sine penge på den måde. Anmelderne spænder fra enkelte forurettede personer til banker, kurator i konkursboet m.fl. Udover de anmeldte har SØK selv fokus på en række virksomheder. SØK's opmærksomhed kan eksempelvis blive henledt på en virksomhed, hvis revisors påtegning er blank og virksomheden 14 dage senere går konkurs med et flercifret millionbeløb. Dette er stof til eftertanke hos SØK.

Det er imidlertid ikke nødvendigt, at der ligger en anmeldelse før SØK griber ind. SØK anvender uafhængige revisionsfirmaer til at gennemgå det indhentede materiale, og såfremt der her findes overtrædelser af eksempelvis Revisorloven, griber SØK ind, og det skal vurderes, om der er tale om en straffesag eller ej. Her skal det bl.a. vurderes, om revisor har handlet groft uagtsomt eller med fortsæt. En dom afsagt i en domsmandsret giver som regel små dagbøder, men dette er grundlag for, at SØK kan videreføre sagen i Revisornævnet, hvor straf-

fen/bøden som regel ligger på kr. 40.000 – 60.000, og herudover kan der komme et erstatningskrav.

Hvis et selskab har manipuleret med regnskabet og dermed aflagt et misvisende regnskab, anvender SØK den uafhængige revisors påtegning for at se, om revisor har gjort opmærksom på forhold eller blot har afgivet en blank påtegning. Igen kan disse sager komme til SØK's kendskab via anmeldelser fra eksempelvis banker, som har afgivet kreditter på baggrund af et regnskab, som efterfølgende viser sig at være manipuleret.

Som eksempel herpå nævner Frede Bisgaard Memory Card Technology-sagen, hvor der netop er blevet afsagt dom i. John Trolle startede i 1992 Memory Card Technology A/S (herefter betegnet som MCT) i Århus. Selskabet producerede hukommelseskort til computere. Selskabet optog lån hos Danske Bank og Norddea. Begge lån udgjorde tilsammen 531 millioner kr., som skulle tilbagebetales i år 2000. Selskabet formåede dog at opnå forlænget kredittid på tilbagebetalingen. Regnskabet for 1999/2000 udviste imidlertid et 2-cifret millionunderskud, som fik analytikere til at stille spørgsmålstejn ved egenkapitalen, omsætningen og hensættelser. I begyndelsen af 2001 gik John Trolle af, og den nye administrerende direktør forsøgte at restrukturere organisationen, hvilket desværre ikke lykkedes, og den 29. januar 2001 udviste halvårsregnskabet en negativ egenkapital, og selskabet gik i betalingsstandsning¹²⁹.

I december 2005 blev John Trolle anklaget for momssvig, manipulation af regnskaber til brug for opnåelse af kreditter og fiktive handler. John Trolle havde i samarbejde med en tidligere økonomidirektør manipuleret med regnskabsoplysninger, fondsårsmeddelelser og oppustede varelagre, og på den måde snydt bankerne. Anklageskriftet er længere, men dette vil ikke blive dybere behandlet her.

¹²⁹ Kilde. www.elex.dk

Den 3. oktober 2008 afsagde Københavns Byret dom over John Trolle. Retssagen havde taget 1½ år og der var afholdt 100 retsmøder, og Københavns Byret afsagde 6 års fængsel til John Trolle. En dom som John Trolles advokat ankede på stedet. Dermed skal sagen for Landsretten, og indtil da er John Trolle en fri mand¹³⁰, som dog ikke må rejse udenfor landets grænser.

I henhold til området med revisor og revisors ansvar i henhold til besvigelser, ser SØK oftest, at revisor har opdaget forholdet, men forholdt sig passivt hertil. Der kan dog i de fleste tilfælde være tale om en dårlig revisor, og hvis forholdet er af uvæsentlig karakter, gør SØK ikke yderligere. I de tilfælde, hvor f.eks. et mindre revisionsfirma har påtaget sig en opgave udenfor deres kompetenceområde, sørger SØK for, at revisionsfirmaet får en bøde, som påmindelse herfor. Bøderne kan de fleste revisionsfirmaer håndtere, men er der tale om et større forhold, hvor der er andre, der har lidt tab og erstatningskravene pludselig kommer, kan revisor risikere som i Klaus Riskær-sagen, at erstatningskravene er på flere millioner kr., hvilket der ikke er mange revisionsfirmaer, der økonomisk kan klare, samt imaget lider under skandalerne.

Frede Bisgaard og Knud Haargaard er enige om, at straffene set i forhold til USA er rimelige. Revisornævnet er som regel ikke et sted revisionsfirmaer har lyst til at blive hængt ud som en dårlig revisor. Dette kan koste dyrt, både i erstatningskrav, men også efterfølgende mangel på kunder på grund af dårligt image. Revisornævnet har endvidere, som tidligere nævnt, beføjelsen til at fratage en revisor sin beskikkelse.

Sammenligner man fængselsstraffene imellem Danmark og USA, er Danmark nogenlunde med. Der er i Danmark ikke samme mulighed for fængselsstraf på op til 25 år, men som eksempel på, at Danmark rent strafmæssigt er med, fortæller Knud Haargaard, at der netop har været en sag, hvor en mand, der har tjent kr. 810 på lidt aktiesvig, fik 40 dages ubetinget fængsel. Dermed bliver tilli-

¹³⁰ Kilde. www.elex.dk

den til finanssystemet opretholdt, og økonomisk kriminalitet ned til selv små beløb bliver straffet.

SØK bruger PricewaterhouseCoopers som revisorer på 50 % af deres sager, herudover bruges KPMG for ca. 35 % og de resterende sager tager Ernst & Young sig af. SØK fik for nogle år siden en påtale, for ikke at sende revisionen i licitation. Herefter er der lavet en rammeaftale med Justitsministeriets om brug af revisorer. Herudover tager SØK også i betragtning, at der skal være tale om et revisionsfirma der er internationalt, da besvigelser ofte foregår på koncernniveau, og kan forgrene sig til andre lande, hvor skatten eksempelvis ikke er så hård som i Danmark. SØK bruger imidlertid aldrig det firma, som har revideret en given virksomhed, dvs. at såfremt PricewaterhouseCoopers har revideret en virksomhed, som SØK undersøger bruges KPMG eller et andet revisionsfirma.

SØK har fokus på fondsbørsmæglerselskaber samt på banker. Herudover samarbejder SØK med særmmyndighederne i Danmark, f.eks. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen (herefter betegnet E&S). Samarbejdet med E&S er relativt tæt, da E&S stikprøvevis kontrollerer kvaliteten af de indleverede regnskaber, og fundne indikationer på besvigelser eller anden økonomisk kriminalitet anmeldes til SØK, som kan efterforske forholdet.

Opfattelsen i SØK er, at der rent lovmæssigt er fokus på besvigelser samt at politikerne er lydhøre overfor ændringer. Frede Bisgaard kan bl.a. fortælle om et problem i relation til autoforhandlere, som gav forhandlerne mulighed for at omgå registreringsafgift. Dette problem blev der gjort opmærksomt på fra SØK, og loven er nu ændret på dette område, således at det ikke længere er muligt.

Endelig er Frede Bisgaard og Knud Haargaard enige om, at samarbejdet med øvrige landes myndigheder indenfor SØK's område er godt.

5.3. Delkonklusion

SØK har mellem 15 – 20 sager om året, som kan betegnes som økonomisk kriminalitet på den ene eller anden måde. Sagerne kommer som regel til politiets kendskab, fordi banker eller kreditorer anmelder en virksomhed. Bankerne er især opmærksomme på, om de kan inddrage revisor, da de ved at revisor har en lovpligtig ansvarsforsikring. Dermed kan bankerne få sine penge, hvis revisor kan drages til ansvar.

Det er ikke nødvendigt, at der ligger en anmeldelse, før SØK griber ind overfor en virksomhed. SØK har fokus på en række virksomheder selv, f.eks. vekselere i forbindelse med hvidvaskning af penge. I forbindelse med revisors ansvar har SØK ligeledes fokus på konkursramte virksomheder med en blank påtegning fra revisor, samt på mindre revisionsfirmaer, som påtager sig opgaver udenfor deres kompetenceområde. Såfremt der findes overtrædelser af Revisorloven, anlægges der sag an som en straffesag. Det skal her vurderes, om revisor har handlet groft uagtsomt, med fortsæt eller culpøst. En dom afsagt i en domsmandsret giver typisk mindre dagbøder. Denne dom er imidlertid grundlag for at videreføre sagen i Revisornævnet, hvor der kan være tale om større bøder samt eventuelt erstatningskrav.

SØK har erfaring med, at der i besvigelsessager er en mulighed for, at revisor har opdaget forholdet, men har forholdt sig passiv hertil. Revisor har således ikke overholdt god revisionskik, hvilket kan medføre bøder eller erstatningskrav. Hvis SØK finder forholdet af uvæsentlig karakter, foretager de sig ikke mere.

Sammenligner man straffene i Danmark med straffene i USA, mener SØK, at de er rimelige. Til trods for der ikke er tale om bøder eller fængselsstraffe på samme niveau som i USA, bliver økonomisk kriminalitet straffet, selv små beløb kan ende med fængselsstraf. Dermed opretholdes tilliden til finans- og retssystemet.

Samarbejdet med andre myndigheder er tæt. Således har SØK et godt samarbejde med Erhvervs- og Selskabsstyrelsen. Dette kommer bl.a. til udtryk i Erhvervs- og Selskabsstyrelsens stikprøvekontroller af kvaliteten af de indleverede årsrapporter. Såfremt der findes indikationer på besvigelser eller andre lovovertrædelser, rapporteres dette til SØK, som kan efterforske forholdet. Det er ikke kun Erhvervs- og Selskabsstyrelsen SØK samarbejder med, ligeledes kan bl.a. nævnes SKAT og andre særmyndigheder.

Da besvigelssager i større koncernforetagender ofte involverer flere lande, f.eks. for at undgå den danske beskatning, samarbejder SØK også med resten af verdenen. Frede Bisgaard og Knud Haargaard er her enige om, at samarbejdet er godt med andre landes svar på SØK og særmyndigheder.

6. Komparativ analyse af revisoransvar i forbindelse med besvigelser i Danmark og USA

6.1. Indledning

Der er i både Danmark og USA en forventningskløft mellem revisor og omverdenen. Denne forventningskløft er gennem tiderne fortolket på mange måder. Indledningsvist i dette kapitel vil der derfor være en definition af forventningskløften, samt en kort beskrivelse af, hvad denne består af.

Reglerne og standarderne i de to lande er hovedsagligt ens, men der er dog forskelle. Årsagen hertil er, at de danske regler er en oversættelse og tilpasning af de europæiske regler. De europæiske regler og standarder er en oversættelse og tilpasning af amerikanske regler. Der vil i det efterfølgende ikke blive fremhævet ensartethed i de to landes regelsæt og standarder, men forskellighederne vil blive fremhævet og analyseret.

6.2. Forventningskløften/Expectation Gap

I såvel Danmark som USA er der en forventningskløft mellem revisor og omverdenen. Denne forventning er som sådan ikke forskellig i de 2 lande, hvorfor der i det efterfølgende ikke vil være en opdeling af forventningskløften i de 2 lande.

6.2.1. Definition af forventningskløften

Der har igennem tiden været forskellige holdninger til, hvad forventningskløften består af. Bent Warming-Rasmussen, Brenda Porter m.fl. har igennem tiderne defineret forventningskløften på forskellige måder. På baggrund af de forskellige definitioner må det kunne konkluderes, at forventningskløften ikke kun opstår på baggrund af én handling. Forventningskløften opstår som følge af flere forskellige handlinger, hvor regnskabsbrugernes og revisors forventninger til hinanden langsomt glider længere og længere væk fra hinanden.

Størrelsen på forventningskløften er sandsynligvis større i USA end i Danmark, hvilket kan skyldes, at USA har været udsat for større erhvervsskandaler end Danmark/ Europa. Den største erhvervsskandale i Danmark er Nordisk Fjer-skandalen herefter følger Acculumator Invest, PFA, Bank Trelleborg samt Roskilde Bank som nogle af de største og mest opsigtsvækkende. De danske skandaler er over en årrække, mens de to største amerikanske skandaler skete indenfor 6 måneder, Enron og WorldCom. Dette gjorde, at der i en periode var meget fokus herpå i USA, og det derfor sidder mere fast i erindringerne, men de danske skandaler ikke har fået samme fokus som de amerikanske.

6.2.1.1. Forventningskløftens bestanddele

Som tidligere nævnt led forventningskløften under de store erhvervsskandaler. Omverdenen mente, at revisor i alle skandalerne havde overset noget eller ikke havde handlet korrekt. Efterfølgende er der rettet en smule op på skaden, men for at minimere forventningerne i forventningskløften endnu mere, er det nødvendigt at revisor retter fokus på bestanddelene i forventningskløften og forsøger at genskabe den tillid, der bør være.

Christoffer Humphrey er kommet frem til, at forventningskløften består af følgende fire bestanddele¹³¹:

- Indhold af revision.
- Revisorpåtegning.
- Revisors uafhængighed.
- Revisoransvar og – regulering.

Indholdet af revisionen har selvfølgelig en stor betydning for omverdenen. Såfremt revisor ikke udfører en ordentlig revision, er der heller ikke et solidt grundlag at bygge en tillid på.

¹³¹ "Strategisk- og procesorienteret revisions indvirkning på forventningskløften", kandidatafhandling 1999, Bo Kruse, side 22

Indholdet af revisionen kommer endvidere til udtryk gennem påtegningen. Ser man tilbage på et par af de eksempler der er givet, har påtegningen fra den uafhængige revisor haft stor betydning for det efterfølgende. Påtegningen er den eneste måde, hvorpå revisor kan kommunikere til omverdenen. Dermed er det også den, som tillægges mest betydning fra omverdenen.

Revisionspåtegningen er endvidere blevet ændret i et forsøg på at skelne mere mellem ledelsens og revisors ansvar, da kritikken af revisors arbejde i kølvandet på skandalerne resulterede i en øget forventningskløft. Den nye påtegning udtrykker det mere tydeligt end tidligere, hvad der er ledelsens opgave og ansvar, samt hvad der er revisors.

Revisors uafhængighed er som nævnt en vigtig faktor. Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant hvilket betyder, at når en revisor har gennemgået og revideret en årsrapport, så er det blevet tillagt en troværdighed og pålidelighed. Uafhængighedsproblematikken er endvidere også én af grundene til, at der opfordres til at skifte revisor hvert 7. år. Dette kan dog ligeledes være et problem, da der ved hvert revisorskifte skal skabes et nyt tillidsforhold mellem revisor og kunde.

Begrebet "god revisorskik" er selvregulerende, hvilket betyder, at revisor selv skal vurdere, hvad der vil være bedst for den enkelte klient. Det er ensbetydende med, at revisor er nødt til hele tiden at holde sig opdateret med den nyeste lovgivning og andre områder for at vide, hvad der vil være bedst for hver enkel klient. Lever revisor ikke op til dette, og dermed forsømmer sit ansvar, kan revisor blive erstatningsansvarlig herfor.

6.2.1.2. Varierende forventningskløft

Regnskabsbrugerne er forskellige, og dermed er forventningskløften også varierende alt efter, hvilken regnskabsbruger der er tale om. Aktionærer og investorer kan have et andet syn på tingene end medarbejderne eksempelvis har. Ud-

over de to nævnte regnskabsbrugere kan der nævnes de offentlige myndigheder, leverandører af varer og tjenesteydelser, kreditinstitutter, kunder m.v.

Med flere forskellige typer af regnskabsbrugere kan det ikke forventes, at alle har samme forventning til revisor. Firkantet sagt vil de regnskabsbrugere der er tættere på revisor, have et mere realistisk billede af, hvad man med rette kan forvente af en revisor. Udover det, kan regnskabsforståelse have en stor betydning for forventningskløften. Regnskabsbrugere som eksempelvis ikke har dybere kendskab til regnskab, kan have større forventninger til revisor. Dermed kan der også opstå urimelige forventninger til revisor, som eksempelvis som en følge af uvidenhed hos regnskabsbruger.

Tillid er endvidere en vigtig faktor, som har indvirkning på forventningskløften, og som kan variere. Et årelangt samarbejde mellem revisor og en kunde kan medføre stor tillid, som er med til at forventningskløften er lille. Skiftes der derimod revisor, eksempelvis efter 7 år, skal der skabes en ny tillid mellem kunde og revisor, og forventningerne fra kunde til revisor vil være større end, hvis det havde været den foregående revisor. Ligeledes kan af offentlige myndigheder bl.a. nævnes E&S og SKAT, som kan have varierende forventninger til forskellige revisionsfirmaer, baseret på erfaringer fra tidligere indsendte regnskaber.

Forventningskløften opstår altså som følge af de forventninger regnskabsbrugere har til revisor, som ikke bliver opfyldt. Som eksempel herpå kan nævnes, at forventningskløften blev større efter skandalen i Nordisk Fjern og Enron.

Forventningerne går dog også den anden vej. Revisor har ligesom regnskabsbrugere nogle forventninger til kunderne og de øvrige regnskabsbrugere. Dermed skabes forventningskløften af såvel revisor som af regnskabsbrugere.

6.3. Clarity Project¹³²

En stigende forventningskløft kan endvidere være påvirket af sprogbruget i den uafhængige revisors påtegning samt sproget i revisionsstandarderne.

IAASB (forkortelsen for International Auditing and Assurance Standards Boards) er et udvalg nedsat af IFAC, som specielt udarbejder internationale revisionsstandarder. IAASB har startet projektet, Clarity Project, som kort fortalt har til formål at omskrive de 35 revisionsstandarder, så de bliver mere forståelige, og dermed klarer udtrykker krav m.m. I 2008 har det været målet at de 35 standarder er færdige, heraf skal de 14 være væsentligt omskrevet. Standarderne forventes at kunne træde i kraft 15. december 2009.

6.4. RS 240 vs. SAS no. 99

6.4.1. Før revisionen

Baggrund: Både RS 240, EU's 8. direktiv, SAS no. 99 samt SOX er alle udarbejdet eller opdateret på grund af de seneste store erhvervsskandaler, herunder især Enron og WorldCom.

Brugere: Brugere af RS 240 og SAS no. 99 er ikke børsnoterede virksomheder. EU's 8. direktiv og SOX skal anvendes af børsnoterede virksomheder eller af virksomheder, der har værdipapirer i børsnoterede virksomheder. Dette gør virksomhederne mere sammenlignelige, hvilket kan være en fordel.

Adfærd: Såvel i Danmark som i USA lægges der op til, at ledelsen skal udtrykke, at besvigelser ikke accepteres og straffes. Dermed kan der forhåbentlig forebygges besvigelser. Dette skaber en større tillid til virksomheden, end hvis ledelsen forholdt sig passiv i forhold til besvigelser.

Ansvar i forbindelse med forebyggelse og opdagelse af besvigelser: Den danske standard udtrykker tydeligt, at det er virksomhedens ansvar at forebygge og opdagelse besvigelser, og ikke revisors ansvar, som mange måske tror. Forvent-

¹³² Kilde: www.kr.dk

ningskløften mellem revisor og omverdenen kan på området vedrørende besvigelser være stor. Revisor bør derfor udtrykke så klart som muligt, at det er ledelsens og ikke revisors ansvar at forebygge og opdage besvigelser. Én af årsagerne til at dette skal udtrykkes mere klart er bl.a. kritikken af revisors arbejde eller mangel på samme i forbindelse med erhvervsskandalerne.

Denne kritik har været en medvirkende faktor til, at forventningskløften mellem revisor og omverdenen er blevet større, jf. afsnit 6.1 for definition af forventningskløften.

Derimod udtrykker den amerikanske standard, at formålet med SAS no. 99 er, at revisor fremover vil opdage flere besvigelser. Dette er nok den mest markante forskel til den danske standard, der den faktisk er en direkte modsigelse.

I og med at USA har haft to så store erhvervsskandaler indenfor så kort tid har det betydet, at omverdenens tillid til revisor og revisionsbranchen har lidt et alvorligt knæk.

Herudover er det også ledelsens ansvar, at de interne kontroller fungerer som de skal og giver den bedst mulige information. I den forbindelse skal revisor altid, følge RS 240's påbud om at indhente en skriftlig erklæring fra ledelsen om, at de anerkender deres ansvar.

Ved at udføre sit arbejde i overensstemmelse med standarderne sikrer man automatisk en høj grad af sikkerhed, da standarderne er bygget sådan op.

Professionel skepsis: Standarderne lægger op til, at revisor altid udfører sit arbejde med en professionel skepsis, dvs. hele tiden analyserer og vurderer de opnåede oplysninger/informationer bl.a. i forhold til tidligere. Ved at alle standarderne lægger op til dette, reduceres risikoen for tvivl om revisors kompetence m.m.

Forespørgsel i virksomheden: Ifølge de danske standarder skal revisor forespørge den øverste ledelse og den daglige ledelse om deres vurderinger af risikoen for besvigelser. Ifølge amerikanske standarder skal nøglepersoner ligeledes forespørges. Dette er ligeledes gældende i Danmark, da nøglepersoner ofte besidder vigtig viden, og er mere i organisationen i hverdagen, og derfor kan have observationer, som ledelsen ikke kender til.

Aftalebrev: I henhold til RS 210 skal danske aftalebreve ikke indeholde bestemmelserne vedrørende erstatning, mens dette er et krav i amerikanske aftalebreve. På den måde sikres parternes retsstilling i en eventuel erstatningssag. Dette er en fordel, da aftalen dermed er dokumenteret, og dermed i en eventuel retssag et bedre bevismateriale end en mundtlig eller ingen aftale.

6.4.2. Under revisionen

Reaktion ved mistanke om besvigelser: Får revisor en mistanke om besvigelser, skal revisor straks gå videre med denne information til rette niveau i virksomheden. Herefter har virksomheden 14 dage til at rette op på fejlen(e).

6.5. EU's 8. direktiv vs. Sarbanes-Oxley Act

Der gælder de samme forhold som ved RS 240 vs. SAS no. 99.

6.5.1. Før revisionen

Vedtagelse: EU's 8. direktiv blev vedtaget i 2006 og skal være implementeret i alle relevante virksomheder senest 29. juni 2008. SOX blev vedtaget 30. juni 2002, hvilket betyder, at børsnoterede virksomheder på den amerikanske børs har været underlagt denne lov i betydelig længere tid end europæiske børsnoterede virksomheder. Set fra et europæisk synspunkt, må dette anses for en ulempe, at der er gået så lang tid, inden de europæiske virksomheder er kommet med.

Udarbejdelse af standard: EU's 8. direktiv er en oversættelse af SOX, hvilket igen betyder, at denne standard er tilpasset europæiske forhold, som så siden hen er tilpasset danske forhold. Dette gør, at EU's 8. direktiv er løst formuleret og dermed lettere at tilpasse danske virksomheder end den amerikanske pendant er for amerikanske virksomheder. Dette er en ulempe, da det gør sammenligneligheden og gennemskueligheden vanskeligere.

Strafansvar for ledelsen: Ledelsen kan i Danmark blive idømt op til 6 års fængsel, alt afhængig af forbrydelsen. Ledelsen i USA kan blive idømt op til 25 års fængsel. Dette er en markant forskel. Forskellen kan dog medføre, at medlemmer af ledelsen i USA føler et større ledelsesansvar end medlemmer af ledelsen i Danmark. Balancegangen mellem landene kan dog være svær at finde. Dette skyldes bl.a. de erstatningskrav og søgsmål, der ses i USA. Erstatningskravene i Danmark er fra en danskers synspunkt mere rimelige. Set fra en amerikaners synspunkt kan erstatningskravene i Danmark derimod virke urimelige. Det vil altså være svært at finde en gylden mellemvej, hvor alle parter synes tilfredse.

Revisionskomiteer: Da EU's 8. direktiv kun lige er blevet implementeret i Danmark, betyder det, at arbejdet med revisionskomiteer endnu ikke fuldt ud er implementeret. Da USA i flere år har brugt revisionskomiteer, betyder det, at der pt. er en stor forskel i udnyttelsen af disse revisionskomiteer. Når Danmark og resten af Europa kommer med i arbejdet med revisionskomiteer, vil det forhåbentlig medføre, at kommunikationen mellem virksomhed og revisor bliver forbedret.

6.6. Dansk revisoransvar vs. amerikansk revisoransvar

I Danmark kan revisorer idømmes bøde eller fængselsstraf, hvis god revisorskik tilsidesættes, hvilket er en vurdering i hvert enkelt tilfælde. Såvel danske som amerikanske revisorer kan blive frataget sin bevilling. Danske revisorer kan idømmes en advarsel eller en bøde på op til 200.000 kr., mens danske revisi-

onsvirksomheder kan idømmes op til 500.000 kr. i bøde. Herudover kan revisor blive gjort erstatningsansvarlige i forhold til kundens tab. Revisor er endvidere pålagt at skulle have en ansvarsforsikring på 2 mio. kr.

Amerikanske revisorer kan idømmes bøde på op til 750.000 \$, mens revisionsvirksomhederne kan idømmes bøde på op til 15.000.000 \$. Omregnet svarer det til en personlig bøde på op til 3.750.000 kr., mens en virksomhed kan idømmes op til 75 mio. kr. Der kan altså være en forskel for revisorer personligt på op til 3.550.000 kr., og 74,5 mio. kr. rent virksomhedsmæssigt. Forskellen skyldes givetvis, at søgsmålene og erstatningskravene i USA ofte udspringer af mindre ting end i Europa. Som tidligere nævnt, kan det også her være vanskeligt at finde en gylden mellemvej, som alle kan være tilfredse med.

6.7. Indførelsen af Sarbanes-Oxley Act og EU's 8. direktiv

6.7.1. Indledning

I det efterfølgende vil der blive fokuseret på, hvor meget indførelsen af Sarbanes-Oxley Act og EU's 8. direktiv har hjulpet i forbindelse med at reducere risikoen for erhvervsskandaler.

6.7.2. Danmark

Som tidligere nævnt skal EU's 8. direktiv først være fuldt implementeret for regnskaber aflagt efter 31. december 2008. Dette betyder ligeledes, at der i skrivende stund ikke er mulighed for at analysere, om der har været nogen effekt af indførelsen.

Der kan derimod henvises til mindre nyheder, hvor revisor har været indblandet eller kritiseret.

6.7.2.1. Info Revision

Nyhedsavisen måtte den 1. september 2008 dreje nøglen om. Revisorerne fra Info Revision havde uden forbehold skrevet under på regnskabet for 2007. Dermed har de konkluderet, at virksomheden var going concern, dvs. kunne overleve et år mere.

Ledelsen på Nyhedsavisen havde inden aflæggelsen af regnskabet gjort opmærksom på, at budgetforudsætningerne var ambitiøse¹³³. For små og mellemstore virksomheder (herefter betegnet SMV'er) anvendes budget sjældent i praksis, men for de store selskaber, som f.eks. Nyhedsavisen, bør budgettet være en del af revisionen. Revisorerne i Info Revision burde derfor have vurderet om budgettet var realistisk. Med en underskrift på en blank påtegning tilkendegiver revisorerne, at de er enige i budgettet.

Info Revision har dog tilkendegivet via de supplerende oplysninger i påtegningen, at budgettet var højt sat, samt at selskabet forventede tilskud via amerikanske indskud. Disse indskud dukkede aldrig op.

Revisorerne i Info Revision burde have revideret budgettet, og såfremt ledelsen havde holdt fast på, at budgettet skulle se sådan ud, skulle Info Revision have taget forbehold.

6.7.2.2. Bruno Ege Køldal-Eriksen

Primo september 2008 blev der afsagt dom over Bruno Ege Køldal-Eriksen, revisoruddannet 63-årig mand fra Svinninge. Dommen blev afsagt til 7 års fængsel¹³⁴. Dommen overgik dermed den strengeste afsagte dom hidtil på 6 år til Kurt Thorsen og Klaus Riskær Pedersen for økonomisk kriminalitet.

Bruno Ege Køldal-Eriksen havde tilstået økonomisk kriminalitet i form af svindel med skat, moms, kildeskat og arbejdsmarkedsbidrag for ca. 8 millioner kro-

¹³³ Kilde: www.borsen.dk

¹³⁴ Kilde: www.borsen.dk

ner¹³⁵. Bruno Ege Køldal-Eriksen havde skrevet fiktive fakturaer, for at hjælpe andre med at undgå betalinger til SKAT.

Dommen på 7 år var ikke Bruno Ege Køldal-Eriksens første bekendskab med kriminalitetens konsekvenser. Bruno Ege Køldal-Eriksen havde faktisk begået en hel del af denne lovovertrædelse, mens han afsonede en tidligere dom for lignende kriminalitet.

Bruno Ege Køldal-Eriksen havde således en dom på 6 år hængende, afsagt grundet svindel for ca. 7 millioner kroner. En dom som bemærkelsesværdigt blev afsonet i hjemmet. Dermed kunne Bruno Ege Køldal-Eriksen se frem til afsoning af yderligere 1.100 dage fra den tidligere dom.

Det slutter ikke her for Bruno Ege Køldal-Eriksen, som allerede inden den første dom var idømt straf for dokumentfalskneri med checks for ca. 10 millioner kroner¹³⁶.

Endelig er Bruno Ege Køldal-Eriksen blevet idømt en tillægsbøde på 6.250.000 kroner.

6.7.2.3. Roskilde Bank

I 2008 kom bankhistoriens største skandale kommet frem i dagens lys – ellers man skal lede langt tilbage i historiebøgerne for at finde en lignende skandale. Roskilde Bank blev i midten af 2008 sat til salg. Årsagen var for store udlån til ejendomsspekulanter¹³⁷.

I 1. halvår i 2008 havde banken udvist rekordunderskud – over 5 milliarder kroner. Egenkapitalen i Roskilde Banks halvårsregnskab udgjorde nu et minus på

¹³⁵ Kilde: www.borsen.dk

¹³⁶ Kilde: www.borsen.dk

¹³⁷ Kilde: www.business.dk

2,5 milliarder kroner. Salget var dermed en realitet og skete til Nationalbanken, og en betalingsstandsning fra Roskilde Bank var forventet¹³⁸.

Som for de fleste andre erhvervsskandaler var der sandsynlighed for andre afsløringer, når der først blev taget hul på skandalen. Således er der gravet i Roskilde Banks historie for at finde ud af, hvorfor der ikke tidligere har været gjort opmærksomt på tingenes tilstand, f.eks. igennem revisors rapportering.

Den tidligere direktør i Roskilde Bank, Niels Valentin Hansen, havde private forretninger med bankens eksterne revisor. I 1989 købte Niels Valentin Hansen sammen med statsautoriseret revisor Ib Meinert Jensen og 3 andre en byggegrund ved Roskilde. En grund som i 1. halvår 2008 af blev solgt igen via repræsentant Niels Krüger, næstformanden i Roskilde Banks bestyrelse. Dermed var i hvert fald en del af bestyrelsen bekendt med den private forbindelse mellem direktøren og revisoren¹³⁹.

Det kan dermed diskuteres, hvorvidt bestyrelsen kan drages til ansvar eller ej. Det offentliggjorte i medierne påpeger dog på, at bestyrelsen i banken ikke kendte til den private relation. Revisor derimod har helt klare retningslinjer, der skal følges vedrørende uafhængighed – en uafhængighed som ikke er opfyldt fra revisor Ib Meinert Jensens side.

Tidligere bestyrelsesmedlem Ole Bjørn Nielsen har til Business.dk udtalt, at Niels Valentin Hansen og Ib Meinert Jensen sammen forsøgte at få bestyrelsen i banken til at overtage den omtalte byggegrund. En overtagelse som Ole Bjørn Nielsen frarådede, og som derefter aldrig blev forelagt resten af bestyrelsen¹⁴⁰.

Byggegrunden ved Roskilde blev som nævnt købt i 1989, og Ib Meinert Jensen blev første gang valgt som ekstern revisor i 1991. Indtil 1998 var Ib Meinert Jensen altså bankens primære eksterne revisor. Fra 1998 blev Ib Meinert Jen-

¹³⁸ Kilde: www.dr.dk/nyheder

¹³⁹ Kilde: www.dr.dk

¹⁴⁰ Kilde: www.business.dk

sens revisionsfirma først fusioneret med Coopers & Lybrand og siden hen med PricewaterhouseCoopers.

Som en konsekvens af de seneste skandaler og opstramninger i USA har der ligeledes været skærpedelser i de danske standarder og love for revisorer og disses uafhængighed. I de større revisionsvirksomheder er der i dag klare retningslinjer for uafhængighed og investeringer hos kunder. Der vil derfor i dag kun være en lille sandsynlighed for en lignende situation.

I februar 1997 udarbejdede den tidligere revisor Jørgen Jensen en rapport. I rapporten blev der bl.a. stillet fokus på Niels Valentin Hansens magt i banken. Jørgen Jensen pointerede i sin rapport, at bestyrelsen ifølge ham ikke havde været sin opgave voksen. Bestyrelsen var forblændet af Niels Valentin Hansens kompetence, hvorved han fik såvel den daglige drift som den overordnede ledelsen¹⁴¹.

Som et sidste led i revisorkæden var Ernst & Young indblandet i bankens revision. Revisionsfirmaet havde dog advaret banken om, at de store udlån kunne blive et problem¹⁴². Trods advarslen til ledelsen afgav Ernst & Young også blank påtegning på regnskabet. Ifølge den daværende statsautoriserede revisor på sagen, Erik Andersen, mente de ikke, at engagementet den gang var så risikofyldt, at det kunne anses som årsag til forbehold eller supplerende oplysninger.

Jørgen Jensen og Ernst & Young kan givetvis ikke drages til ansvar. Jørgen Jensen var allerede i 1997 opmærksom på risikoen. Ernst & Young har haft kendskab til engagementerne, men altså ikke vurderet, at da de var faretruende nok. Såfremt dokumentation fra Ernst & Young kan påvise, at der den gang ikke var risiko for så stor skandale, vil dette sikkert være nok.

¹⁴¹ Kilde: www.finans.tv2.dk

¹⁴² Kilde: www.borsen.dk

Ib Meinert Jensen har ifølge Foreningen af Statsautoriserede Revisorer (herefter kaldet FSR) ikke overtrådt de etiske retningslinjer for uafhængighed. FSR's etikudvalg mener, at Ib Meinert Jensen har fremvist tilstrækkelig dokumentation for, at der ikke har været tale om overtrædelse af uafhængighedsreglerne¹⁴³.

6.7.3. USA

Som nævnt har SOX været indført siden 2002. I det efterfølgende vil der blive givet eksempler på erhvervsskandaler, der er sket i kølvandet herpå.

6.7.3.1. Fannie Mae

Federal National Mortgage Association, kendt som Fannie Mae, er en statslig støttet virksomhed i USA. Kort sagt er Fannie Mae den andenstørste virksomhed på realkreditmarkedet i USA. I juli 2006 udtalte den ene stifter af SOX, at Fannie Mae-skandalen var et klart eksempel på, at behovet for SOX-compliance stadig er gældende¹⁴⁴.

Skandalen ville givetvis ikke være kommet frem på det tidspunkt den gjorde, hvis ikke det havde været for SOX-lovgivningen. Det var først, da Fannie Mae skulle overholde krav i SOX-lovgivningen, at ledelsen måtte indrømme, at de interne kontroller i selskabet ikke var effektive og optimale nok.

I en rapport udarbejdet af The Office of Federal Housing Enterprise Oversight, som et resultat af en omfattende 3-årig undersøgelse, bliver det kendt, at Fannie Mae prøvede at skjule en 11 milliarder dollars skandale. I maj 2006 blev det fastsat af The Housing Oversight Agency og SEC, at selskabet skulle betale 400 millioner dollars i civil bøde for manipulation med regnskaberne. Heraf skulle 350 millioner dollars dække investorers tab¹⁴⁵.

¹⁴³ Kilde: Pressemeldelse fra FSR "Ingen kritik af revisors uafhængighed i Roskilde Bank"

¹⁴⁴ Kilde: www.insidesarbanesoxley.com Artikel: "Rep Oxley Cites Fannie Case In Defending Sarbanes-Oxley"

¹⁴⁵ Kilde: www.msnbc.msn.com Artikel: "Report: Fannie Mae manipulated accounting"

6.7.3.2. Dell

I august 2007 kom det frem, at Dell skulle ændre sine årsrapporter fra 2003 til 2006 samt for 1. kvartal 2007. Dette var konsekvensen af en flerårig undersøgelse, som afslørede interne forsøg på manipulation og oppustning af regnskaberne.

Reguleringerne til indtjeningen var typisk lavet i slutningen af et kvartal i salgsafdelingen. Typisk blev posteringerne ført mellem omsætning og fiktive forpligtigelser, som i næste kvartal dermed kunne reguleres igen.

Revisionskomiteen i Dell var overbevist efter den omfattende undersøgelse af både SEC og Dell selv, og mente ikke, at det var nødvendigt at gå længere tilbage end 2003.

Efterfølgende har selskabet fyret eller advaret de medarbejdere, der var involveret. Økonomichefen er endvidere blevet ansvarlig for hele revisionen og rapporteringen for Dell globalt set. Medarbejdere er blevet pålagt at følge undervisning og endvidere har Dell effektiviseret deres interne kontroller hele vejen rundt¹⁴⁶.

6.7.3.3. Refco

Refco blev grundlagt i 1969 som Ray E. Friedman & Co. Virksomheden var i 2005 den største børsrådgiver på Chicago Mercantile Exchange (herefter kaldet CME).

I oktober 2005 måtte selskabet indrømme en 3-cifret millionskandale foranlediget af den administrerende direktør og bestyrelsesformand, Philip R. Bennett. Bennett havde skjult 430 millioner dollars for investorer og revisorer. Beløbet var købt af Bennetts holdingselskab, for at Refco ikke selv skulle nedskrive. Refco gik et par uger efter offentliggørelsen konkurs.

¹⁴⁶ Kilde: www.pcmag.com Artikel: "Dell Restates Earnings in Accounting Scandal"

Bennett blev idømt 16 års fængsel. Tone N. Grant, tidligere direktør for Refco, blev idømt 10 års fængsel for hans medvirken til det store milliontab.

6.8. Delkonklusion

I såvel Danmark som USA er der en forventningskløft mellem revisor og omverdenen. Forventningskløften er forskellig i de to lande, da forventningerne er forskellige i de to lande, og begge landes forventningskløfter blev større efter de nævnte skandaler. I nærværende afhandling er forventningskløften defineret som flere handlinger, der medfører at revisor og regnskabsbrugernes forventninger til hinanden glider længere og længere fra hinanden.

Forventningskløften består af revisions indhold, revisionspåtegningen, revisors uafhængighed samt revisoransvar og –regulering. Hvis ikke der foretages en troværdig revision, er der intet grundlag for tillid mellem revisor og regnskabsbrugere. Indholdet af revisionen skulle gerne komme til udtryk i revisionspåtegningen, som er det eneste kommunikationsmiddel revisor har til regnskabsbrugere. Således skal der her anføres forbehold og/eller supplerende oplysninger, såfremt revisor har fundet anledning til at gøre regnskabsbrugere opmærksom på noget. Revisors uafhængighed er indenfor de seneste år igen blev skærpet, og er essentiel for en tillid fra omverdenen.

I og med at regnskabsbrugere er forskellige og har forskellige interesser i årsrapporten, varierer forventningskløften derfor også. Dermed opstår risikoen for urimelige forventninger til revisor også, for eksempel som følge af en uvidenhed. Forventningskløften opstår imidlertid ikke kun af regnskabsbrugernes forventninger til revisor. Revisor har ligeledes nogle forventninger til kunden og regnskabsbrugere, og forventningskløften bliver dermed tovejs.

Forventningskløften vil og skal aldrig kunne elimineres, og det er meningen. Det er rigtigt at have forventninger til den anden part, men i et rimeligt omfang, så-

ledes at der ikke opstår en for stor forventningskløft imellem parterne, som ikke er rimelig.

Efter en sammenligning af Danmark og USA i forhold til revisors ansvar, kan det konkluderes, at love og standarder stort set er ens i de to lande. Dette skyldes bl.a. at de danske love og standarder er en oversættelse og tilpasning af de internationale standarder, som er gældende i Europa, som er udarbejdet i samarbejde med USA.

Én ting de to landes love og standarder har til fælles er, at der typisk skal ske en skandale, før der vedtages en lov eller udarbejdes en ny standard. Således havde USA Enron og WorldCom skandalerne før Sarbanes-Oxley Act blev vedtaget som lov. Ligeledes havde Danmark skandalen med Nordisk Fjer, inden der blev nedsat et udvalg til at udarbejde anbefalinger for god selskabsledelse.

Den danske Revisionsstandard 240 (ajourført) tydeliggør, at det er ledelsens ansvar at forebygge og opdage besvigelser. Således bliver det altså gjort klart, at det ikke er revisors ansvar, som mange har opfattelsen af. Den amerikanske standard SAS no. 99 derimod udtrykker, at dens formål er, at revisor skal opdage flere besvigelser. Dette er den mest markante forskel i de to standarder.

Sarbanes-Oxley Act har været lov i USA for virksomheder noteret på den amerikanske børssiden siden 2002. Dermed er Europa bagud i forbindelse med implementeringen af EU's 8. direktiv, som først skulle være implementeret 29. juni 2008. De to regelsæt minder meget om hinanden, i og med direktivet er en oversættelse af Sarbanes-Oxley Act, som herefter er tilpasset og opdateret til de europæiske forhold. Dermed vanskeliggøres den sammenlignelighed og gennemskuelighed som kunne være foretaget direkte mellem selskaber fra de to lande.

Ét af de forhold der i EU's 8. direktiv er tilpasset er bl.a. ledelsens straf. Ledelsen i USA kan blive idømt op til 25 års fængsel, mens der i Danmark er mere

moderate fængselsstraffe, her er den højeste fængselsstraf for økonomisk kriminalitet 7 år, som revisor Bruno Ege Køldal-Eriksen fik for svindel for bl.a. moms, skat, arbejdsmarkedsbidrag m.m. Ligeledes er bødestraffene meget større i USA end i Danmark.

Da EU's 8. direktiv først skulle være implementeret i 2008, altså indeværende år, har det ikke været muligt at analysere effekten af indførelsen. I USA blev Sarbanes-Oxley Act indført som lov for at, der ikke skulle opstå skandaler som Enron og WorldCom igen. Der kan heller ikke findes skandaler af samme omfang, men der har dog været skandaler i kølvandet på den nye lovgivning. Federal National Mortgage Association (Fannie Mae) måtte eksempelvis lide under den nye lovgivning, faktisk var det netop indførelsen af denne, der gjorde at ledelsen måtte indse og indrømme, at de interne kontroller ikke var effektive nok. En undersøgelse viste i 2006, at det var forsøgt at skjule en 11 milliarder dollars skandale.

7. Perspektivering

Det er aldrig for sent at lære noget nyt, hverken som menneske eller som land. Der vil altid være noget, hvor de forskellige lande i verden kan tage ved lære af et andet land. Danmark og USA kan derfor også lære noget af hinanden. Det er en kendsgerning, at tendenser ofte starter i USA, og et par år senere kommer til Europa og Danmark, dette være både tendenser indenfor udvikling og mode, som tendenser indenfor lovgivning m.v. Dermed ikke sagt at USA er udspringssted for alt, eller ikke kan tage ved lære af andre lande. I og med at USA er længere fremme end Europa, og dermed Danmark, vil det være naturligt at skele til USA, for på den måde at f.eks. kunne være på forkant med lovgivningen, og dermed f.eks. kunne bekæmpe økonomisk kriminalitet. USA kan ligeledes være på forkant ved enten at identificere risici, som kan opstå i fremtiden eller skele til andre lande. I praksis betyder det, at alle lande er nødt til at være med, når der sker en ny form for økonomisk kriminalitet, hvad enten det er i USA, Danmark, Thailand, Brasilien eller et hvilket som helst andet land. Man er derfor nødt til at have et godt samarbejde med de forskellige offentlige instanser i de særskilte lande. På den måde økonomisk kriminalitet måske forebygges, og der kan laves lovændringer, nye love eller standarder før skaden er sket.

I Bagmandspolitiet er man af den opfattelse, at regeringen er meget lydør i Danmark. Dermed vil nye tiltag til forebyggelse af økonomisk kriminalitet være velkomment, og muligheden for at forhindre dette.

Det er ikke kun ved bekæmpelsen af økonomisk kriminalitet, Danmark og USA kan lære noget af hinanden. USA er, som nævnt, længere fremme i brugen af revisionskomiteer, vil Danmark her kunne tage ved lære af USA's erfaringer. Da Danmark og resten Europa først nu skal til at lære at bruge revisionskomiteer, kunne det være en mulighed at undersøge, hvilke opstartsproblemer USA havde. Dermed vil der være mulighed for at forebygge, at Danmark kommer i de samme problemer.

Dette betyder også, at selvom at EU's 8. direktiv først skulle være implementeret i Danmark i midten af år 2008, altså 6 år efter at USA havde indført denne, så betyder det ikke, at Danmark ikke følger udviklingen. Én af grundene til det har taget 6 år skyldes bl.a., at den amerikanske version, SOX, skulle tilpasses til europæiske forhold. Herefter skal den europæiske version tilpasse danske forhold. Dermed er det ikke kun den amerikanske version, der skulle oversættes, men ligeledes opdateres til nuværende udvikling samtidig med oversættelsen.

For de store danske revisionsvirksomheder, som har internationale afdelinger i USA, kommer implementeringen af EU's 8. direktiv ikke til at betyde de store ændringer, da de store revisionsvirksomheder ofte arbejder efter samme standarder. Dette betyder, at for revisionsfirmaer som Deloitte, KPMG, PricewaterhouseCoopers m.v. kan der være enkelte eller hele elementer af de amerikanske krav, som allerede er implementeret i revisionsvirksomhederne. Derimod kommer det til at betyde noget for de mindre revisionsvirksomheder, som først nu skal til implementere EU's 8. direktiv.

Derudover bør sanktionerne overfor revisor heller ikke være ensartet i de to lande. Grunden til at der er så stor forskel skyldes, at revisorer i USA har et større ansvar i forbindelse med at opdage besvigelser. I Danmark er revisors ansvar knap så stort, da det er ledelsen, der har det overordnede ansvar for at forebygge og opdage besvigelser. Da man som kunde eller kreditor/långiver sandsynligvis har en modvilje mod den, der har ansvaret, er det derfor naturligt, at sanktionerne er større i USA.

Det kan dog diskuteres om det er revisors ansvar at opdage besvigelser. Uanset om der er tale om amerikanske eller danske revisorer, er revisor ikke med hver dag i virksomheden, og mister dermed et betydeligt grundlag for at opdage besvigelser. Endvidere skal det betragtes, at det er i virksomhedens interesse at forebygge og opdage svig i tide, da det er virksomhedens fremtid, der er på spil.

Det amerikanske ansvar er, set med danske øjne, et stort pres og ansvar på revisors skuldre. I Danmark har vi standarder og love, som tydeliggør, at revisionen skal foregå for færrest omkostninger muligt, under hensynstagen til god revisionsskik og overholdelse af øvrige standarder og love. Dermed kan honoraret for revisionen ikke omfatte ekstraarbejder. Som konsekvens af det store ansvar i USA, må det betyde en udvidet revision i forhold til den danske, hvor honoraret herfor naturligt vil være større.

På den baggrund af bl.a. ovenstående, er der en sammenhæng mellem revisors ansvar og sanktioner imellem de to lande.

Grundet udviklingen generelt, formodes det at revisor fremover oftere vil komme i offentlighedens søgelys med henblik på kvaliteten af arbejdet. Det er derfor vigtigt, at revisor afdækker alle væsentlige risici, dokumenterer sit arbejde og tager forbehold eller supplerende oplysninger.

Endvidere er det vigtigt, at Danmark opretholder sin lydhørhed overfor forslag til bekæmpelse af økonomisk kriminalitet. Dette har bl.a. tidligere bevirket, at omfanget af økonomisk kriminalitet har ligget meget lavt.

Danmark er generelt med i udviklingen, hvorfor det er svært at være på forkant med udviklingen og forudse, hvilke tiltag der kan gøres i fremtiden, for at forebygge eventuelle nye tendenser indenfor økonomisk kriminalitet.

8. Konklusion

Denne afhandlings overordnede formål har været at foretage en komparativ analyse af revisors ansvar i henhold til besvigelser. For at kunne besvare hovedformålet har problemstillingen været opdelt i 4 delområder inkl. hovedproblestillingen.

Begrebet "besvigelser" skal til at starte med defineres, i såvel Danmark som i USA. Begge definitioner skelner mellem "fejl" og "besvigelser". Den danske revisionsstandard 240 (ajourført) definerer fejl, som en utilsigtet fejlinformation i regnskabet, herunder udeladelse af et beløb eller en oplysning, mens besvigelser betegnes som bevidste og tilsigtede handlinger, hvor man ønsker at vildlede for at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel. Dette betyder, at besvigelser kan karakteriseres som tilsigtede og bevidste fejl eller fejlinformation, mens fejl er ubevidste handlinger. Den amerikanske standard, Statement on Auditing Standard no. 99, definerer de 2 typer fejlinformation på samme måde.

Ligeså vel som definitionen af fejl og besvigelser er ens i Danmark og i USA, ligeså vel kan besvigelser overordnet set opdeles i to typer; interne og eksterne besvigelser. En ekstern besvigelse vil dog meget sjældent, for ikke at sige aldrig, være udelukkende ekstern. Eksterne besvigelser karakteriseres som besvigelser begået af personer udenfor virksomheden. Eksterne besvigelser begås dog typisk i samarbejde med nogen internt i virksomheden.

Efter definitionen og karakteristikken af typer af besvigelser, kan de interne besvigelser opdeles i flere typer. Der er dog i afhandlingen kun medtaget de to mest "normale" typer af besvigelser, regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. De to standarder er også her enige om definitionen og sondringen af typer. Regnskabsmanipulation defineres som en bevidst fejlinformation i regnskabet for at vildlede regnskabsbrugere, dette hvad enten det er udeladelse af beløb/oplysninger eller forkerte beløb/oplysninger. Misbrug af aktiver omfatter tyveri af virksomhedens aktiver. Dette behøver ikke nødvendigvis være tyveri af likvide beholdninger, men kan også omfatte misbrug af virksomhedens aktiver.

Efterfølgende er der foretaget en gennemgang af det danske revisoransvar og det amerikanske revisoransvar. I Danmark er revisionsstandard 240 (ajourført) gældende. Standarden tydeliggør, hvis ansvar det er at forebygge og opdage besvigelser, ledelsens. Dermed bliver det fastlagt, at det er den øverste og daglige ledelse, der skal sikre at de interne kontroller fungerer efter hensigten. De interne kontroller skal vedtages af ledelsen, men i og med at det hverken er ressourcemæssigt eller økonomisk holdbart at kontrollere alt, vil der opstå områder, hvor det er muligt at foretage svig i, hvis man vil. Revisor har pligt til at indhente en skriftlig erklæring fra ledelsen om, at de anerkender deres ansvar for de interne kontroller, forebyggelsen og opdagelsen af svig. I 2001 blev der dannet et udvalg i kølvandet på de erhvervsskandaler der var kommet frem, Nørby-udvalget. Dette udvalg skulle vurdere, om der var behov for en fælles guideline for god selskabsledelse samt behov for at genskabe den tillid, der havde fået en brist, under erhvervsskandalerne, mellem revisor og aktionærer/investorer/offentligheden. Fra 2006 blev der til anbefalingerne tilføjet et "følg-eller-forklar"-princip, dvs. at hvis ikke anbefalingerne blev fulgt skulle der en forklaring til. Sammenlignet med USA er indførelsen af dette princip nogle år bagud. Sarbanes-Oxley Act er imidlertid kommet mere og mere med i resten af verden, hvorfor Nørby-udvalgets anbefalinger nu er gledet lidt i baggrunden. Hertil kommer også at EU's 8. direktiv skulle være implementeret i alle europæiske børsnoterede selskaber eller selskaber med andele og værdipapirer i amerikanske børsnoterede selskaber pr. 29. juni 2008. EU's 8. direktiv er en oversættelse, med efterfølgende tilpasning til europæiske forhold, af Sarbanes-Oxley Act.

Det er endvidere vigtigt for en virksomhed at have en risikostyring, enten med egne ressourcer eller assistance fra revisor. Risiciene vokser i takt med udviklingen, og det er derfor vigtigt at identificere og styre påvirkende risici. Risici er ikke nødvendigvis negativt, men kan anvendes konstruktivt og være en værdiskabende faktor for virksomheden – ingen risici, ingen aktivitet, ingen forretning og dermed ingen gevinst. Risikostyring kan defineres som den proces le-

delsen skal igennem for, at identificere de udefra- og indefrakommende faktorer, som påvirker virksomhedens indtjening.

Såfremt revisor ikke lever op til sit ansvar eller tilsidesætter god revisionskik, er der mulighed for tre typer af straf; disciplinærstraf, erstatningsansvar og strafansvar. Ved disciplinærstraf kan alle klage over revisor, mens det ved erstatningsansvar kun er kunden, der kan kræve erstatning af revisor. Dermed kan kundens kreditorer og långivere ikke få erstatning. Der er imidlertid mulighed for at klage over revisor for kreditorer og långivere via strafansvaret.

I USA er der to foreninger, som udsteder revisionsstandarder, American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) og Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). Revisionsfirmaer i USA skal således følge standarder udgivet af enten den ene eller anden forening. Hvilken forenings standarder skal følges, kan variere fra stat til stat. Standard SAS no. 99 er imidlertid den mest udbredte standard i forbindelse med revisors planlægning, revision og risikostyring. PCAOB's standard, PCAOB no. 5, ligner dog mere eller mindre den danske revisionsstandard 240 (ajourført), dog fra før opdateringer.

USA nedsatte, ligesom Danmark, et udvalg efter de store erhvervsskandaler. Resultatet af dette udvalg blev Sarbanes-Oxley Act, som siden hen er blevet en lov som børsnoterede virksomheder i USA skal følge. Særlig én paragraf i loven har fået særlig opmærksomhed, § 404, "Management assessment of internal controls", som er yderst relevant for revisor. Paragraffen indeholder regler for revision af interne kontroller. Sarbanes-Oxley Act indeholder endvidere sanktioner, men disse er kun gældende for ledelsen og ikke revisor i børsnoterede selskaber.

Revisor kan i forbindelse med risikostyringen søge vejledning i SAS no. 99, derudover har AICPA udgivet en guide med fire trin. Endvidere er der globalt set lavet mange undersøgelser om økonomisk kriminalitet, hvor revisor ligeledes kan finde inspiration i forbindelse med afdækning af besvigelser.

Ansvarsområdet er i USA skærpet i forhold til den danske lovgivning. Såfremt revisor har begået en fejl, hvad enten det er tilsigtet eller utilsigtet, skal han/hun drages til ansvar. Kontraktligt ansvar kan kun gøres gældende af kunden eller en specifik tredjepart i aftalen mellem kunden og revisor. Erstatningen kan her kun udgøre det faktiske tab. Erstatningsansvar kan derimod gøres gældende af alle, både kunden og dennes kreditorer og långivere. Revisor kan her risikere, at erstatningen fastsættes højere end det faktiske tab. Der er endvidere mulighed for erstatning i henhold til Parlamentsvedtaget ansvar. Dette er en form for udvidet erstatningsansvar, og også her kan kredsen af anklagere være stor. Det er dog sjældent, revisor drages til ansvar via denne ansvarsform.

I forbindelse med denne afhandling er der foretaget en empirisk undersøgelse i form af et interview med Bagmandspolitiet. Anmeldelser til Bagmandspolitiet sker typisk fra kreditorer eller långivere, som føler sig snydt. Specielt långivere er opmærksomme på, at såfremt revisor kan inddrages, øges muligheden for at långiverne kan få deres penge igen, da de ved at revisor har en lovpligtig ansvarsforsikring. Det er dog ikke kun anmeldte sager Bagmandspolitiet tager sig af. Bagmandspolitiet har selv fokus på en række virksomheder, samt samarbejder med bl.a. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, hvilket medfører efterforskning af virksomheder. I Bagmandspolitiet er der enighed om, at strafframmen i Danmark, i henhold til økonomisk kriminalitet, er rimelig. Der er ikke tale om de samme høje fængselsstraffe eller bøder som i USA, men alle former for økonomisk kriminalitet straffes, selv de små og egentlige uvæsentlige beløb. På verdensplan er samarbejdet mellem de forskellige lande godt i forhold til at afsløre økonomisk kriminalitet.

Bagmandspolitiet, såvel som resten af omverdenen, har altså nogle forventninger til revisor, bl.a. om overholdelse af love og standarder, hvorved der opstår en forventningskløft. Forventningskløften er imidlertid ikke kun fra kunden og regnskabsbrugerne, men også den modsatte vej, altså revisors forventninger til kunden og dennes regnskabsbrugere. Forventningskløften led sammen med til-

liden til revisor et stort knæk under og efter erhvervsskandalerne i såvel Danmark som i USA.

En af forskellene imellem Danmark og USA har været, at USA straks efter skandalerne indførte Sarbanes-Oxley Act som lov. I Danmark blev der nedsat et udvalg, som udarbejdede anbefalinger, men disse var kun anbefalinger, og der skete ikke noget hvis de ikke blev fulgt. Med implementeringen af EU's 8. direktiv kommer Danmark, og resten af Europa, op på niveau med USA. Når direktivet er implementeret er der ikke mange forskelle tilbage imellem de to landes love og standarder. Den mest markante forskel i de to lande er, at i Danmark udtrykker Revisionsstandarder, at det er ledelsens og ikke revisors ansvar, at forebygge og opdage besvigelser. I USA udtrykker SAS no. 99, at formålet med den er, at revisor netop skal opdage flere besvigelser.

En anden forskel mellem de to lande er sanktionerne ved besvigelser. Der er i begge tilfælde sanktioner, men i USA er det muligt at give op til 25 års fængsel, og bøde på op til 750.000\$ for personer og op til 15.000.000 \$ for virksomheder. Sammenlignet med Danmark virker de straffe enormt høje, da der i Danmark maksimalt er idømt 7 års fængsel for økonomisk kriminalitet. Sammenligner man imidlertid de amerikanske sanktionsmuligheder med resten af det amerikanske retssystem og sanktionsmuligheder, virker det ikke højt.

Effekten af indførelsen af Sarbanes-Oxley Act kom bl.a. til udtryk i Fannie Mae skandalen. Det var netop denne indførelse, der gjorde at virksomheden måtte indse og indrømme en milliardskandale. Det har ikke været muligt i skrivende stund at analysere effekten af EU's 8. direktiv, da dette først skulle implementeres medio indeværende år.

Slutteligt kan det konkluderes, at Danmark og USA kan og tager ved lære af hinanden. Som eksempel herpå kan nævnes indførelsen af EU's 8. direktiv, i og med dette er en oversættelse og tilpasning af Sarbanes-Oxley Act. Den modsatte vej kunne USA tage ved lære af sanktionerne, men skal dette sammenlig-

nes med det øvrige retssystem i USA, er det nok ikke sandsynligt at deres sanktioner bliver ændret.

Alt i alt kan det konkluderes, at revisors ansvar i Danmark og i USA ikke er identiske. I Danmark er det revisors ansvar at informere og dokumentere eventuelle besvigelser til ledelsen, bestyrelse og evt. offentlige myndigheder. Ansvar for at de interne kontroller fungerer efter hensigten og effektivt er ledelsens. Såfremt der skulle besvigelser trods de interne kontroller, er det ledelsens ansvar at få rettet op på de forhold, som gjorde det muligt.

I USA er det derimod ikke kun ledelsens ansvar at opdage besvigelser, men ligeledes en del af revisors ansvar. I forlængelse heraf skal det tilføjes, at sanktionerne i de to lande hænger sammen med dette ansvar. Sanktionerne i USA er væsentlig større end i Danmark, i og med revisoransvaret er væsentlig større i USA end i Danmark.

9. Litteraturhenviisning

Bøger:

- Langsted, Lars Bo, m.fl., "Revisoransvar", 6. Udgave, 2005, Forlaget Thomson
- Jensen, Anders Schweitz, "Revisors afdækning af besvigelser", 1. udgave, 2007, Forlaget Thomson
- FSR, "Revision 2005/06", NordBook 2006
- Dahl, Børge, m.fl., "Erhvervsjura", 7. udgave, 2002, Handelshøjskolens Forlag
- Dørge, Henrik, m.fl., "Skandalen om Nordisk Fjer", 1. udgave, 1991, Børsen Bøger

Standarder:

- FSR's revisionstekniske Udvalg, Revisionsstandard 240 (ajourført), "Revisors ansvar for at overveje besvigelser ved revision af regnskaber", januar 2006
- FSR's revisionstekniske Udvalg, Revisionsvejledning 3, "Vejledning om anvendelse af en anden revisors arbejde", maj 1980
- Statement on Auditing Standards no. 53
- Statement on Auditing Standards no. 82
- Statement on Auditing Standards no. 99
- Standard No. 5, udgivet af PCAOB

Love:

- Lovbekendtgørelse nr. 649 af 15.6.2006 om aktieselskaber
- Sarbanes-Oxley Act of 2002

Hjemmesider:

- www.fsr.dk
- www.disciplinaernaevnet.dk
- www.cfl.insitel.net
- www.eogs.dk
- www.pwc.dk
- www.business.dk
- www.deloitte.dk
- www.dbnyt.dk
- www.doctech.dk
- www.kpmg.dk
- www.ey.com
- www.okonomi-finans-job-stepstone.dk
- www.oav.dk
- www.oem.dk
- www.skat.dk
- www.wikipedia.org
- www.danske-nyheder.dk
- www.retssal.dk
- www.selskabsadvokaterne.dk
- www.information.dk
- www.ekstrabladet.dk
- www.nyhederne-dyn.tv2.dk
- www.findarticles.com
- www.pcaobus.org
- www.sec.gov
- www.applicon.dk
- www.findlaw.com
- www.antifraud.aicpa.org
- www.scu.edu
- www.aa.dk
- www.elex.dk
- www.borsen.dk
- www.dr.dk/nyheder
- www.finans.tv2.dk
- www.insidesarbanesoxley.com
- www.msnbc.msn.com
- www.pcmag.com
- www.query.nytimes.com
- www.nysscpa.org
- www.allbusiness.com
- www.danskebank.dk
- www.kr.dk

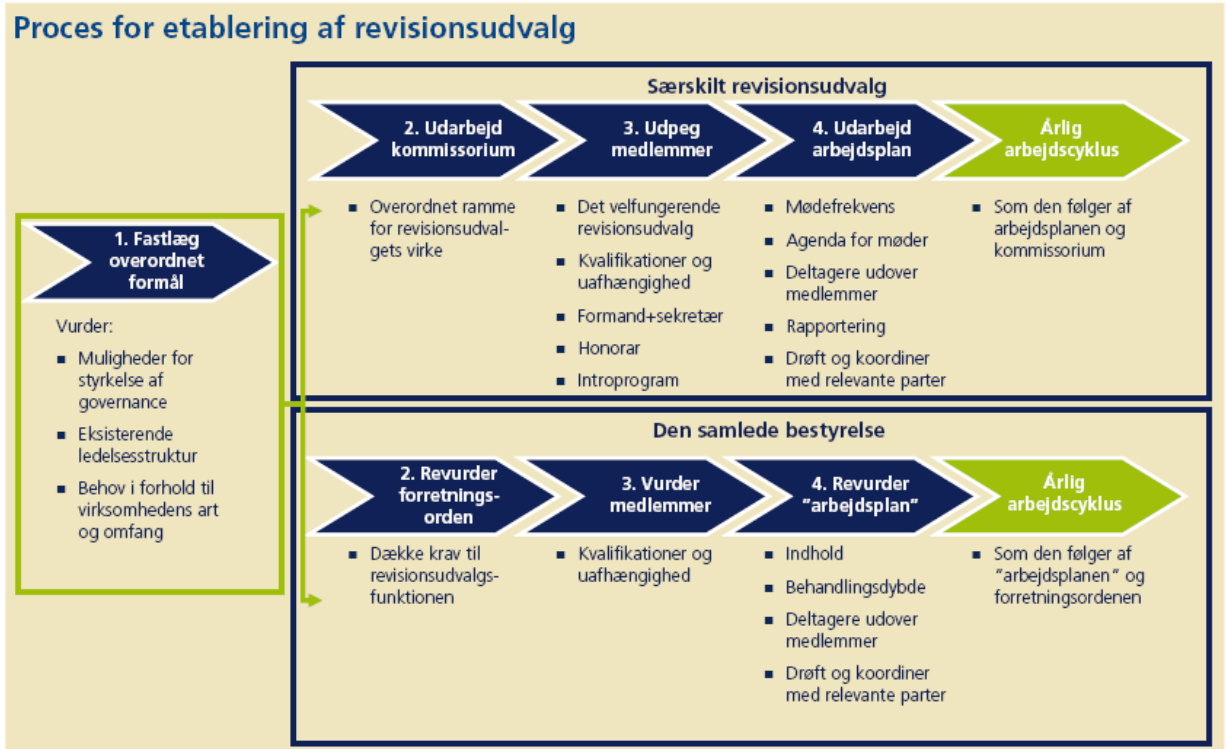
Artikler:

- "Nye regler skærper risikostyring"
- "How to avoid internal financial fraud, Part I"
- "Raise the red flag: a recent study examines which SAS no. 99 indicators are more effective in detecting fraudulent financial reporting"
- "CPA's perceptions of the Impact of SAS 99"

- Press Release “SEC Approves PCAOB Auditing Standard No. 5 Regarding Audits of Internal Control Over Financial Reporting; Adopts Definition of “Significant Deficiency””
- “Sarbanes-Oxley Act. – en udfordring for SAP-kunder også I Danmark”
- ”Introduktion til Sarbanes-Oxley Act”
- ”Ghost Goods: How to Spot Phantom Inventory”
- “Impact of the Sarbanes-Oxley Act on accountant liability”
- Pressemeldelse fra FSR “Ingen kritik af revisors uafhængighed i Roskilde Bank”
- ”Rep Oxley Cites Fannie Mae Case In Defending Sarbanes-Oxley”
- “Report: Fannie Mae manipulated accounting”
- “Dell Restates Earnings in Accounting Scandal”
- “The Role of the Auditor in Prevention and Detection of Business Fraud: SAS No. 82”
- “Auditor’s Responsibility for Fraud Detection”
- “Introduktion til Sarbanes-Oxley Act (SOX)”
- “Compliance, Corporate Governance og risiko for civile retssager”
- “WorldCom’s Collapse: The Overview; WorldCom files for Bankruptcy; Largest U.S. Case”
- “Reducing the Expectation Gap”
- “Auditor’s and Investors’ Perceptions of the “Expectation Gap””
- “Revisorer i hård kamp om markedet for risikostyring”
- ”Tidligere revisor advarede ledelsen i Roskilde Bank”
- ”Revisor og bankdirektør ville sælges fælles byggegrund til banken”
- ”Revisor fik syv års fængsel”
- ”Revisorfejl i Nyhedsavisens regnskab”
- ”Roskilde-revisor går fri af kritik”

Diverse:

- Manager Karin Blaney fra BDO Seidman LLP, New York
- "Virksomhedskriminalitet i Danmark 2005-2007", Undersøgelse foretaget af PriceWaterhouseCooper i 2007
- "Economic Crime: People, culture and controls", Undersøgelse foretaget af PriceWaterhouseCooper
- "Sarbanes-Oxley: A closer look", publication udgivet af KPMG
- "Managing the Business Risk of Fraud: A Practical Guide", guideline udgivet af AICPA
- Revision & Regnskabsvæsen nr. 2, 2003
- Revision & Regnskabsvæsen nr. 7, 2004
- Kandidatafhandling af Bo Kruse, "Strategisk- og procesorienteret revisions indvirkning på forventningskløften", kandidatafhandling 1999

Bilag 1¹⁴⁷

¹⁴⁷ <http://www.deloitte.com>

Bilag 2¹⁴⁸

Top ti over forventede prioriterede emner i revisionskomiteer i 2008.

1. Risikostyring
2. Regnskabsmæssige skøn
3. Interne kontroller
4. IT / datasikring
5. Gældende lov
6. Virksomhedsstrategi
7. Intern revisors effektivitet
8. Ekstern revisors effektivitet
9. Besvigelsesrisiko
10. Skat

¹⁴⁸ <http://www.kpmg.dk>

Bilag 3

Tidslinje i Nordisk Fjer i hovedtræk med særlig vægt på revisor ¹⁴⁹.

1901 – Etablering ved Hans Ove Lange.

1969 – Johannes Petersen bliver direktør i Nordisk Fjer.

1980 – Centralanstalten for Revision ved Stig-Erik Schaumburg-Müller bliver revisor for Nordisk Fjer.

1986 – Revisionsfirmaet Otto Glud A/S indtræder som revisor (fusioneres senere til Revisionsfirmaet Lundgaard, Andersen & Glud A/S).

1987 – Johannes Petersen bliver valgt til bestyrelsesformand.

17/7 1987 – City Revision indtræder som revisorer, Centralanstalten for Revision udtræder som revisor.

10/6 1988 – Elo Green indtræder som revisor, City Revision udtræder som revisor.

18/8 1989 – Robert Percy Woolford indtræder som revisor, Elo Green udtræder som revisor.

1989 – Robert Percy Woolford fratræder som revisor.

18/11 1990 – Johannes Petersen begår selvmord.

19/11 1990 – Nordisk Fjer går i betalingsstandsning.

5/3 1991 – Nordisk Fjer erklæres konkurs.

¹⁴⁹ Skandalen om Nordisk Fjer samt en fuldstændig rapport fra Erhvervs- og Selskabsstyrelsen

Bilag 4

Kandidatafhandling

Vi er to studerende der skriver en kandidatafhandling om revisors ansvar i forbindelse med besvigelser. Helt konkret kigger vi på forskellene mellem Danmark og USA. Vi tager først et kig på standarderne i de to lande, dvs. RS 240, EU's 8. direktiv, SAS no. 99 samt Sarbanes Oxley Act. Herefter vil vi foretage en komparativ analyse, for at finde forskellene og lighederne. Herefter er det meningen at vi vil komme ind på hvad bagmandspolitiet gør for at forhindre besvigelser, hvad der skal ske i fremtiden, om der bliver gjort nok for at forhindre besvigelser m.m. Til sidst vil vi komme med vores konklusion.

Spørgsmål til bagmandspolitiet

- Hvordan får SØK en mistanke om besvigelser?
- Hvad gør SØK når I får en mistanke om besvigelser?
- Hvad bliver der gjort for at forhindre besvigelser?
- Hvor ofte får SØK en mistanke om året?
- Ud af alle mistanker, hvor mange er der så reelt hold i?
- Hvor ofte er revisor indblandet i besvigelserne?
 - o Har revisor handlet passivt eller deltaget aktivt i besvigelserne?
- Er straffene for at begå besvigelser strenge nok, bl.a. set i forhold til USA?
- Bliver der gjort nok for at forhindre besvigelser rent lovmæssigt i Danmark?
- Er Danmark med lovmæssigt i forhold til andre lande, herunder USA og Europa?